

ਚੱਕ ਕਾਪੀ, ਚੱਕ ਖੋਲ, ਗਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ॥

ਜਾਹੁ ਤਹਾ ਤੇ ਪਰਮ ਚਲਾਇ ।
ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ ॥

ਸਿੱਖੀ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ
ਪਰਵਿਰਤ ਦਸ਼ਾ
ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ

ਅਤੇ

ਰਾਜਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ

ਦੀ ਰਾਹੀਂ
ਉਸਦਾ ਸੁਧਾਰ



ਸੁੰਦਰੀ ਕਰਤਾ ਪ੍ਰਣੀਤ

ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਛਾਪੀ
ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਦੇ
ਯਤਨ ਨਾਲ ਛਪਿਆ।

੯
19

ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੁਧਾਰ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਿਸ ਉਚਾਈ ਤੇ ਸੀ ਉਸਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਕੇ ਅੱਠ ਅੱਠ ਹੰਝੂ ਰੁਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਯਤਨ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ, ਅਖਬਾਰਾਂ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਨੇਕ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਲਿਆ ਦੇਣਾ ਬੀ ਇਕ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਲਾਭਵੰਦ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਤੇ ਅਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਨਾਟਕ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣੇ ਦੇ ਆਸ਼ਜ ਤੇ ਇਹ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਲੇਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਟਕ “ਕੌਮੀ ਭਰਾਮਾ” ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਇਸਦੀਆਂ ਝਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਦਰਪਨ ਬਣਾਨ ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਜਮਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਾਟਕ ਪਾਤ੍ਰ

ਸੰਤ— ਇਕ ਪਹੁੰਚਵਾਨ ਮਹਾਤਮਾ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਇਕ ਰਾਜਾ ।

ਵਜ਼ੀਰ, ਦੀਵਾਨ, ਸੈਨਾਪਤੀ, ਬਖਸ਼ੀ
ਗੰਥੀ, ਮਸਖਰਾ, ਉਪਮੰਤ੍ਰੀ, ਮੁਸਾਹਬਲੋਕ } ਰਾਜਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ।

ਸੁਹਲ ਸਿੰਘ, }
ਨਖਰਾ ਸਿੰਘ, } ਬੈਂਤ ਬਾਜ਼ ।
ਮਟੋਕਾ ਸਿੰਘ, }

ਸਰਦਾਰ— ਇਕ ਸਿਖ ਰਈਸ ।

ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ }
ਗੰਥੀ ਜੀ, }
ਪੁਜਾਰਾ ਸਿੰਘ } ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ।
ਮੋਦੀ— }
ਮੁਸਾਹਬ }

ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਜੀ— ਇਕ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦਾ ਗੰਥੀ ।

ਨੌਕਰ— ਧਰਮਸਾਲੀਏ ਦਾ ਟਹਿਲ ਵਾਲਾ ।

ਪੰਡਿਤ— ਇਕ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦਾ ਜਗਜਾਸੂ ।

ਸੰਤ— ਇਕ ਸਿਖ ਸਾਧੂ ਉਦਾਸੀ ।

ਸੇਠ—

ਮਾਰ ਵਾੜੀਆ } ਦੋ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ।

ਮੰਡਾ— ਇਕ ਯਥੀਮ ਬਾਲਕ ।

ਵਿਧਵਾ— ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਲੜਕੀ ।

ਮਾਈ— ਇਕ ਵਿਰਧ ਜੱਟੀ ।

ਪੁਲਸ ਦਾ ਇਨਸਪੈਕਟਰ, ਸਿਪਾਹੀ, ਪਾਦਰੀ,
ਕੈਦੀ, ਸੁਖੇ ਦੀ ਹੱਟੀ ਵਾਲਾ ਇਸਦਾ ਨੌਕਰ, ਭੰਗੀ,
ਪੋਸਤੀ, ਅਫੀਮੀ, ਸ਼ਰਾਬੀ, ਪੰਚਾਮ੍ਰਤੀ, ਇਕ ਗਰੀਬ—
ਸਿਖ, ਬੈਂਤ ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਜੁੰਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ
ਵਾਲੇ, ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਇਕ ਭੀੜ, ਰੋਬਦਾਰ, ਦਰਵਾਨ,
ਨੌਕਰ ਆਦਿ ।

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ।

ਆਖਾ-ਪਰਬੰਧਕ

ਪਰਬੰਧਕ- ਕੌਮ ਦੇ ਕੁਛ ਸੋਗ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਸੁਨ ਲਵੋ,
ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਡਿੱਗਣੇ ਦੀ ਹਾਨੀ ਸੁਨ ਲਵੋ,
ਕਿੱਸੇ ਤਾਂ ਸੋਹਣੀ ਹੀਰ ਦੇ ਸਾਡੇ ਨਹੀਂ ਜੇ ਯਾਦ,
ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਬੀਤਦੀ ਸੁੱਨਾਉਣੀ ਸੁਨ ਲਵੋ ।

ਅਜ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਸਾਨੂੰ ਸਟੇਜ ਤੇ ਵੇਖਕੇ ਹਰਜਾਨੀ
ਵਿਚ ਮੁੜਕ ੨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕੌਣ ਨੱਕ ਢਾੜ੍ਹਕੇ ਤੱਕਦਾ
ਤੇ ਬਿੜਕਵੀਂ ਅੱਖ ਨਾਲ ਘੂਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਕੇਵਲ ਉਹ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਪਜਾਰੇ ਪੰਥ ਦਾ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹੋ,
ਜੋ ਦਿਖਾਵੇ ਤੇ ਬਨਾਵਟਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ਰਬ ਹਨ; ਹਾਂ ਉਹੋ, ਜੋ ਦੀਨ
ਤੇ ਦੁਨੀ ਦੇ ਐਸੇ ਤਾਂ ਨਸ਼ੀਬ ਹੋਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਦੂਜਿਆਂ
ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਨਾਦਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਣ; ਹਾਂ
ਉਹੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਹਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਵਰਤ
ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ੨ ਪੰਡਤ, ਰਈਸ ਤੇ
ਰਾਜੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੇ ਲਾਭ ਵਾਸਤੇ ਸਟੇਜ (ਅਖਾੜੇ) ਉਤੇ
ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੁਲਾਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਬੰਮੂ ਕੌਮ ਨੂੰ
ਭੁਬਦਿਆਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਖੜੇ ਖਿਲੀਆਂ ਪਾਂਦੇ ਬੇਪਰਵਾਹ
ਹਨ ਕਿ ਅਪਣੀ ਤਾਂ ਮੌਜਾਂ ਨਾਲ ਲੰਘ ਰਹੀ ਹੈ; ਸਾਨੂੰ ਕੀਹ ?
ਪਰ ਸ਼ੋਕ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ
ਔਲਾਦਾਂ ਅਜ ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਕੌਮ ਤੇ ਦੇਸ ਦੀ ਪਤ ਗੁਆ
ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਬੀ ਕਦੇ ਤੁਸਾਂ ਵਾਂਗ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਨ ।

ਪਯਾਰੇ ਸੱਜਣੋਂ ! ਆਪਣੇ ਕਈ ਨਾਟਕ ਤੇ ਕਈ ਤਮਾਸ਼ੇ
ਡਿੱਠੇ ਹੋਣਗੇ, ਲੱਗੀਆਂ ਦੇ ਕਈ ਕਿੱਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ, ਲੇਲੀ
ਮਜ਼ਨੂੰ, ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ, ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ ਦੇ ਪਯਾਰਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ
ਦੇ ਚਿੱਠੇ ਵਾਚੇ ਤੇ ਅਥਰੂ ਵਹਾਏ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਅਜ
ਆਪਣੂੰ ਹਡ ਬੀਤੀ ਸੁਨਾਵਾਂਗੇ, ਅਰ ਅਪਣੇ ਤਰਸ ਯੋਗ ਹਾਲ
ਪਰ ਆਪਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਦੇ ਮੰਗਣਹਾਰੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ।

ਕੁਛ ਨ ਪੁਛੋ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕੀ ਆਪਣੂੰ ਆਖਾਂਗੇ ਹੁਣ,
ਕੌਮ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਰੋਬਰੂ ਮਾੜਾ ਕਹਾਂਗੇ, ਖੋਲ ਸੁਣ,
ਘਾਟੇ ਕਹਾਂਗੇ, ਦੁਖ ਕਹਾਂਗੇ ਤੇ ਬੁਰਾਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ,
ਬੀਤ ਰਹੀਆਂ, ਬੀਤੀਆਂ, ਤੇ ਗਲ ਚੁਕੇ ਜੋ ਕੌਮਿ ਗੁਣ ।
[ਗਿਆ



ਪਹਲੀ ਝਾਕੀ— ਜੰਗਲ ।

ਆਸਾ—ਇਕ ਸੰਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਯਾ ।

ਸੰਤ —

ਜਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਹਉ ਚੇਰੁਲੀ ਸੇ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ।
 ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਾਕਾ ਕਾਂਢੀਐ ਬੋਰਾ ਅਰੁ ਮੂਚਾ ।
 ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਮੇਰਾ ਧਨੋ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮਨੀਆ ।
 ਨਾਮਿਜਿਸੈ ਕੈ ਉਜਲੀਤਿਸੁਦਾਸੀਗਨੀਆ॥੧॥ਰਗਉ॥
 ਵੇ ਪਰਵਾਹੁ ਅਨੰਦ ਮੈ ਨਾਉ ਮਾਣਕ ਹੀਰਾ ।
 ਰਜੀ ਧਾਈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਜਾਕਾ ਤੂੰ ਮੀਰਾ ॥੨॥
 ਸਖੀ ਸਹੇਰੀ ਸੇਗ ਕੀ ਸੁਮਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਵਉ ।
 ਸੇਵਹੁ ਸਾਧੂ ਭਾਉ ਕਰਿ ਤਉ ਨਿਧਿ ਹਰਿਪਾਵਉ॥੩॥
 ਸਗਲੀ ਦਾਸੀ ਠਾਕੁਰੈ ਸਭ ਕਹਤੀ ਮੇਰਾ ।
 ਜਿਸਹਿ ਸੀਗਾਰੇ ਨਾਨਕਾ ਤਿਸੁ ਸੁਖਹਿ ਬਸੇਰਾ॥੪॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫ ॥

(ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੇ ਕਰਦਾ ਹੈ । ‘ਹੁਕਮ ਬਿਨਾਂ
 ਬੂਲੇ ਨਹੀਂ ਪਾਤਾ’ ਲੋਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਹ
 ਦੁਨੀਆਂ ਅਪਨੇ ਠਾਠ ਨੂੰ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਿਬਾਹ
 ਰਹੀ ਹੈ । ਹਰ ਗਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਦਾ
 ਹੈ । ਜੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਮੇਹਰ ਕਰਨੀ
 ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੱਬੇਦਾਰ
 ਯਾ ਆਗੂ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਉਸਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਇਕ
 ਭਰਪੂਰ ਦਰਯਾ ਵਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹਿਰਾਂ
 ਤੇ ਸੂਏ ਵਗਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨਹਿਰ
 ਨਾਲ ਚਾਹੇ ਸਿੰਜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਕਾਰਨ ਹੈ ਠੀਕ, ਪਰ
 ‘ਕਾਰਨ ਬਪੁਰਾ ਕਿਆ ਕਰੈ ਜਉ ਰਾਮ ਨ ਕਰੈ ਸਹਾਇ’
 ਉਸਦੇ ਵਸ ਹੈ ਕਾਰਨ ਦਾ ਬੀ ਬਲ ਭਾਵੇਂ ਸੂਤ ਲਵੇ:—
 ਜੇ ਪ੍ਰਭੁ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕਾਰਨ ਦੀ ਕਰੇ ਤਾਸੀਰ ਦੂਰ,
 ਪਰ ਨਹੀਂ ਹਠਹਾਰਨਾ ਤੇ ਬੈਠਨਾ ਹੋ ਲੱਕ ਦੂਰ।

ਭਾਫ ਉੱਠੇਗੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਂ ਆਵੇਗੀ ਘਟਾ,
 ਮੀਂਹ ਪਏ ਤਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਖੇਤੀਆਂ ਭਰਪੂਰ ਪੂਰ ।
 ਹੈ ਇਹੋ ਹੀ ਨੇਮ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਜਿਦ੍ਹੇ ਤੋਂ ਸਮਝਦੇ,
 ਦੂਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੜੇ ਅਰ ਬੁਧਿ ਵਾਲੇ ਕਰ ਸੁਊਰ ।
 ਟਾਹਣੀਆਂ ਤੋਂ ਪੱਤੀਆਂ ਜਦ ਝੜਦੀਆਂ ਹਨ ਆਪਹੀ
 ਪਤਝੜੀ ਹੁਣ ਆਗਈ, ਓ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਰ ਠਰੂਰ ।
 ਦਿਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਜਿਸਸਮੇਂ ਓਹ ਦੇਖਦੇਹਨ ਜਾ ਰਿਹਾ,
 ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਰਾਜ ਆਯਾ ਰਾਤ ਦਾ, ਲੁਕ ਜਾਗੁ ਨੂਰ !
 ਇਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇਸ ਵਿਚ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਇਕ
 ਰਾਜਾ ਹੈ । ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਮਾਨੁਖ, ਪਰ ਡਾਢਾ ਅਕਲਯੋਗ ਹੈ,
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਇਕ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ
 ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਕਰਨਾ ਹੈ,
 ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜ ਕਲ ਮੌਜ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੈ,
 ਰਾਜ ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਗੁਟ ਰੰਹਦਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਦੌਲਤ
 ਤੇ ਆਚਰਣ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਸੁਹਬਤੀਆਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਗਿਰਦ
 ਘੇਰਾ ਪਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗਾ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਕੌਲ
 ਕਰਾਰ ਨੂੰ, ਜੋ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਕਰ ਆਯਾ ਸੀ, ਭੁਲਾ ਬੈਠਾ
 ਹੈ । ਅੱਛਾ ਹੁਣ ਚੱਲੀਏ, ਉਸਦੇ ਸੁੱਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤੇ ਜਾਗਦੇ
 ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁੱਬੀਏ, ਕੁਛ ਛੱਟੇ ਮਾਰੀਏ, ਜਗਾਈਏ, ਕੁਛ ਸਿੱਖਿਆ
 ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਣ ਲਾਈਏ, ਉਸਦੀ ਕੌਮੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਜਗਾ-
 ਈਏ, ਕੁਛ ਪੰਥਕ ਗ਼ੈਰਤ ਦੀ ਚੁੰਢੀ ਵੱਢੀਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਹੋਸ਼ ਕਰੇ ਤੇ
 ਇਕ ਡਾਢੇ ਔਖੇ, ਪਰ ਲੋੜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹੇ ॥

ਦੂਸਰੀ ਝਾਕੀ— ਦਰਬਾਰ ।

ਆਸ਼ਾ-ਰਾਜਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ

[ਦਰਬਾਰੀ ਅਦਬ ਲਈ ਖੜੋਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾਕੇ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਪਦਾਂ ਪਰ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।]

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਹੇ ਮੰਤੀ ! ਮੈਂ ਅਜ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਡਾਢਾ ਉਚਾਟਵਾਂ ਸੁਫਨਾਂ ਡਿੱਠਾ ਹੈ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਭਜਾਨਕ ਦਰਸ਼ਨ ਅਜੇ ਤਕ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਖੜਾ ਹੈ । ਸਿਆਣੇ ਹੋ, ਕੁਛ ਉਸਦਾ ਅਰਥ ਤਾਂ ਦੱਸੋ? ਵਜੀਰ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀ— ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ । ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਸੁਣਾਈਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਮੈਂ ਕੀਹ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਉਮਰ ਵਡੇਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੈਂ ਨਿਰਬਲ ਤੇ ਨਿਤਾਣਾ ਹੋਗਿਆ ਹਾਂ । ਹਥ, ਪੈਰ, ਕੰਨ ਆਖੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ । ਜੀਭ ਬੋਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾਂ ਪਿਆ ਚਾਹਾਂ । ਪੈਰ ਤੁਰਦੇ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ੋਰ ਪਿਆ ਲਾਵਾਂ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਾਕ ਸੁਣਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਕੰਨ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਫੜਾਉਂਦੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਬੁਢੇ ਸੰਤ ਜੀ ਆ ਗਏ । ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵੈਦ ਜੀ ਆ ਗਏ ਹਨ । ਨਾੜ ਦਿਖਾਣ ਲਈ ਹੱਥ ਕੱਢਿਆ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬੁਝਕੇ ਹੱਥ ਪਰੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਹਣ ਲਗੇ ‘ਕੁਛ ਹੋਸ਼ ਕਰੋ ਰਾਜਾ ! ਕੀ ਅਜੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਫਲ ਚਖ ੨ ਕੇ ਰਜਿਆ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਸਦਾ ਦਾ ਅਜਾਰਾ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ? ਸਦਾ ਟਿਕੇ ਰਹਨਾ ਹੈ ? ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਆਏ ਸਾਓ, ਚਲੇ ਬਸ ਛੁਟੀ, ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਮਿਆਦ ਮੁਕ ਗਈ । ‘ਚਲਹੁ ਸਿਤਾਬ ਦੀਵਾਨ ਬੁਲਾਇਆ’ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸੋ ਸਫਰਦਾ ਤੇਸ਼ਾ ਕੀ ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜੇ ? ਏਹ ਪੱਥਰ ਤੇ ਧਾਤਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ

ਤੇ ਤਨ ਦੇ ਗਹਣੇ ਗਦੇ ਇਸ ਪੈਂਡੇ ਵਿਚ ਨਿਕੰਮੇ ਹਨ, ਇਹ ਆਕੜ ਤੇ ਫੈਂਕੜ ਤੇ ਉਚ ਦਿਮਾਗੀ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹ ਜਾਇਗੀ ਦੱਸੋ ਏਥੇ ਕੀਹ ਵਖਰ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਓ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਸਖਾਈ ਹੋਵੇ ?

ਮੈਂ ਆਖਿਆ, ਹੇ ਦਿਆਲੂ ਜੀ ! ਮੈਂ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਘਟ ਵਕਤ ਲਾਯਾ ਹੈ, ਬਾਲਪਨ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆ, ਜੁਆਨੀ ਚੰਗ ਰਲੀਆਂ ਵਿਚ ਅੱਖ ਬਮਕਦਿਆਂ ਹੀ ਲੰਘ ਗਈ। ਬੁਢਾਪਾ ਆਯਾ ਤਾਂ ਹੱਡ ਪੈਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਿਲਦੇ ਕਰਨਾ ਕੀ ਤੇ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕੀ, ਪਰ ਤਦ ਬੀ ਮੈਂ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਪਹਲੀ ਉਮਰ ਦੀ ਖੱਟੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਨੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਬਸਤ੍ਰ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਧਰਮਸਾਲਾ, ਖੂਹ ਤੇ ਸਰਾਵਾਂ ਬੀ ਬਨਵਾਈਆਂ ॥

ਕਹਣ ਲਗੇ—ਓਹ ਇਮਾਰਤਾਂ ਡਿਗ ਪਈਆਂ, ਕਪੜੇ ਪਾਟ ਪਏ, ਓਹ ਅੰਨ ਨਾਸ ਹੋਗਿਆ, ਕੋਈ ਜ਼ਿਰਾਂਦ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਕਮਾਈ ਦੱਸ? ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਜੋ ਕੁਛ ਆਖਾਂ, ਪਰ ਵੇਲਾ ਲੰਘ ਗਿਆ ਵੇਲਾ ਲੰਘ ਗਿਆ' ਕੰਹਦੇ ਓਹ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ।

ਜਾਗ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹੋ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਹੈ, ਉਹੋ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਜੁਆਨੀ ਹੈ, ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਅਜੇ ਹੈ, ਪਰ ਦੁਖ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ, ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਜੀ ਉਚਾਟ ਹੈ, ਮਨ ਹਰ ਅਰਾਮ ਵਲੋਂ ਖੱਟਾ ਹੈ। ਬੇ ਚੈਨੀ ਹੈ, ਕੀਹ ਕਰਾਂ ?

ਮੇਤਰੀ- ਮਹਾਰਾਜ ! ਆਪ ਨਯਾਜਕਾਰੀ ਹੋ, ਧਰਮ ਕਰਮ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਹਮਾਂ ਫੇਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਣਾ ਆਪ ਜੈਸੇ ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੈਨਾ ਪਤੀ- ਆਪ ਬੀਰ ਹੋ, ਆਪ ਸਖੀ ਹੋ, ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਸਖੀ ਮਰਦ ਤੋਂ ਬਲਾ ਬਾਰਾਂ ਕੋਹ ਦੂਰ ਚੰਹਦੀ ਹੈ, ਆਪਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਤੌਖਲਾ ਹੈ ?

ਦੀਵਾਨ-ਆਪਨੇ ਬੜੇ ੨ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਫਿਕਰ

ਕਾਹਦਾ ਹੈ? ਦਾਤੇ ਆਪ ਹੋ, ਧਰਮੀ ਆਪ ਹੋ, ਨਿਆਈਂ ਆਪ ਹੋ ।

ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਗਰੀਬੀਸਿੰਘ ਜੀ—ਸਚ ਹੈ । ਗਜਾਨੀਆਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਸਲ ਪੁੰਨ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਚਿੰਤਾ ਕਾਹਦੀ ਹੈ ?

ਦਰਬਾਰੀ ਮਖੌਲੀਆ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੀ ਸੋਹਣੀ ਕਹੀ ਹੈ । ਬਸ ਦਾਨ ਇਹ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧਾਂ ਭਾਈਆਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਸਦਾ ਭਰੀ ਰੱਖੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਉਡਦੀ ਰਹੇ । ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਉਡਦੀਆਂ ਰਹਣ । ਬਸ ਧਰਮ ਹੈ । ਹੋ ਗਿਆ, ਹੋਰ ਕੀ ਲੋੜੀਏ ? ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੰਹਦਾ ਕਿ ਮਸਖਰੇ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਅਸਲ ਦਾਨ ਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਹੈ ।

[ਆਯਾ ਚੋਬਦਾਰ

ਚੋਬਦਾਰ—ਸਰਕਾਰ ! ਇਕ ਮੰਗਤਾ ਜਿਹਾ ਬਾਹਰ ਆਯਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਬਿਦ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਕਵਿਆ, ਧੌਕਿਆ, ਪੈਸੇ ਟਕੇ ਦਾ ਲੋਭ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ । ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੂਕਦਾ ਹੈ ।

ਮੰਤਰੀ— (ਚੋਬਦਾਰ ਨੂੰ) ਚੱਲ ਮੂਰਖ ! ਕਛ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਟੁਕੜਗਦੇ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਦੇਹ ਧੌਕਾ ਕਰ ਪਾਰ । ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਚਿੜਾ ਸਿਟ ਤੇ ਬਲਾ ਟਾਲ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਕਤ ਨਾ ਗਿਆ । ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਧਾਗੇ ਦਾ ਦਾਂਕਾ ਲਾ, ਤੇ ਮੂੰਹ ਸੀਉਂ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਦੇਹ ।

ਬਖਸ਼ੀ—ਠੀਕ ਹੈ । ਕਾਹਦੀ ਫਕੀਰੀ । ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਹੈ ! ਏਹ ਲਕੀਰ ਦੇ ਫਕੀਰ ਮੰਗਤੇ ਹਨ । ਵਲੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਚਾਂਦੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਫੇਰ ਵਿਚ ਦਰਬਦਰ ਕਿਉਂ ਰੁਲਦੇ ? ਬਨੀਂ ਪਹਾੜੀਂ ਬੈਠਦੇ, ਨਿਰਮਲ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਜਲ ਪੀਂਦੇ, ਕੰਦਾਂ ਵਿਚ ਬਿਸ਼ਾਮ ਕਰਦੇ, ਕੰਦ ਮੂਲ ਖਾਂਦੇ, ਸਾਈਂ

ਨਾਲ ਲੈ ਲਗਾਂਦੇ ।

ਗਰੀਬੀ ਸਿੰਘ— ਪਾਰ ਕਰੋ । ਕੌਣ ਹੈ ? ਸਿਖ ਹੋਕ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ।
ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਪਾਪੀ ਹੈ । 'ਜਿਸ ਦਿਨ ਅੱਭੇ ਹੱਥ ਨੂੰ
ਉਸ ਦਿਨ ਮਰਨਾ ਹੋਇ' । ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾੜਾ ।
ਮਝੇਲੀਆ— (ਮੂੰਹ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ) ਠੀਕ ਹੈ, ਸਿਖ ਨੂੰ ਮੰਗਣਾ ਪਾਪ ਹੈ,
ਪਰ ਭਾਈਆਂ ਲਈ ਗੁਲਛੱਰੇ ਆਪੇ ਵਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।
ਵਾਹ ਜੀ ਗਜਾਨ !

ਗਰੀਬੀ— (ਖਿੜ ਕੇ) ਚੁਪ ਓਏ ਕੁਪੱਤੇ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਕਿਉਂ ਲੜ ਪਏ ਹੋ ? ਮੈਂ ਦੁਖ ਦੇ ਛਿੱਲੇ
ਦਿਲ ਉਤੇ ਕਿਉਂ ਮਿਰਚਾਂ ਮਲਦੇ ਹੋ? ਕੁਛ ਸੋਚੋ ਥੀ ।
ਓ ਚੋਬਦਾਰ ! ਜਾਹ ਸੱਦ ਲਿਆ । ਕੀ ਜਾਣੀਏਂ ਸਾਈਂ
ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਭਾਂਡਾ ਮੇਲ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਰੇਖ ਵਿਚ
ਮੇਖ ਮਾਰਕੇ ਮੇਰੇ ਗ਼ਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ । ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਰੈਰ
ਸੁਲੱਖੇ ।

ਚੋਬਦਾਰ— ਸਤ ਬਚਨ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ !

[ਚੋਬਦਾਰ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਸੀਤ, ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਕਹੋ ਦਾਤਾ ਜੀ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ
ਕਿਕੂੰ ਮੇਹਰ ਆ ਗਈ? ਕੁਛ ਪੱਛੇ ਦਿਲਾਂ ਲਈ ਮਲੂਮ
ਥੀ ਲਿਆਏ ਹੋ ?

ਸੀਤ— ਅੱਛਾ ! ਰਾਜਾ ਹੈ ? ਇਹ ਮਹਲ ਤੇਰਾ ਹੈ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਜੀ ਹਾਂ ਇਹ ਮਹਲ ਮੇਰਾ ਹੈ ।

ਸੀਤ— ਅੱਛਾ, ਤੇਰਾ ਹੈ । ਤੈਥੋਂ ਪਹਲੇ ਕਿਸਦਾ ਸੀ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸੀ ।

ਸੀਤ— ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦਾ ।

ਸੀਤ— ਤੇ ਤੇਰੇ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸਦਾ ਹੋਊ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ।

ਸੀਤ— ਠੀਕ ਠੀਕ । ਤੂੰ ਵਾਹ ਵਾਹ ਠੀਕ ਮਾਲਕ ਹੈਂ । ਜੇ ਸੈ

ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਤੇ ਅੱਖ ਫਰੱਕਣ
ਵਿਚ ਚੌਥੇ ਦੀ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਰੀ ਕਿਕੂੰ
ਹੋਈ ? ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਕਿਸਦਾ ਮੇਰਾ ਤੇ ਕਿਸਦਾ ਤੇਰਾ ਏ
ਸਭ ਅਕਲ ਦਾ ਫੇਰਾ ਚਿੜੀਆਂ ਰੈਨ ਬਸੇਰਾ ਹੈ। ਸੰਭਲ,
ਹੋਇਗਾ ਅਵੇਰਾ, ਇਕ ਇਕ ਘੜੀ ਪਾ ਗਈ ਕੁਫੇਰਾ।
ਮੌਤ ਦਾ ਨੇੜੇ ਹੈ ਡੇਰਾ, ਜਾਗ ਜਾਗ, ਅਜੇ ਕੁਛ ਹਈ
ਸਵੇਰਾ। ਕਰ ਲੈ ਧਰ ਲੈ ॥

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਤਖਤ ਤੋਂ ਉਤਰਕੇ) ਹੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਤਾਰੇ
ਸਚ, ਮੌਤ ਸੁਣੀ ਹੋਰ, ਪਰ ਡਿੱਠੀ ਬੁਰੀ, ਸਚ ਮੁਚ ਮੌਤ
ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਪੂਰੇ ਸੰਤ! ਇਸ ਉਰੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਉਮਰ
ਦਾਨ ਦਿਓ, ਕੁਛ ਰਸਤਾ ਦੱਸੋ ਜੋ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਵਾਲੇ
ਵਖਰ ਵਿਹਾਜਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆਵੇ।

ਸੰਤ— ਓ ਗਾਫਲ! ਉਮਰ ਦਾਨ ? ਹਜ਼ਾਰ ਬਰਸ। ਫੇਰ ਕੀ ?
'ਅੰਤ ਤਉ ਮਰਨਾ'। ਹੇ ਮੌਜ ਮੱਤੇ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ
ਰਤੇ ! ਨੇਕ ਨਾਮ ਬਨਾ। ਨੇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਨੇਕ ਕਾਮ
ਬਨਾ ॥

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਹੇ ਰਾਹਦੇ ਮਾਲਕ! ਏਹ ਕੰਡਾ ਕਲੇਜੇ ਚੁਭ ਰਿਹਾ
ਹੈ, ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ, ਪਾ ਰਸਤੇ, ਦੇਹ ਚਾਨਣ,
ਫੜ ਬਾਂਹ ਤੇ ਧੂਹ ਲਿਚੱਲ। ਮੈਂ ਢੂੰਢ ਵਿਚ ਅਜ ਭਟਕ
ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਦੱਸੋ ਨੇਕ ਨਾਮ ਕੀਕੂੰ ਛੱਡਾਂ ਤੇ ਨੇਕ ਕਾਮ
ਕੀਕੂੰ ਬਣਾਂ ? ਦੱਸੋ ਚੁਪ ਨਾ ਵੱਟੋ। ਰਾਜਛੱਡਾਂ, ਕਫਨੀ
ਪਾਵਾਂ, ਬਿਭੂਤ ਰਮਾਵਾਂ ? ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ
ਹੋਯਾ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਛੁਡਾਓ। ਮੈਂ ਸਭ ਤਰਾਂ
ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਸਿਰ ਤੱਕ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ॥

ਮਖੋਲੀਆ—ਯਾਰੋ, ਆਹ ਕੀਹ ਹਨੇਰ ਵੱਜਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ? ਸਾਡੀ
ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੀ ਆ ਵਜਾ ਡੱਗਾ ਹੈ, ਇਹ ਫਤੀਰ ਹੈ ਕਿ
ਠੱਗ, ਯਾ ਠਗਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ? ਸਾਡੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ

ਤਖਤ ਤਾਜ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਹੀ ਆਪ ਲਿਆ
ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਯਾ ਕੁਛ ਹੋਰ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ
ਟੁਕੜ ਗਦਾ ਨੂੰ ਕੱਢੋ ਅਰ ਆਈ ਬਲਾ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ
ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਓ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਘੁਰਕਕੇ) ਚੁਪ ਓਏ ਮੂੰਹ ਫਟ! ਚੁਪ ਵੱਟ।
ਸੰਤ—(ਰਾਜੇ ਨੂੰ) ਵਾਹ ਰਾਜਾ, ਸਿੱਧਾ ਗੋਤਾ ਲਾ ਜਾ। ਖੂਬ ਸੋਚੀ,
ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਘਬਰਾਏ, ਖੋਚਲਾਂ ਤੋਂ ਡਰੇ, ਬਹਾਨਾ
ਲੱਧਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜ ਦੀ ਪੰਡ ਮਗਰੋਂ ਲੱਥੇ, ਹੋਲਾ-
ਗਿਰੀ ਹੋਵੇ। ਫਕੀਰੀ ਕਿਆ ਖੇਡ ਲੱਭੀ ਹੈ? ਸੁਖ-
ਜੀਉੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਤਰਲੇ ਤੇ ਨਾਉਂ ਫਕੀਰੀ! ਫਕੀਰੀ
ਗੇਰੀ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਘਰ ਪਾਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੀ ਹੋਈ,
ਫਕੀਰੀ ਇਸ ਭੇਖ ਦੀ ਫਕੀਰੀ ਤੋਂ ਆਪ ਡਰਦੀ ਹੈ,
ਫਕੀਰੀ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਮਰਨਾ ਹੈ। ਫਕੀਰੀ ਦਾ ਪਹਲਾ
ਅਖਰ ਦਿਲ ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੂੜ
ਕਮਾਈ ਹੈ। ਹੋਸ਼ ਕਰ, ਸੁਣ ਤੇਰੇ ਸਮਝਣ ਤੇ ਅਮਲ
ਲਾਇਕ ਏਹ ਫਕੀਰੀ ਹੈ:—

ਤਮਾਸ਼ੇ ਹੋਂਦਵਾੜੀ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹੇ ਭਾਈ !
ਕਦੋਂ ਤਕ ਮੂਰਖਾ! 'ਮੇਰੀ', ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਏ ਵੀਠਾਈ।
ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਹੈਨ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖੋਲੀਂ ਦੇਖ ਆਪੇ ਤੂੰ।
ਏ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਕੜਾਂ ਆਵਣ, ਏ 'ਮੈ' ਤੇ 'ਏਹ ਮੇਰਾ ਈ'।

ਗੁਲਾਬਾਂਤੋਂ ਹੈ ਬੂ ਉਡੀ, ਚੰਬੇਲੀ ਦਾ ਹੈ ਰੰਗ ਮੁੜਿਆ।
ਤੂੰ ਛੇਤੀ ਚੁਣ ਏ ਫੁਲ ਸਾਰੇ ਚਮਨਦਾ ਰੰਗਹੈ ਫਿਰਿਆ।

ਤੂੰ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹੋਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ,
ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਾਸ ਠੇਕੇ ਦਾ ਪਟਾ ਤੇਰੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ।
ਪਗਹੁਣਾ ਵਾਂਗ ਮੱਖੀ ਦੇ ਪਸਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੈ ਮਾੜਾ,
ਸਰੂ ਤੈਂ ਬਹੁਤ ਹਨ ਡਿੱਠੇ ਬਨਫਸ਼ਾਂ ਮੋਤੀਏ ਗੰਦਾ,

ਉਠਾ ਬਿਸਤਰ, ਨਵੇਂ ਰਾਹੀਂ ਇਥਾਂ ਹੁਣ ਆਨਵਾਲੇ ਹਨ।

ਜੇ ਹੁਣ ਦਿਸਦੇ ਏ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਿਤੇ ਨੂੰ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਹਈ ਚੇਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਬਾਗ ਕੀਹ ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਸੈਂ ਆਯਾ ?

ਓਹ ਕੀ ਸੀ ਗਲ ਜਿਸ ਪਿਛੇ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੀਰਾ ਭਿਜਵਾਯਾ।

ਨ ਭੁਲਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤੂੰ ਕਦੀ ਨਾਂ ਧਿਆਨ ਹੈ ਪਾਯਾ।

ਕਿ ਹਾਂ ਮੈਂ ਕੌਨ ? ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿਧਰ, ਕਿਸ ਪਾਸਿਓਂ ਆਯਾ ?

ਏ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਛ ਕਦ ਤਕ ਇਸ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਲਹਰੇਗਾ

ਕਰੇਗਾ ਚਿਹਰੇ ਪੰਛੀ, ਕਦੋਂ ਤਕ ਭੌਰ ਠਹਰੇਗਾ ?

ਸਮਾਂ ਨੀਯਤ ਹੈ, ਸੈਲਾਨੀ ! ਤੇਰੀ ਇਸ ਸੈਰ ਦਾ ਸਾਰਾ,

ਤੇ ਸੈਰ ਅੰਦਰ ਮੁਕਰਰ ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਪਾਸਾਰਾ,

ਚਮਨ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤਾਂਈ ਹਸਾਣਾ ਸੁਖ ਦੇਣਾ ਹੈ,

ਚਲਨ ਐਸਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਨਵਾ ਦੇਣਾ ਹੋ ਵਰਤਾਰਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਪਯਾਰੇ ! ਹੈਂ ਸਦਾ ਸਾਥੀ ਤੇ ਅੰਗ ਸੰਗੀ।

ਏ ਤੈਨੂੰ ਪਯਾਰ ਕਰ ਚਾਹੁਣ, ਭਰੇ ਮੋਹ ਦੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਸੰਗੀ।

ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਪਵੇ ਜਿਸਨੂੰ ਤੂੰ ਉਸਦਾ ਯਾਰ ਜਾ ਹੋਵੇਂ,

ਜੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸੋਗ ਆ ਝੁੱਲੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਦਰਦੀ ਹੀ ਆ ਹੋਵੇਂ

ਕੁਈ ਭਟਕੇ ਜੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਚਾ ਰਾਹ ਪਾਏਂ

ਮਲੂਮ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਤੂੰ ਹੋਵੇਂ, ਤੇ ਹਰ ਦੁਖ ਦੀ ਦਵਾ ਹੋਵੇਂ,

ਜੇ ਗੁੰਝਲ ਆ ਪਵੇ ਕਿਧਰੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਹੁੰ ਉਨੂੰ ਖੋਲਣ।

ਦਰਦ ਵਿਚ ਦਰਦ ਵੰਡੇਂ ਤੂੰ ਨਿਆਸੇ ਦਾ ਬਣੇ ਚੋਲਣ।

ਜੇ ਦੇਖੇਂ ਖਿਲਰੇ ਕੰਢੇ ਕਰੇਂ ਓ ਸਾਫ਼ ਤੂੰ ਰਸਤਾ,

ਰਵਾਣੇ ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਦੇਂ ਫਸਤਾ,

ਨਾ ਸੁਤੀ ਚਮਨ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਤੋੜੂ ਤੋਂ ਲਿਤੜੀ ਜਾ,

ਕਿਸੇ ਫੁਲ ਪੇੜ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਨ ਲੱਗੇ ਵਾਉ ਦਾ ਲਸਤਾ,

ਜੇ ਦੇਖੇਂ ਦੋ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਤੀਜਾ ਠੰਢ ਪਾਉ ਹੋ।

ਜੇ ਦੇਖੇਂ ਅੱਗ ਬਗੜੇ ਦੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਸਦਾ ਬੁਝਾਉ ਹੋ।

ਮਿਲਾ ਅੱਖ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਤੂੰ ਤੇ ਦਸ ਕੀਤਾ ਈ ਕੀ ਕੀ ਕੀਹ ?

ਕਿਤੇ ਦਿਲ ਮਲੂਮ ਰਖੀ ਹੈ ? ਮਿਟਾਈ ਕਿਸਦੀ ਹੈ ਤੂੰ ਲੀਹ ?
ਉਜਾੜੀਂ ਜੰਗਲੀਂ ਕਿਸਦੇ ਕਦਮ ਦਾ ਕਵਿਆ ਕੰਢਾ
ਕਿਸੇ ਦੁਖ ਦਿਲ ਨਪੀੜੇ ਦੀ ਘਟਾਈ ਆਪ ਤੂੰ ਹੈ ਪੀਹ ।

ਕਿਸੇ ਭੁੱਲੇ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਹੋ ਕਿਤੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾਯਾ ਹੈ ।
ਮਲਾਹ ਹੋਕੇ ਫਸੜਾ ਬੇੜਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਾਰ ਲਾਯਾ ਹੈ ।

ਜੇ ਗ਼ਫਲਤ ਤਾਣ ਹੁਣਤਾਈਂ ਨ ਕੀਤਾ ਕੁਛ ਤਾਂ ਕਰ ਗ਼ਾਫਲ !
ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਾਗ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਤੇ ਗ਼ਫਲਤ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਹੀ ਹਿਲ,
ਅਗੇਰੇ ਲੰਘ ਗਏ ਸੰਗੀ ਸਫਰ ਦੀ ਮਜ਼ਲ ਨੇੜੇ ਹੈ,
ਜੇ ਦਮਬਾਕੀ, ਗ਼ਨੀਮਤ ਗਿਨ, ਤੂੰ ਕਰ, ਕੁਛਕਰਨਾ ਜੋ ਹਾਸਲ।
ਜੇ ਦਾਨੇ ਹੋਸ਼ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕੁਛ ਕਰਨ ਤੇ ਆਵਨ,
ਸਮੁੰਦਰ ਪਾੜ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਨਦੀ ਨੂੰ ਕੱਟ ਲੈ ਆਵਨ ।

ਬੜੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਓਸ ਥਾਂ ਹੋਣਾ,
ਸਦਾ ਦਾ ਓ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ ਸਦਾ ਦੁਧ ਓਸਦਾ ਚੋਣਾ,
ਉਸੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਸਭਸ ਨੂੰ ਦਾਣਾ ਪਾਣੀ ਹੈ,
ਹੋ ਦਾਤਾ ਓ ਭਿਖਾਰੀ ਸਭ ਕਿਸੇ ਕੁਛ ਬੀ ਨਾ ਹੈ ਵੋਣਾ ।

ਅਜਬ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਡੰਕਾ ਜਿਦਾ ਵਜਦਾ ਚੁਫੇਰੇ ਹੈ ।
ਨਹੀਂ ਹੈ ਅੰਤ, ਪਾਰਾ ਨਾ, ਤੇ ਸੁਖ ਸੰਝਾ ਸਵੇਰੇ ਹੈ ॥

ਮਿਲੇ ਪਤ ਓਸ ਥਾਂ ਜਾਕੇ, ਕੁਛ ਐਸਾ ਮਾਲ ਕਰ ਕੱਠਾ,
ਤੂੰ ਰੋਦੇ ਭੁੱਲ ਪਿੱਛਲੀ ਨੂੰ, ਨਾ ਸੌਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੋ ਮੱਠਾ,
ਭਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆਯਾ ਹੈ, ਨਫੇ ਦਾ ਵਣਜ ਕੁਛ ਕਰ ਲੈ,
ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੁਰਖਰੂ ਜਾਵੇ ਨਾ ਦਾਗ਼ੀ ਹੋ ਤੇਰਾ ਲੱਠਾ ।

ਦੁਖੀ ਦਿਲ ਜੋ ਖਰੀਦਨ ਹੈ, ਏ ਸੌਦਾ ਬਰਕਤੀ ਭਾਰਾ ।
ਲਿਆ ਕਰ ਤੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਹੀ, ਦੁਖੀਦਾ ਕਰਕੇ ਉਪਚਾਰਾ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ-ਹੋ ਪੂਰੇ ਭਾਂਡੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ! ਮੈਂ ਊਰਾ ਤੇ ਤੂੰ
ਪੂਰਾ, ਝੋਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਰਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਸਾਫ
ਸਮਝਾ ਦਿਓ ਕਿ ਕੀਹ ਕਰਾਂ ? ਦਿਲ ਨੂੰ ਜੋਲਾਟ ਲਗੀ
ਹੈ, ਬੁਝਾ ਦਿਓ । ਆਪਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨੇ ਬੁਝਾਈ ਨਹੀਂ;

ਹੋਰ ਲਾਈ ਤੇ ਵਧਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜਕੇ ਉਠਾਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਫ ਸਾਫ ਦਸੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਕਲਜਾਨ ਹਿਤ ਮੈਂ ਕੇਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰਾਂ ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨੇਕ ਨਾਮ ਛੱਡਾਂ !

ਸੰਤ— ਨੇਕੀ ਕਰ ਨੇਕ ਨਾਮ ਛੱਡੇਂਗਾ, ਹੋਰ ਕੀਹ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਜਿਕੂੰ ਤੁੱਠੇ ਹੋ, ਹੋਰ ਤੁੱਠੇ, ਇਸ ਦਾਸ ਦੇ ਸਿਰ ਹਥ ਧਰੋ, ਮੱਤ ਦਿਓ ਤੇ ਰਾਹ ਪਾਓ।

ਬੱਸ ਬੱਸ, ਮੈਂ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਬਨਾਓ। ਸਮਾਂ ਨਾ ਵੰਢਾਓ। ਜੇ ਕੁਛ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਸੱਚੀ ਇੱਛਾ ਨੇਕੀ ਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਆਪੇ ਮੈਨੂੰ ਟੋਲ ਲਓਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਾਸਨੂੰ ਪਿਆ ਸਿਰ ਖਪਾਵਾਂ:—

ਸ਼ੌਂਕ ਜੇ ਹਿਰਦੇ ਰੱਖੇ,
ਤਦ ਲੋੜ ਨਾ ਆਗੂ ਲੱਖੇ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਤੁਬਕ ਕੇ ਉਠਾਤਾ ਤੇ ਮਗਰ ਦੌੜਿਆ) ^[ਗਿਆ] ਦੌੜੋ ਦੌੜੋ, ਵਜ਼ੀਰੋ, ਅਮੀਰੋ, ਚਰਨ ਪਕੜੋ, ਚਰਨ ਪਕੜੋ, ਕੋਈ ਮੋੜਾ ਪਾਓ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਾਲ; ਵਜਾਕੁਲ ਹੋਇਆ) ^[ਸਾਰੇ ਦੌੜੇ] ਜਾਵੋ ਨੀ ਕੋਈ ਮੋੜ ਲਿਆਵੋ ਕੁਛ ਮਿਨਤਾਂ ਕੁਛ ਤਰਲੇ ਕਰਕੇ।

ਦਰਬਾਰੀ—ਸਰਕਾਰ! ਓਹ ਦੇਵ ਮੂਰਤ ਤਾਂ ਲੋਪ ਹੋਗਏ। ^[ਆਏ ਦਰਬਾਰੀ]

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ) ਮੰਤ੍ਰੀ! ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੰਭਾਲ, ਮੈਂ ਹੋਗਿਆ ਬੇਹਾਲ। ਲੁਟ ਗਿਆ ਦਿਲ ਚੈਨ ਮਾਲ। ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਭਾਲ, ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਜਾਣੀ ਤੂੰ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਜੁ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੋ ਪਾਲ। ਮੈਂ ਆਵਾਂਗਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਨਾਲ। ^[ਗਿਆ]

ਤੀਸਰੀ ਝਾਕੀ—

ਜੰਗਲ ।

ਸੇਤ ਸਮਾਧੀ ਲਾਏ ਬੈਠੇ ਹਨ ।

ਆਯਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ, ਗਾਉਂਦਾ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸੋ ਅੰਤਿਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ ।

ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ ।

ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ ।

ਸਰਬ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ।

ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ।

ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਤੈਸਾ ਕਰਮੁ ।

ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ ।

ਢਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ ।

ਤਿਸਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀ ਕੋ ਠਾਉ ।

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਪਾਉ ॥ ੨ ॥

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਮਹਿ ਦੇਖੁ ।

ਸਸੀਅਰ ਸੂਰ ਨਖੜੂ ਮਹਿ ਏਕੁ ।

ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਭੁ ਕੋ ਬੋਲੈ ।

ਆਪਿ ਅਡੋਲੁ ਨ ਕਬਹੂ ਡੋਲੈ ।

ਸਰਬ ਕਲਾ ਕਰਿ ਖੋਲੈ ਖੋਲ ।

ਮੋਲਿ ਨ ਪਾਈਐ ਗੁਣਹ ਅਮੋਲ ।

ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਜਾਕੀ ਜੋਤਿ ।

ਧਾਰਿ ਰਹਿਓ ਸੁਆਮੀ ਓਤਿਪੋਤਿ ।

ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ ਭਰਮ ਕਾ ਨਾਸੁ ।

ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਮਹਿ ਏਹੁ ਬਿਸਾਸੁ ॥੩॥ (੧੪ ਮਨਾ)

[ਬੁਧ ਵੇਰ ਢੁੰਡਦਾ ਤੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੇਖ { ਪਯਾਰਾ ਮੇਰਾ ਕਿਥੇ ਨੀ ਗਿਆ,
ਢੁੰਡ ਫਿਰੀ ਨ ਹੱਥ ਆਯਾ ।

ਇਕ ਜਿੰਦ ਮੇਰੀ ਦੁਖੜੇ ਹਜਾਰਾਂ,

ਆ ਪਯਾਰੇ ਕਦੀ ਮੇੜ ਮੁਹਾਰਾਂ,

ਕਿਹੜਾ ਤੈਂ ਦੇਸ ਵਸਾਯਾ ।

ਪਯਾਰਾ ਮੇਰਾ:—

ਸੁਤਕੇ ਨੂੰ ਆਕੇ ਘਤ ਗਿਓਂ ਜਾਦੂ
ਸਿਰ ਚੜ ਖੇਡੇ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਓਂ ਲਾਦੂ
ਕੈਸਾ ਤੈਂ ਖੇਲ ਰਚਾਯਾ ?

ਪਯਾਰਾ ਮੇਰਾ:—

ਰੋਲਾ ਨਾ ਪਾਈਂ, ਤੇ ਲੈ ਨਾ ਉਦਾਸੀ
ਆਪੇ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਗਿਆ ਫਾਸੀ
ਧੁਰ ਤੋਂ ਏ ਬਿਰਦ ਬਨਾਯਾ ।

ਪਯਾਰਾ ਮੇਰਾ:—

[ਸੰਤ ਦਿਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਚਰਨੀ ਡਿਭਦਾ ਹੈ

ਲਖਵਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਯਾਰੇ ! ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰੇ, ਅਪਨੀ
ਲਾਈ ਨੂੰ ਆਪ ਬੁਝਾਦੇ, ਭਟਕੇ ਭੁਲੇ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਪਾਏ ।

ਸੰਤ— (ਸਿਰ ਚੁਕਕੇ) ਰਾਜਨ ! ਉਦਾਸ ਨਾ ਹੋ, ਆਪਾ ਨਾ ਖੋ । ਜੋ
ਆਖਾਂ ਸੁਣ, ਕੰਨ ਧਰ, ਜੋ ਸਮਝੇਂ ਸੋ ਪੂਰਨ ਕਰ । ਸੁਣੋਂ
ਜਿਸਦੀ ਧਰਮਗਤਾ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਧਾਕ ਸੀ,
ਜਿਸਦੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਧੁੰਮ ਪਈ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਕੀਰਤਨ
ਨਾਲ ਪੰਛੀ ਖੜੋ ਜਾਂਦੇ, ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਤਤ
ਹਥ ਜੋੜ ਖੜੋਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਗੇ ਸੂਰਮੇਂ
ਕੰਬਦੇ ਸਨ, ਜਿਸਦੀ ਨੇਕੀ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਜਗਨ
ਮੰਨ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਜ ਉਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਐਸਵਰਜ ਦਾ
ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਆਗਿਆ ਹੈ । ਪਛਮੀ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ
ਚਕਾਚੂਧ ਨੇ ਉਸਦੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮਾਯਾ ਦੇ
ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਲੁਕਾਉਣਾ ਚੁਕ ਲਿਆ ਹੈ, ਦੂਸਰੀਆਂ
ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੁਟ ਲਿਆ
ਹੈ, ਕੌਮ ਦੇ ਸੱਜਣ ਜੋ ਕੁਛ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਅਵਿੱਦਯਾ
ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਫੁਟ,

ਕੋਈ ਐਸ਼ ਤੇ ਕੋਈ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹਨ:-

ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਬੱਦਲ ਕਾਲੇ ਵਾਉ ਉਲਟ ਹੈ ਵਗਦੀ
 ਹੈ ਤੂਫਾਨ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮਚਿਆ, ਲਹਰ ਕਹਰ ਦੀ ਵਜਦੀ ।
 ਬੇੜੀ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ ਹੱਥੋਂ, ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਮੁਹਾਣੇ,
 ਇਸ ਬਿਪਤਾ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕੁਈ ਨਾ ਜਾਣੇ ।
 ਕੁਛ ਸੁਤੇ ਹਨ ਪਏ ਮੁਸਾਫਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋਵੇ,
 ਜੋ ਜਾਗਣ ਸੋ ਹੱਸਣ ਖਿੜ ਖਿੜ ਦੁਖਭਰ ਕੁਈ ਨਾ ਰੋਵੇ ।

ਐਸੇ ਨਾਜ਼ਕ ਵੇਲੇ ਸਿਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੌਣ ਬਾਹੁੜੇ ?
 ਉਸੇ ਦਾ ਕੌਮ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੇਅਕਲੀ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਨੂੰ ਮਿਟਾਵੇ,
 ਤੇ ਅਪਨੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਪੰਥ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਹੋਣੋਂ ਬਚਾਕੇ ਰਾਹੀਆਂ
 ਦੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰੇ ।

ਹੇ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ! ਇਹ ਤੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਆਯਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ
 ਇਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣਕੇ ਅਪਨੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਚਾਵੇਂ ।
 ਅਪਨੇ ਅਨੰਦ, ਕੱਚੇ ਕੁਸ਼ਾਮਤੀਆਂ ਦੀ ਚਾਸ਼, ਤੇ ਬੂਠੇ ਮਿੱਤਰਾਂ
 ਦੀ ਮੰਹਮਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ, ਅਪਨਾ ਆਚਰਨ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਕਰੇਂ,
 ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ
 ਪਤੀਆਉਣ ਲਈ । ਰਾਜ ਮਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਨਾ
 ਕਰ ਬੈਠੇਂ । ਉਸ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਅੱਗੇ ਨਿਮਾਣਾ ਸੇਵਕ
 ਬਣਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰੇਂ, ਫੇਰ ਤੇਰਾ ਅੱਗਾ ਸੌਰੇ ਅਰ ਪੰਥ ਬਚ
 ਜਾਵੇ । ਪਰ ਸਭਤੋਂ ਪੈਹਲੇ ਤੂੰ ਜਾਹ ਤੇ ਇਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਾਜੇ
 ਪੰਥ ਦਾ ਹਾਲ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ, ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਰਨ ਦੀ ਡੋਲ
 ਤੇਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਝ ਆਵੇਗੀ । ਹਥ ਕਰ । ਲੈ, ਇਹ ਪਯਾਲਾ
 ਪੀ ਲੈ । ਇਹ **ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ** ਦਾ ਕਰਕੌਲ ਹੈ, ਜਿਨ ਪੀਤਾ

ਉਸੇ ਨੇ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਪੀਕੇ ਕੁਛ ਕੀਤਾ
 ਹੈ, ਉਸਨੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਜਿੱਤ ਲੀਤਾ ਤੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਵਿਚ
 ਆਪਾ ਸੀਤਾ ਹੈ ।

[ਲਖਦਾਤਾ ਘੁਫ ਘੁਫ ਫਰਕੇ ਪੀਂਦਾ ਤੇ ਖੀਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

(ਭਿਕਲਵੰਜੇ)—ਵਾਰੀ ਵੰਞਾਂ ਤੈਥੋਂ ਪਜਾਰੇ ਭਰਕੇ ਜਾਮ ਪਿਲਾਯਾ,
 ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ ਐਸਾ ਦਿਤਾ, ਆਪਾ ਆਪ ਭੁਲਾਯਾ ।
 ਮੈਂ ਦੇਵਾਨਾ ਹੋਇਆ ਪਜਾਰੇ, ਵਿਸਰੀ ਤਾਤ ਪਗਈ ।
 ਦਰਦ ਪ੍ਰਾਈ ਅਪਨੀ ਹੋਈ, ਸੇਵਾ ਅੱਗ ਸਮਾਈ,
 ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਅਗਨ ਸੀ ਰੱਖੀ ਕੀਕੂੰ ਗਾਇ ਲੁਕਾਕੇ
 ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਅੱਗ ਬਲੀ ਹੈ, ਸੀਨਾ ਲੂਹ ਲੁਹਾਕੇ,
 ਪਰ ਇਸ ਅੱਗ ਨੀਂਦ ਹੈ ਕੱਟੀ ਜਾਗ ਸੁਭਾਗੀ ਆਂਦੀ ।
 ਸੁੱਤੇ ਕਰਮ ਉਠੇ ਹਨ ਮੇਰੇ, ਮੁੜ ਆਈ ਜਾਹ ਜਾਂਦੀ ।
 ਚਿੰਤਾ ਪੰਥ ਪਈ ਆ ਸਿਰਤੇ ਆਪਾ ਸੱਭ ਭੁਲਾਯਾ ।
 ਆਪੇ ਆਣ ਸਹਾਈ ਹੋ, ਜੇ ਚਾਹੇ ਕਿਹਾ ਕਰਾਯਾ ।

[ਗਿਆ ਮਲਕੜੇ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਵਾਹ ਵਾਹ ਸਾਈਂ, ਕਿਸੇ ਗਲ
 ਜੋਗਾ ਨਾ ਛਡਿਆ । ਦਿਲ ਦੇ ਘਾਉ ਦੀ ਮਲੂਮ ਲੈਣ
 ਆਏ ਨੂੰ ਚੀਰਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ । ਹੋ ! ਹੋ ਦਿਲ ਕਿਸ ਸੋਚ
 ਵਿਚ ਹੈਂ ? ਦੇਖ ਪਜਾਲੇ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ । ਉਠ,
 ਤੱਕ, ਪਜਾਰੀ ਕੌਮ ਕਿਸਤਰਾਂ ਦੁਖੀ ਹੈ ? ਘਰ ਚਲ, ਭੇਸ
 ਬਦਲ, ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ, ਹਿਲ ਜੁਲ, ਫਿਰ ਤੁਰ। ਪਰਖ ਕਿ
 ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ ? ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੱਦਦ ਕਰ ।
 ਹੋ ਗੁਰੂ ! ਮੇਰੀ ਆਪ ਨਿਬਾਹੀਂ, ਮੈਂ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹਾਂ,
 ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣ ਤੱਕਣ ਚਲਿਆ ਹਾਂ, ਹੋ ਸਾਈਂ,
 ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣ ਦਿਸਣੇਂ ਬੰਦ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ । ਮੈਂ
 ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਅਰ ਤੂੰ ਕਰਾਵੇਂ। ਸੰਤ ! ਹੈਂ ਲੋਪਹੋਗਏ ? ਉ !

[ਗਿਆ



ਚੌਥੀ ਝਾਕੀ— ਦਰਬਾਰ ।

ਆਖਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ! ਭਾਗਾਂ ਨੇ ਚੱਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਕਦੀਰ ਨੇ ਫਿਰੋਦੀ ਪਾਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਫੇਰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਅਰ ਹੁਕਮ ਕਮਾਣਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮੇਰਾ ਵਿਛੋੜਾ ਸਹਿਨਾ, ਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਿਨਾ ਸੋ ਕਰਨਾ, ਬਸ ਧਰਮ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰੋ ।

ਮੰਤ੍ਰੀ (ਘਬਰਾਕੇ) ਹੈਂ ! ਹੈਂ ! ਏਹ ਕੀ ਹੋਗਿਆ ? ਰਿਜ਼ਕ ਦਾਤਾ ਕੀ ਭਾਣਾਂ ਵਰਤਾ ਗਏ ? ਕਿਸਦੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਘਰੇ ਘਾਟੇਂ ਗੁਆ ਦਿਤਾ ? ਓਹ ਹੋ !

ਮਖੌਲੀਆ— ਉਸ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਮੈਨਾਂ ਪਾਲੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਬਸ ਉਸਦੇ ਫੇਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ । ਆਪਨੇ ਪਿੰਜਰੇ ਪਾ ਲਿਆ । ਦੇਖਦੇ ਨਹੀਂ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਹੰਝੂ ਭਰੀਆਂ ਹਨ । ਕਲੇਜੇ ਤੋਂ ਹਾਹ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, (ਗੰਥੀ ਵਲ) ਕਿਉਂ ਜੀ ਕੜਾਹ ਦੇ ਗੱਛੇ ਹੀ ਉਡਾਂਦੇ ਹੋ ਯਾ ਕੁਛ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਕੱਟੇ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਬੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ? ਅਰ ਮੋਹਨੀ ਨਾਗਨ ਦਾ ਝਾੜਾ ਬੀ ਸਿਖੇ ਹੋ ਕਿ ਏਹ ਮਾਲਾ ਪੇਟ ਲਈ ਹੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ।

ਚੌਥੀ (ਕ੍ਰੋਧ ਖਾਕੇ) ਚੁਪ, ਗਧੇ, ਬੇ ਅਦਬ । ਅਸ਼ਰਧਕ ।

[ਗਿਆ



ਪੰਜਵੀਂ ਝਾਕੀ— ਭੰਗ ਰਗੜੇ ਦੀ ਲੁਕਵੀਂ ਹਟੀ ।

ਆਯਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ (ਹੱਟੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ) ਸੁਣਾਓ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ! ਕੀ ਏ ਭੰਗ ਦਾ ਭੱਠ ਹੈ ?

ਹੱਟੀ ਵਾਲਾ— ਨਹੀਂ ਜੀ, ਏਹ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਦੀ ਦੇਗ ਹੈ । ਖਲ-ਕਤ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਢੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਮੁਫਤ, ਲੱਝਦਾ ਨਹੀਂ । ਏਥੇ ਸਾਦੀ, ਮਿੱਠੀ, ਦੁਧ ਵਾਲੀ ਹਰਤਰਾਂ ਦੀ—ਜਿੰਨਾ ਕੋਈ ਖਰਚ ਕਰੇ ਓਨੀਂ ਚੰਗੀ—ਪੀ ਲਵੇ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਕੁਛ ਹੋਰ ਬੀ ਕਿ ਨਿਰੀ ਭੰਗ ?

ਹੱਟੀ ਵਾਲਾ— ਹੌਲੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ।

ਨੋਕਰ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਹੂੰ ਜੇ। ਠੇਕਾ ਭਰਦੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਚੋਰੀ ਕਿਉਂ ਪਵੇ ।

ਹੱਟੀ ਵਾਲਾ— ਪੋਸਤਬੀ ਮਲਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਅਫੀਮ ਬੀ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਤਿੰਨ ਤੋਲੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ। ਸ਼ਰਾਬਬੀ ਹੈ ਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ। ਕਈ ਸੱਜਣ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ, ਸੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਏਥੇ ਆਯਾ ਖੁੜਦੀ ਨਹੀਂ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਕਮਾਈ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਹੋਣੀ ਹੈ? ਚੰਗੇ ਪੈਸੇ ਰੱਲਦੇ ਹੋਵੇਗੇ ?

ਹੱਟੀ ਵਾਲਾ— ਕੁਛ ਬਹੁਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਬੋੜੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੁਭਾਗ ਕੌਮ ਹੈ ਜੋ ਐਸੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਖੱਟੀ ਵੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇਖੋ, ਜਿਥੇ ਹਮਾਤੜਾਂ ਜਿਹਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਪੈਸੇਰ ਦੀ ਖੱਟੀ ਤੋਂ ਮਿਲਖ ਖਰੀਦ ਲੀਤੇ ਹਨ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਭਲਾ ਆਪਦੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ
ਲੋਕ ਕਿਹੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ?

ਹੱਫੀਵਾਲਾ—ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੀ ਬਰਕਤ ਵਾਲੇ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਕੁਛ
ਰੋਣਕ ਹੈ । ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਾਂ ਸਰ ਸੱਯਦ ਨੇ ਜਗਾ ਦਿੱਤੇ
ਹਨ, ਕੁਛ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੜ ਲਾ ਲਏ ਹਨ । ਹਿੰਦੂ
ਵਿਦਯਾ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਕੁਛ ਜਾਤ
ਪਾਤ ਦਾ ਭੈ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਖਾਲਸਾ ਬਹਾਦਰ ਹੀ
ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਣ ਮਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਗੱਜਦਾ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਤਦ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੀ ਅੰਦਰ ਜਾਕੇ ਝਾਕੇ ਦਿਦਾਰੇ
ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

ਹੱਫੀਵਾਲਾ—ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ, ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਜਮ ਜਮ ਤੇ ਜੁਗ ਜੁਗ,
ਸਗੋਂ ਕੋਈ ਛਟਾ ਤੌਂਕਾ ਲੈਕੇ ਤੁਸੀਂ ਬੀ ਰੋਣਕ ਵਧਾਓ।

{ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭੰਗੀਆਂ,
ਅਫੀਮੀਆਂ; ਪੋਸਤੀਆਂ ਪੰਚਮੌਤੀਆਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ।

ਭੰਗੀ—ਸੁਣਾ ਬਈ ਉਸਤਾਦ ! ਕੁਛ ਖਬਰ ਅੰਦਰ ! ਹਈ ਕੁਛ
ਪਤਾ ? ਐਡਵਰਡ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਲੈਤੋਂ ਦੁਰਕੇ ਦਿੱਲੀ
ਤਖਤ ਤਾਉਸ ਉਤੇ ਆ ਬਿਰਾਜਣਗੇ । ਵਲੈਤ ਦਾ ਪੌਣ
ਪਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂਦਾ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਢਿੱਲੇ ਰੰਹਦੇ
ਹਨ ।

ਪੋਸਤੀ—ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਤਖਤ ਸੁੰਢਾ ਛੱਡਕੇ ਆ ਗਏ, ਤਦ
ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਪਹੁੰਚਕੇ ਤਖਤ ਹੀ ਮੱਲ
ਲਵੇ ।

ਅਫੀਮੀ—(ਪੀਠਕ ਤੋਂ ਚੈਕਰੇ) ਤੇ ਜੇ ਅਮੀਰ ਕਾਬਲ ਲੰਕਾ ਮਾਰ
ਲੈਣ ਤਾਂ ਫੇਰ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਐਸੇ ਤਾਜ਼ੀ ਘੋੜੇ ਹਨ
ਜੋ ਸਵੇਰ ਦੇ ਦੁਰੇ ਸੰਝ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਟਪ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਪੰਚਮੌਤੀ—ਅਮੀਰ ਕਾਬਲ ਨੇ ਬੜੀ ਉਮਰ ਭੋਗੀ । ਲੁਕਕੇ

ਪੀਂਦੇ ਸਨ, ਵੇਖੋ ਕੋਢੀ ਉਮਰ ਵਧੀ, ਢਾਈ ਸੌ ਵਰਹੇ
ਦੇ ਹੋਕੇ ਮਰੇ ਹਨ ।

ਪੰਜਵਾਂ ਭੰਗੀ—ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਮਰੇ ਕਿਥੇ? ਨਸ਼ਾਈ ਨੂੰ ਮੌਤ ?
ਉਹ ਤਾਂ ਲੁਕਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਵੇਂ ਅਮੀਰ ਸਾਹਿਬ
ਬੈਥੇਬਸਤ ਚੰਗਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ! ਪਰ ਇਹ ਭੇਤ
ਦੀ ਗਲ ਹੈ । ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੱਢਣੀਂ ।

ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਭੰਗ ਰਲਾਕੇ ਪੀਣ ਵਾਲਾ—ਭਲਾ ਬਈ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸੋ ਕਿ
ਤਾਉਨ ਕੀ ਸ਼ੈ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਗੁਆਂਢੀ ਪਸਾਰੀ ਬਹੇੜਾ
ਮਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਡਾਕਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਹੈ,
ਦਵਾ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਜ਼ਹਿਰ ਤੁੱਕ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੁੰਘਦਾ
ਹੈ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਪੋਸਤੀ—ਬਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਾਉਨ ਦਾ ਦਾਰੂ ਚਾਂਡੂ ਹੈ। ਪਰ
ਅਸੀਂ ਕੀਹ ਕਰੀਏ, ਸਿਖ ਹੋਏ ਧੂੰਆਂ ਖਿਚਣਾ ਨਾ
ਹੋਇਆ । ਕੋਈ ਜੁਗਤ ਕਰੋ ਜੋ ਏਥੇ ਲੁਕ ਛਿਪਕੇ
ਚਾਂਡੂ ਬੀ ਉਡਿਆ ਕਰੇ। ਮਤਾਂ ਜੋ ਪਲੇਗ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ
ਮਰ ਹੀ ਨਾ ਜਾਈਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਇਕਲਵੰਜੇ) ਵਾਹ ਵਾਹ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜਾਲੀ-
ਨੂਸ ਦੇ ਬੀ ਉਸਤਾਦ ਹਨ । ਕਿਸ ਗਾਫਲ ਸਿੰਘ ਦੇ
ਏ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਹਨ ? ਚਲੋ ਰਤਾ ਪੁਛੀਏ ਤਾਂ ਸਹੀ ।
(ਨੇੜੇ ਜਾਕੇ) ਜ਼ਰਾ ਗਲ ਸੁਣਨੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ !

ਭੰਗੀ—ਕੌਣ ਹੈ ?

ਪੋਸਤੀ—ਕੋਈ ਪਯਾਰਾ ਹੀ ਹੋਊ ।

ਅਭੀਮੀ—ਯਾਰ ਕੋਈ ਕੰਟਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ?

ਪੰਚਾਮ੍ਰਤੀ—ਸੁਰਤ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਹੈ ।

ਸ਼ਰਾਬੀ—ਮੰਨੋ ਨਾ ਮੰਨੋ ਹੈ ਕੰਟਕ ।

ਨਸ਼ਾਈ ਦੁਸਰਾ—(ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਵਲ) ਕੀ ਆਹਨਾਏਂ ਬਈ !

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਓ ਜੁਆਨੇ ! ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਰਤ ਤੇ ਸੀਰਤ ਵੇਖਕੇ

ਦੁਖ ਉਠਦਾ ਹੈ । ਦਿਸਦੇ ਤਾਂ ਸਾਊਆਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਹੋ,
ਪਰ ਕਰਤੂਤ ਕੀਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਭੰਗੀ— ਓਇ ਉੱਲੂ । ਦਿਸਦੇ ਤੋਂ ਕੀਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ? ਦਿਸਦੇ
ਹਾਂ ? ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ? ਮੂਰਖਾ ! ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ
ਮਹਾਰਾਜ ! ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁਸਾਹਬ ਸਨ ।

ਪੋਸਤੀ— ਮੂੰਹ ਸੰਭਾਲ ਓਇ ਗਧਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ । ਮੈਂ ਦੁਗਲਾਂ ਵਾਲੀ
ਪਲਟਨ ਦੇ ਕਪਤਾਨ ਦੀ ਮਾਸੀ ਦਾ ਦੁਹਤਾ ਹਾਂ ।

ਅਵੀਸੀ— ਮੂਰਖਾ ! ਜੇ ਮੇਰੇ ਪੜਮਾਮਾ ਜੀ ਰਿਆਸਤ ਕਚਨੌਲ
ਦੇ ਸਕੱਤ ਜੀਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਦ ਤੈਨੂੰ ਤੋਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ
ਉਡਾ ਦੇਂਦੇ ।

ਸਰਾਬੀ— ਬੱਚਾ ਜੀ ਪਲੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋ ? ਮੇਰੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਸਰਕਾਰ
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਖਿਤਾਬ ਪਾਕੇ ਮੋਏ ਸੀ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਹਾਇ ਸ਼ੋਕ ਕਦੇ ਤੁਸੀ ਲੋਕ ਬੀ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਕਿ
ਅਪਨੇ ਨਾਨੇ ਦਾਦੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ, ਅਰ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਸ
ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਬੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪੱਲੇ ਹੁੰਦਾ ।

ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤੀਆ— ਓ ਮੂਰਖ ! ਕਿਤੇ ਨਸ਼ਈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਗਿਆ ?
ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੇਹੜੀ ਗਲ ਵੇਖੀ ਹੈ ਜੋ ਗਾਲਾਂ ਦੇ
ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? ਦੇਖ ਸਾਡੀ ਲਯਾਕਤ—ਮਸਖਰੇ ਅਸੀ,
ਕਵੀਸ਼ਰ ਅਸੀ, ਬਹਾਦਰ ਐਸੇ ਕਿ ਧਰਤੀ ਸਾਥੋਂ
ਕੰਬਦੀ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ
ਤਕ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਆਯਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਦਾ ਤੇਰਾ
ਸਿਰ ਅਪਨੀ ਮਿਝ ਉਲੱਦ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ । ਸੁਨ ਤੈਨੂੰ
ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ ਸੁਣਾਈਏ ।

੧ ਨਸ਼ਈ— ਪੀਏ ਭੰਗ, ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਤੰਗ, ਕਰਦਾ ਜੰਗ, ਸਦਾ
ਵਿਚ ਰੰਗ ।

੨ ਨਸ਼ਈ— ਪੀਤਾ ਪੋਸਤ, ਸਭ ਦਾ ਦੋਸਤ, ਸੋ ਮੂਰਖ ਜੋ ਸਾਨੂੰ

ਕੋਸਤ ।

੩ ਨਸ਼ਈ—ਲਾਲ ਪਜ਼ਾਲੀ, ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ, ਜਿਨ ਪੀਤੀ ਸੇ
ਨਿਤ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ।

੪ ਨਸ਼ਈ—ਛਤਰ ਧਾਰ ਦਾ ਗੋਲਾ ਖਾਯਾ, ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਸਭ
ਰੋੜ ਗਵਾਯਾ ।

੫ ਨਸ਼ਈ—ਇਕ ਰੂਪ ਬਨਾਏ, ਸੱਭ ਰਲਾਏ, ਸੇ ਸੁਖੀਆ ਇਕ
ਡੀਕ ਚੜ੍ਹਾਏ ।

੬ ਨਸ਼ਈ—ਸੁੱਖੇ ਕੇ ਘੋੜੇ ਕੇ ਮਿਸਰੀ ਕਾ ਦਾਣਾ ਦੇਇ,
ਪੀਸਨੇ ਕੀ ਜੀਨ ਪਾਇ ਸੈਂਫ ਤੰਗ ਲਾਈਏ;
ਕੁੰਡੇ ਕੀ ਘਰੜ ਘਰੜ ਸੋਟੇ ਕੀ ਦਰੜ ਫਰੜ,
ਸਾਢੇ ਕੀ ਵਾਗ ਪਕੜ ਤੁਰਤ ਚੜ੍ਹ ਜਾਈਏ;
ਕਰਕੇ ਸਵਾਰੀ ਇਸ ਭੰਗ ਕੇ ਵਛੇਰਾ ਪਰ
ਜਾਇ ਹਲਵਾਈ ਕੀ ਦੁਕਾਨ ਪੈ ਕੁਦਾਈਏ;
ਹਲਵਾਈ ਕਰੇ ਇਗੜ ਤਿਗੜ,
ਤਾਸੇਂ ਨਾ ਕਰੀਏ ਰਗੜ ਝਗੜ
ਚਾਂਦੀ ਕਾ ਜੂਤਾ ਵਾਂਕ ਸਿਰ ਪੈ ਲਗਾਈਏ ।*

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਪਜ਼ਾਰੇ ਸੱਜਨੋ ! ਕੁਛ ਮੈਂ ਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਹਾਂ,
ਤੁਹਾਡੀ ਕਵਿਤਾ ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਲਓ, ਤੁਸੀ ਮੇਰੀ ਸੁਣੋ ।
ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿਗੜੀ ਬੁਰੀ ਹੈ,
ਮੋਢੇ ਤੇ ਜਾਲੀ ਤੇ ਹੱਥੇ ਛੁਰੀ ਹੈ ।
ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਕਬੂਤਰ ਉਡਾਂਦਾ,
ਬਟੇਰੇ ਪਤੰਗਾਂ ਹੈ ਕੋਈ ਲੜਾਂਦਾ ।

*ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਡਾਕਟਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘਜੀ ਨੇ
ਇਕ ਸੁਖੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਲੜਖੜਾਂਦੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਹਲਵਾਈ ਨਾਲ
ਲੜਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਇਹ ਛੰਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਚਕੇ ਉਸਦੀ
ਮਸਕਰੀ ਭਰੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਫੋਟੋ ਖਿਚਿਆ ਸੀ ।

ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਤੇ ਬਾਸ਼ ਸ਼ਿਕਾਰਾ ਬਿਠਾਯਾ,
ਕਿਸੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਹੈ ਅੱਯੜ ਚਰਾਯਾ ।

ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਐਸੇ ਸੁਗਲ ਹਨ ਬਬੇਰੇ,
ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਦੇ ਉਡਦੇ ਸਦਾ ਦੌਰ ਹੋਰੇ ।

ਭੰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜੇ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਲਗਦੇ,
ਅਫੀਮਾਂ ਤੇ ਪੋਸਤ ਆ ਅਕਲਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਦੇ ।

ਖਾਣਾ ਤੇ ਪੀਣਾ ਤੇ ਰੁਲਨਾ ਤੇ ਮਰਨਾ
ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਹੀ ਕਰਨਾ ।

ਨੀਵੇ ਨਿਕਾਰੇ ਸਦਾ ਯਾਰ ਬੇਲੀ,
ਮਿਰਾਸੀ, ਜੁਲਾਹਿਆ, ਭਿਰਾਈ ਤੇ ਤੇਲੀ ।

ਲੁੱਚੇ ਤੇ ਗੁੰਡੇ ਮੁਸਾਹਬ ਬਨਾਏ,
ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਹੀ ਭੱਜੇ ਭਜਾਏ ।

ਕਮੀਨਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਉਮਰਾ ਗਵਾਣੀ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਗਾਲੀਆਂ ਆਪ ਖਾਣੀ ।

ਨ ਮਦਰੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਏ ਪੈਰ ਪਾਂਦੇ,
ਨ ਵਿੱਦਯਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿਖੇ ਹਨ ਏ ਜਾਂਦੇ ।

ਕੁਮਤੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਸਦਾ ਜਾ ਵਸਾਂਦੇ,
ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਬੋਕਣ ਬੁਰੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦੇ ।

ਪੋਥੀ ਤੇ ਪਾਂਧੇ ਤੋਂ ਨੱਸੇ ਫਿਰਨ ਏਹ ।

ਨਾਚਾਂ ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਖਾਂਦੇ ਨੇ ਜਾ ਖੇਹ ।

ਗਵਾਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਬਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਹੈ,
ਡੋਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਰਤੀ ਪਿਛਲੜੀ ਹੈ ।

ਮਿਲਾਈ ਗਰਦ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ,
ਘਰਾਣੇਜਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਲਖ ਚਾ ਮੁਕਾਈ ।

ਸ਼ਰੀਫਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੋਈ ਕਮੀਨੀ

ਬੀਰਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨਿਰਬਲ ਤੇ ਬੀਨੀ ।

[ਨਸ਼ਾਬੀ ਲਖਵਾਤਾ ਸਿੰਘ ਪਰ ਦੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਾਲੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ

ਨਸ਼ਟੀ—

ਚੱਲ ਓ ਖੋਤੇ ਬਿਨਾਂ ਲਗਾਮੋਂ,
 ਖੋਤਮ ਨਾਥ ਗਧਮ ਪਰਸ਼ਾਦ ।
 ਉੱਲੂ ਬਾਟੇ, ਬਲਦੀ ਲਾਟੇ,
 ਸਾਨੂੰ ਡਾਂਟੇ, ਹੋ ਬਰਬਾਦ ।
 ਨਿੱਕਲ ਏਥੋਂ, ਦੁਖੀਏ ਤੈਥੋਂ,
 ਤੂੰ ਮੂਰਖ ਖਰ ਬਿਨਾਂ ਲਗਾਮ ।
 ਮਾਰੋ ਯਾਰੋ, ਕੰਟਕ ਦਾਰੋ,
 ਅਟਕੇ, ਕਰਦਯੋ ਕੰਮ ਤਮਾਮ ।

[ਧੱਕੇ ਖਾਕੇ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਇਕਲਵੰਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ]

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਹਾਇ ਸ਼ੋਕ! ਇਹ ਦੀਦੇ ਸੜ ਕਿਉਂ ਨਾ
 ਗਏ? ਪਯਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਉੱਮਤ ਅੱਜ ਕਿਸ ਸ਼ੈਤਾਨ
 ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦੀ ਵੇਖੀ । ਦੀਦੇ ਮੇਰੇ ਇਹ ਨਦੀਦੇ ਕਾਰੇ
 ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬੇਦੀਦੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋ ਗਏ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ
 ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਛੁਹਨਾ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਰਜਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਯਾਕ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮੁਲੇ ਗੁਲਾਮ ਬਨਕੇ ਏ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀ ਬੰਸ
 ਆਪਾ ਮੇਟ ਰਹੀ ਹੈ । ਹਾਏ ਮੇਰਿਓ ਨੈਣੋਂ ! ਤੁਸਾਂ ਕੀਹ
 ਡਿਠਾ? ਉਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੰਥ ਦੀ ਉਲਾਦ ਜਿਸਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ
 ਦੇ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ
 ਪੰਘੂੜੇ ਬੂਟੇ, ਜਿਸਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡੀਆਂ,
 ਜਿਸਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਉਮਰ ਬਤਾਈ, ਉਹ
 ਅਜ ਇਸ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਨਿਰਲੱਜਤਾ ਤੇ ਢਿਠਾਈ ਵਿਚ
 ਨਾਮ ਡਬੋਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤਰਸ ਕਰ,
 ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤ੍ਰਾਹਿ ਮਾਂ; ਤ੍ਰਾਹਿ ਮਾਂ, ਤ੍ਰਾਹਿ ਮਾਂ ।

[ਗਿਆ ਸਿਰ ਧੁਨਦਾ]



ਸੱਤਵੀਂ ਝਾਕੀ— ਬੈਂਤ ਬਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜੁੰਡੀ ।

ਆਖਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ, ਮਖੌਲੀਏ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ

ਜੁੰਡੀ ਦਾ ਪਰਧਾਨ— ਹਾਂ ਸੁਹਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਣਾਓ ਕੁਛ ਚੋਂਦਾ
ਚੋਂਦਾ ।

ਸੁਹਲ ਸਿੰਘ—ਵਾਂਝ ਭੁੱਜ ਕਬਾਬ ਦੇ ਗਿਆ ਸੀਨਾ, ਗੁਤ ਲੱਟਕਦੀ
ਸੀ ਵਾਂਝ ਸੱਪਣੀ ਏ ।

ਸੁਹਲ ਵਾਲੇ— ਅਸ਼ਕੇ ਬਈ ਅਸ਼ਕੇ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਫਿਕਰ
ਵਿਚ ਭੁਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵਿਚ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਤ
ਦੀ ਲਟਕਨ ਨੇ ਸਾੜ ਛਡਿਆ ਹੈ । ਧੰਨ ਜਨਮ ਹੈ !

ਸੁਹਲ ਸਿੰਘ— ਚੁਭੀ ਚਿੱਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਬਿੰਮਣੀ ਓ, ਫਾਹੀ ਪਈ
ਆਪੇ ਹਿਰਦਾ ਬੱਪਣੀ ਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਵਾਹ ਵਾਹ ਆਪਦੀ ਕੋਮਲਤਾਈ,
ਕਿਸ ਫਾਹੀਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਰਬ ਤਰਸ ਕਰੇ, ਤੇ ਪਾਪਣ
ਤੋਂ ਆਪਨੂੰ ਬਚਾਵੇ ।

ਸੁਹਲ ਸਿੰਘ— ਹੋਕੇ ਪੁੜਪੁੜੀ ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਚਮੜੀ ਲਿਸ਼ਕਾਂ
ਮਾਰਦੀ ਜਜੋਂ ਕੋਲ ਚੱਪਣੀ ਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਰਬ ਕਰੇ ਏ ਮਨਘੜਤ ਬਲਾਵਾਂ
ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਸਿਰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣ ॥

ਸੁਹਲ ਸਿੰਘ— ਸੁਹਣੇ ਭਿੱਠਿਆਂ ਮੁੱਠ ਨਾ ਰਹੇ ਹਿਰਦਾ ਪਈ
ਬਾਲ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹਿਰਦਾ ਕੱਪਣੀ ਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਵਾਹ ਓਏ ਅਸ਼ਕਾਂ ! ਭਾਵੇਂ ਪਿੱਛੋਂ
ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆਂ ਜਨਮ ਲੀਤਾ ਸੀ, ਧਨ
ਕਮਾਈ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਜੁੜੀ ਜੁੜਾਈ ਹੈ ।

ਸਾਰੇ ਬੈਂਤ ਬਾਜ਼— ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ ।

ਨਖਰਾ ਸਿੰਘ— ਚੋਹਰੇ ਚੰਦ ਤੇ ਸੱਪਣੀ ਜੁਲਫ ਲੇਟੇ, ਮਾਣਕ

ਰਿਦਾ ਮੇਰਾ ਕੱਢ ਖੇਡਦੀਏ ।

ਸੁੱਤੇ—ਵਾਹ, ਮਰਹਬਾ, ਕਿਆ ਖਜਾਲ ਲੜਯਾ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਇਕਲਵੰਜੇ) ਮਰ ਬੇ ਹਿਯਾ, ਕਿਤਨਾ ਝੂਠ ਬਨਾਯਾ ਹੈ !

ਨਖਰਾ ਸਿੰਘ—ਕਮਰ ਵਾਲ ਦੇ ਵਾਂਝ ਬਰੀਕ ਉਸਤੋਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਗ ਦੇ ਖੂਹ ਨੂੰ ਗੋਡਦੀਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਇਕਲਵੰਜੇ) ਵਾਹ ਵਾਹ ਕੌਮਲਤਾਈ, ਸ਼ਾਇਰ ਸਾਹਬ ! ਉਹ ਕਮਰ ਖੂਹ ਗੋਡਦੀ ਦੁੱਟ ਨਾ ਪਈ ! ਕੈਸੇ ਲੂਣ ਦੇ ਖਾਵੇ ਤੁਲ ਰਹੇ ਹਨ !

ਨਖਰਾ ਸਿੰਘ—ਲੰਮੀ ਡੀਲ ਹੈ ਤਾੜ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦੀ, ਗਿਚੀ ਵਾਂਝ ਸੁਰਾਹੀ ਦੇ ਲੇਟਦੀ ਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਇਕਲਵੰਜੇ) ਠੀਕ ਹੈ, ਤਾੜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਤੇ ਸੁਰਾਹੀ ਬੀ ਸ਼ਰਾਬ ਭਰੀ, ਤੇ ਤਾੜ ਜਿੰਡੀ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਬੀ ਚੁੜੇਲ ਹੀ ਹੈ ।

ਨਖਰਾ ਸਿੰਘ—ਕਲੀ ਮੂੰਹ ਤੇ ਠੋਡੜੀ ਖੂਹ ਵਰਗੀ ਛਾਤੀ ਸੈਲ ਜੇਡੀ ਦੁਖ ਮੇਟਦੀਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਇਕਲਵੰਜੇ) ਵਾਹ ਵਾਹ । ਠੋਡੀ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਤਿਲਕ ਨਾ ਪੈਣਾ। ਇਹ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰੀ ਬਨੀ ਕਿ ਦਿਕ ਤਪ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਚੁੜੇਲ ਯਾ ਜਿੰਨਣੀ? ਕੈਸੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ! ਤਾੜ ਜੇਡੀ ਲੰਮੀ, ਕਲੀ ਜਿੰਨਾਂ ਨਿਕਾ ਮੂੰਹ, ਛਾਤੀ ਪੱਥਰ ਜੇਡੀ, ਤੇ ਲੱਕ ਵਾਲ ਜਿਹਾ, ਤੇ ਮੂੰਹ ਚੰਦ ਜੇਡਾ ਵਡਾ ਤੇ ਉਸ ਪਰ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਲੇਟਣਾ ਏ ਮੰਗਮਾਂ ਹੈ ਕਿ ਨਿੰਦਯਾ, ਏ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰੂਪਤਾ । ਸਦਕੇ ਇਸ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ !

ਮਫਕਾ ਸਿੰਘ—

[ਕਲਾਮ ਹੀਰ]

ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਤੂੰ ਮੀਆਂ ਰਾਂਝਾ !

ਝੰਗ ਸਿਆਲੇ ਦੀ ਮੈਂ ਜੱਟੀਆਂ ।

ਘਾਇਲ ਕੀਤੀਆਂ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ
ਰਾਂਝਿਆ! ਆਣਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਪੱਟੀਆਂ ।
ਦਿਲ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਭਰਾਂ ਖੂਨ ਪੀਵਾਂ,
ਖਾਵਾਂ ਜਿੱਗਰ ਖੱਟੀਆਂ ਖੱਟੀਆਂ ।
ਪਰਲੇ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਬ੍ਰਿਹੋਂ ਰਾਤ ਡਾਢੀ
ਗ਼ਮਾਂ ਨੇ ਪਤਾਲੇਂ ਪਰਹੇ ਸੱਟੀਆਂ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਜੱਟੀਆਂ ਤੇ ਰੰਝੇਟਿਆਂ ਦੇ ਮਿਰਾਸੀ
ਸਾਹਿਬ ! ਨਾਈ ਗਿਰੀ ਕਰੋ, ਮਲੂਮਾਂ ਪਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੋ ।
ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਾਲ ਸੱਟੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੌਣ ਮੋੜੇ ? ਚਲੋ
ਸਿਆਪਾ ਚੁੱਕਾ, ਸਾਡੇ ਮਗਰੋਂ ਲੱਥੀ ।

ਮਟੱਕਾ ਸਿੰਘ—

[ਕਲਾਮ ਗੰਝਾ]

ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਹੈ ਵੇਰੇ ਸੁਦਾਗਰ,
ਲੈਲੈ ਦਿਖਾ ਜੱਟੀਏ ! ਪੱਟੀਆਂ ।
ਜਾਦੂ ਪੜ੍ਹਨ ਨੈਣ ਪਟਕਣ ਖੜੇ ਨੂੰ
ਪੜ੍ਹੀ ਮਕਤਬੋਂ ਕੇਹੜਿਓਂ ਪੱਟੀਆਂ ?
ਪਟਕ ਪਾਟਿਆ ਦਿਲਲਹੂਬੁਡਬੈਠਾ,
ਘਾਵਾਂ ਤੇ ਹੀਰੇ ਆ ਬੰਨ੍ਹ ਪੱਟੀਆਂ ।
ਪੱਟੜਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ—ਕਰ ਚਾਕ—
ਰਾਂਝਾਹੂਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹੇ ਭਾਬੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਵਾਹ ਕਵੀ ਰਾਜ ਜੀ ! ਪਪੇ ਟੈਂਕੇ ਦੀ ਖੂਬ
ਗਤ ਬਣਾਈ, ਸ਼ਾਇਰੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੱਟਿਆ, ਤੁਸਾਂ ਦੇਸ
ਪੱਟਿਆ । ਪੱਟੇ ਗਏ ਸਾਡੇ ਕੰਨ, ਮਟੱਕਿਆ ਬੰਨ੍ਹ
ਪੱਟੀਆਂ ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਭਾ ਸਿਰ ਵੇਚਣ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ
ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲਿਆ ! ਕਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸੁਦਾਗਰ
ਤੋਕੇ ਵੀ ਹਨ ?

ਕਵੀ—(ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਵਲ ਤੱਕਕੇ)

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਕੁਛ
ਤੁਸੀਂ ਬੀ ਅਪਨੀ ਰਚਨਾ ਸੁਣਾਓ। ਕਵੀਸ਼ਰ ਜਾਪਦੇਹੋ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸਜਣੇ ! ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਬੈਂਤਬਾਜ਼ੀ ਯਾ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਚੰਮੜੀ ਹੋਈ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਵਡੇ ਅੰਨ੍ਹੀ ਕਮਾਈ ਛਡ ਗਏ ਹਨ, ਨਾ ਤਾਜ਼ਾ ਪਿਉ ਮੋਯਾ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਖਾਵਾਂ ਉਡਾਵਾਂ ਤੇ ਵਕਤ ਗੁਵਾਉਣ ਲਈ ਬੈਂਤ ਸਿੱਖਾਂ, ਨਾ ਮੈਂ ਵਿਹਲਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਖਾਂ, ਲੱਕ, ਪੱਟੀਆਂ ਦੇ ਵਹਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਂ, ਝੂਠੇ ਕਿੱਸੇ ਜੋੜਾਂ ਪਿਛਲੇ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਉਗਲੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਚਿੱਥਾਂ ਤੇ ਜੂਠ ਖਾਵਾਂ ॥

ਅਸਾਡੀ ਅੱਖ ਕੁਥਾਵੇਂ ਜਾ ਲੜੀ ਹੈ ।
ਕਰੀਏ ਕੀਹ ਏ ਕਿਸਮਤ ਹੀ ਸੜੀ ਹੈ ।
ਨਾ ਝਗੜਾ ਹੁਸਨ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸਤਾਵੇ ।
ਨ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਲੈਂਗ ਫਾਹੀ ਘੋਰ ਪਾਵੇ ।
ਨ ਬਿੰਦੀ ਕੱਜਲਾਂ ਆਕੇ ਖਪਾਇਆ
ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਿਰ ਆਨ ਖਾਇਆ।

ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰ ਐਂਥੀ ਬਣੀ ਹੈ ।

ਅਸਾਡੀ ਹਾਇ ਰਿਉਂ ਕਿਸਮਤ ਸੜੀ ਹੈ ?

[ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਲ ਸੈਨਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

(ਇਕਲਵੰਯੇ) ਹਾਇ ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਕਿਰਲੇਵਾਂੜ ਰੰਗ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਤੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਏਹ ਦੰਦ, ਨੱਕ, ਠੱਡੀ, ਮੱਥੇ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ । ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਲਿਖ ਗਿਆ ਹੀਰ । ਜਣੇ ਖਣੇ ਨੂੰ ਹੀਰ ਦਾ ਚਾ । ਪੰਥ ਕਿਵੇਂ ਬਚੇ? ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹੀਰ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਹੀਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਲੈ ਲਵੇ। ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗੀਤ, ਨੂੰਹ ਸਹੁਰੇ ਦੇ ਚਿੱਠੇ, ਗੰਦੀਆਂ ਸਿਠਾਂ, ਗੰਦੀਆਂ ਕਾਫੀਆਂ, ਕੋਟੜੇ ਤੇ ਕੁੰਡਲੀਏ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਸਿਖ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੇ, ਪਰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵਿੱਦਯਾ ਲਜਾਵਣ ਦਾ ਰਤਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਬੀਰਾਂ ਦੇ

ਕਾਰਨਾਮੇ ਲੋਪ ਹੋ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਤਾ ਜਿਨਾਂ
ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ । ਏਹ ਮੈਨੂੰ ਮਸਖਰਾ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ
ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਲਸੜਾ ਹਾਂ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੁੜ੍ਹ
ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਵਿਤਾ ਜੈਸੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਫਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ
ਗੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਾਯਾ ਹੈ ।

ਏ ਕਿੱਸੇ ਤੇ ਬੈਂਤਾਂ ਦੇ ਗੰਦੇ ਫਸਾਨੇ
ਬੋ ਦਾਰ ਮੈਲੇ ਤੇ ਤੂਸਾਂ ਛੁੜਾਨੇ
ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਗਾਨੇ
ਦਾਨੇ ਬਨਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਵਾਨੇ
ਧਰਮ ਲੁਟ ਗਿਆ ਏਸ ਹੱਥੋਂ ਹੈ ਸਾਰਾ
ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਹੈ ਭੰਡਾਰਾ ।

ਗੰਦੀ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਬਨਾਵਨ ਹੈ ਵਾਲੇ
ਨਿਰੇ ਬੂਠ ਤੇਲਨ ਲਿਖਨ ਲੇਖ ਕਾਲੇ
ਬਦੀ ਬੀਜਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ਹੈਂ ਸੁਖਾਲੇ
ਮਰਨਗੇ ਜਦੋਂ ਜਿੰਦ ਤਦ ਪੈਲ ਲਾਲੇ
ਧਰਮ ਰਾਜ ਛਡ ਦੇਵਸੀ ਪਤਤ ਭਾਰੇ
ਨਰਕ ਪਰ ਭਰੇ ਸ਼ੈਰ ਐਸੇ ਪਾ ਸਾਰੇ ।

ਤਬੀਅਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਜਾਲ ਵਿਚ ਹੈ ਲਗਾਈ
ਨੇਕੀ ਨਹੀਂ ਦੇਸ ਅਪਨੇ ਸਿਖਾਈ
ਡਿਗਦੀ ਨਹੀਂ ਕੌਮ ਚਕਕੇ ਉਠਾਈ
ਫਸੀ ਪਾਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੂਹ ਨਾ ਬਚਾਈ
ਹੈ ਧਿਰਕਾਰ ਖਜਾਲ ਓਸਦੇ ਦਾ ਪਸਾਰਾ
ਬਦੀ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹੇ ਬੀਜ ਹਾਇ ਖਿਲਾਰਾ ।

ਜੇ ਮਰ ਜਾਏ ਧੋਬੀ ਤਾਂ ਅਤ ਦੁਖ ਪਾਈਏ
ਜੇ ਬੀਵਰ ਮਰੇ ਦੇਸ ਸੁੰਝਾ ਕਰਾਈਏ,
ਮੇਹਤ੍ਰ ਰਹਿਨ ਨਾ ਤਾਂ ਨਕ ਜਿੰਦ ਆਈਏ
ਪਾਂਡੀ ਮਰਨ ਤਾਂ ਵਿਗੋਰੇ ਮਰਾਈਏ

ਪਰ ਜੇ ਮਰਨ ਬੈ'ਤ ਬਾਸ਼ੀ ਦੇ ਪਜਾਰੇ
ਘਟੇ ਭਾਰ ਧਰਤੀ ਵਸਨ ਜੀ ਸੁਖਾਰੇ ।

[ਹਾਹੁਕੇ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਰੋਂਦਾ ।

ਮਾਰੇ—(ਇਕਲਵੰਜੇ) ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖਪਤੀ ਹੈ ।

ਖਵਰੇ ਖੁਸ਼ਕੀ ਮਾਰਿਆ ਕਿਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ?

[ਗਏ, ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ



ਅੱਠਵੀਂ ਝਾਕੀ— ਇਕ ਅਮੀਰ ਦੀ ਫਬੀ
ਹੋਈ ਮਹਫਲ ।

ਆਯਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਨੌਕਰ ਦੇ ਵਸੀਲੇ,

ਨੌਕਰ—(ਅਮੀਰ ਵਲ) ਸਰਕਾਰ ਆਦਮੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ—(ਸਿਰ ਹਿਲਾਕੇ ਤੇ ਉਂਗਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ) ਹੂੰ ।

ਨੌਕਰ—(ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਆਓ ਇਕਲਵੰਜੇ ਖੜੇ ਜਾਓ, ਆਪੇ
ਯਾਦ ਕਰਨਗੇ ।

[ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਇਕਲਵੰਜੇ ਖੜੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਗਿਆ ਨੌਕਰ ।

ਸਰਦਾਰ—(ਮੀਰ ਵਲ) ਸੁਣਾਓ ਮੀਰ ਜੀ ! ਨਗਰੀ ਦਾ ਕੀਹ ਹਾਲ
ਹੈ । ਸਾਡੇ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਰ ਤਾਂ ਅਜਬ ਬਲਾ
ਟੁੱਟੀ ਹੈ ਕੰਹਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਫਕੀਰ ਨੇ ਜਾਦੂ ਪਾਕੇ
ਜੰਗਲੀਂ ਚੁਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਮੀਰ—ਕਾਹਦੇ ਜਾਦੂ ਤੇ ਕਾਹਦੇ ਟੂਣੇ,
ਦਿੱਸਨ ਸਾਰੇ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਝੂਠੇ
ਕਿਸੇ ਪਰੀ ਨੇ ਹੈ ਰੂਪ ਦਿਖਾਯਾ
ਛੱਡ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਹੈ ਸਾਡਾ ਸਿਧਾਯਾ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚੂਹਿਆਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ।

ਸਰਦਾਰ— (ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ) ਕਿਉਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਲਖਦਾਤਾ-
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਗਿਆ ਹੈ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ— ਗੁਰੂ ਜਾਣੇ ।

(ਇਕਲਵੰਜੇ)— ਕੋਈ ਜਾਵੇ ਯਾ ਰਹੇ ਪਰਜਾ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ
ਜੋ ਆਉ ਸੋ ਕਰੇਗਾ, ਸਾਡੇ ਸਿਰਤੇ ਰਾਜ ।

ਪਰ ਜਦ ਤੋਂ ਹੈ ਸੁਣ ਲਿਆ ਰਾਜੇ ਬਦੀ ਤਜਾਰ
ਲੜ ਸਾਧੂ ਦਾ ਫੜ ਲਿਆ, ਭਾਗ ਪਏ ਹਨ ਜਾਗ,
ਤਦ ਤੋਂ ਪਰਜਾ ਰੰਗਹੀ ਦਹਕ ਰਾਜਾ ਕੁਛ ਹੋਰ
ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਛਾ ਰਹੀ, ਪੈਲ ਪਾਇ ਜਿਉਂ ਮੋਰ।
ਸ਼ਾਬ ਘਰਾਂ ਤੇ ਰੰਗ ਹੈ ਛਾਯਾ ਪੀਲਾ ਭੂਕ
ਜੁਏ ਖਾਨੇ ਭਰ ਰਹੇ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਛਾਈ ਫੂਕ ।
ਜੈਸਾ ਰਾਜਾ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪਰਜਾ ਤੈਸੀ ਹੋਇ
ਰਾਜਾ ਵਾਹੇ ਪੂਰਨੇ, ਪਰਜਾ ਪੂਰੇ ਸੋਇ ।

[ਗਿਆ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਆਪਨੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਹਾਇ ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ। ਮੇਰੇ
ਹੀ ਚਾਲ ਚਲਨ ਨੇ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਭੁਥਾਯਾ, ਮੈਂ ਹੀ ਦੋਸੀ
ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਹੀ ਮੂੰਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਕਾਲਾ ਹੈ। ਕਿਸਮਤ
ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਲਾ ਦੁਆਲਾ ਹੈ, ਹੇ
ਗੁਰੂ ! ਬਖਸ਼ ਲੈ ?

ਸਰਦਾਰ— ਰਾਜਾਨੀ ਜੀ ! ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਹ ਸੋਹਣੀ ਮਨ ਮੋਹਣੀ
ਹੈ, ਨਵੇਂ ਸਿਖ ਕਿਉਂ ਕੰਹਦੇ ਹਨ ਇਹ ਧਰਮ ਖੋਹਣੀ
ਹੈ, ਸਾਥੋਂ ਤਾਂ ਪਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ।

ਗਰੀਬੀ ਜੀ— ਮਨੁ ਤਾਂ ਹੈ, ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ “ਹੋਛਾ ਮਦ ਨਾ ਪੀਏ” । ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਅਮੀਰ ਲੋਕ
ਸੁਖੀ ਸਾਂਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹਿਕੇ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਸੌਂ ਰੰਹਦੇ ਹੋ,
ਤੁਸੀਂ ਹੋਛ ਪੁਣਾ ਕਾਹਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਨਾ ਪੀਣ ਤਾਂ

ਗਰੀਬ, ਪੀਕੇ ਘਰੋਂ ਘਾਟੋਂ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਮੋਰੀਆਂ ਵਿਚ
ਰੁਲਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਵਾਹ ਗੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪਨੇ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

(ਦੁਜੇ ਪਾਸੇ ਤੱਕਕੇ) ਕਹੋ ਪੁਜਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ! ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ ?

ਅਜ ਕਲ ਅੱਲਾ ਰੱਖੀ ਕਿਥੇ ਹੈ ? ਨਾਚ ਡਿੱਠਿਆਂ ਤੂੰ
ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ, ਕੌਣ ਬਲਾ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬੋਲਦੀ
ਬੁਲਬੁਲ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਗਈ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਡਿੱਠੇ ਬਿਨਾ
ਸਾਡਾ ਰੰਗ ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਫਿੱਕਾ ਹੈ।

ਪੁਜਾਰਾ ਸਿੰਘ— ਆਪਦਾ ਰੰਗ ਸਦਾ ਸਵਾਯਾ ਰਹੇ। ਗਈ ਤਾਂ
ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਆਖਰ ਏਹ ਮਰਾਸੀ ਵਾਂਙੂ ਕਮੀਨ
ਸ਼ਾਤ ਹੀ ਹੈ ਨਾ, ਟਕੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ
ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਰੁੱਸ ਬੈਠੀ ਹੋਊ। ਸਾਡੇ ਵਾਂਙੂ ਸੱਚਾ
ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਦਾਂ ਰਖੋ ਰਹੀਏ ਤੇ ਕਦੇ
ਕੁਸਕੀਏ ਤੱਕ ਨਾ।

ਸਰਦਾਰ—(ਮੋਦੀ ਵਲ) ਕਹੋ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਜੀ ! ਰੁਪਯਾ ਮੁੱਕ ਗਿਆ
ਹੈ ?

ਮੋਦੀ— ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ, ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਹੈ।
ਅਜੇ ਸ਼ਾਪੂਰ ਜੀ ਦਾ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਬਿੱਲ
ਭਰਨਾ ਹੈ। ਅੱਲਾ ਰੱਖੀ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀਆਂ ਬੇਗਮਾਂ ਦੇ
ਵੀਹ ਮੁਜਰਿਆਂ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਤਪ
ਉਤਰਨ ਦੀ ਸੁੱਖਣਾਂ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਬੇਬੇ ਜੀ ਥਾਓਂ ਥਾਂ
ਭੇਜਨ ਲਈ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਰਦਾਰਨੀ ਜੀਨੇ ਕੁੜੀਆਂ
ਦੀ ਰੋਟੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਬਹੂ ਜੀ ਨੇ ਸਖੀ ਸਰਵਰ
ਦੀ ਸੁੱਖਣਾਂ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਆਪਦੇ ਪਿਆਰੇ ਕੁੱਤੇ ਮੋਤੀ ਦਾ
ਵਰ੍ਹੀਣਾ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਕਰਨਾ ਹੈ।
ਜੇ ਦਾਸ ਦੀ ਰਾਇ ਮੰਨੋਂ ਤਾਂ ਘੁਰਕ ਵਿੰਡ ਨੂੰ ਕਚੌੜੀ
ਮੱਲ ਪਾਸ ਤ੍ਰੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਗਹਿਨੇ ਪਾਕੇ ਰੁਪਯਾ

ਮੰਗਾਕੇ ਹੁਣ ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਟੇਰੀਏ, ਫੇਰ ਰੱਬ ਦਾਤਾ ਹੈ ॥

ਸਰਦਾਰ—(ਖਿਸ਼ਕੇ) ਸਿਰ ਨਾ ਖਾਓ, ਰੰਗ ਵਿਚ ਭੰਗ ਨਾ ਪਾਓ। ਕਈ ਵੇਰ ਕਿਹਾ ਜੋ ਚਾਹੋ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੋ, ਸਾਡੇ ਮਗ਼ਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੀ ਖੱਟਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਜੋ ਜੀ ਕਰੇ ਪਏ ਆਪੇ ਵਾਧਾ ਵੱਟਾ ਕਰੋ।

ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ— ਮੇਦੀ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਅਕਾਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾਂਦੇ ਹੋ? ਏਹ ਅਲੇਖ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ਹਾਤਮ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ— ਮੂਰਖ ਨੇ ਨਿਕੰਮੇ ਕਿੱਸੇ ਛੇੜਕੇ ਜੀ ਬਿਜੌਂਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਲਜਾਓ ਕਿੱਕਰ ਦੀ ਅੱਗ ਸਭ ਗ਼ਮ ਸਾੜ ਦੇਈਏ।

ਉਠ ਸੁਖਈਆ ਭਰ ਦੇ ਪਿਆਲੀ,
ਗ਼ਮ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦੂਰ ਕਰੀਂ।

੧ ਮੁਸਾਹਬ— ਬੱਦਲ ਛਾਏ, ਰੱਬ ਨ ਵੇਖੇ,
ਅਸੀਂ ਡੀਕੀਏ, ਫੇਰ ਭਰੀਂ।

ਦੂਸਰਾ—(ਬਿਕਲਵੇਸ਼ੇ) ਛਡਿਆਂ ਭਾਵੇਂ ਚਿਰ ਹੈ ਹੋਯਾ,
ਮਿਲੇ ਮੁਫਤ ਕਿਉਂ ਡੇਰ ਕਰੀਂ।

ਤੀਸਰਾ— ਐਸੀ ਚਲੀ ਹਵਾ ਇਸ ਰੁੱਤੇ,
ਲੁਕੀ ਸ਼ਰਾਬ ਸੰਤ ਘਰ ਧਰੀ।

ਚੌਥਾ— ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਰੋਜ਼ ਭਰਾਵੇ,
ਪਰ ਬੋੜੀ ਜੀ ਸੁਆਦ ਕਰੀਂ।

ਪੰਜਵਾਂ—ਘਰ ਘਰ ਡੀਕ ਲਗੇ ਦਾਰੂ ਦੀ,
ਐਸੀ ਸਾਈਆਂ ਕਰੀਂ ਤਰੀ।

ਛੀਵਾਂ— ਟੁਰੀ ਬਸੰਤ ਪਿਲਾ ਦੇ ਸਾਨੂੰ,

ਸ਼ਾਲਾ ਘਰ ਆਬਾਦ ਕਰੀਂ ।

ਸੱਤਰਾਂ— ਹਸ ਸੁਰਾਹੀ, ਰੱਸ ਪਜਾਲੇ;
ਖਿੜ ਮੁਖੜੇ, ਬਸ ਘੁਟ ਭਰੀ॥

[ਆਯਾ ਇਕ ਆਦਮੀ

ਨਵਾਂ ਆਯਾ ਆਦਮੀ— ਸਰਕਾਰ ! ਕੁਟਵਾਲੀ ਦੇ ਕੋਲਵਾਰ ਇਕ
ਅਨਾਥ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਪਾਦਰੀ ਈਸਾਈਕਰਨ
ਲੈ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਮੁੰਡਾ ਢਾਹੀਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋ ਰਿਹਾ
ਹੈ, ਕਿ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਬਚਾਵੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ
ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਂਦਾ ਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ
ਰੱਖ ਲਵੇ । ਪਰ ਹਾਇ ਗਰੀਬੀ ! ਏਹ ਗਰੀਬੀ ਬੀ
ਇਕ ਵੈਰਨ ਹੈ । ਰੱਬ ਬਖਸ਼ੇ, ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਇਸ
ਗਰੀਬੀ ਨੇ ਬੀ ਡਾਢੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

(ਇਕਲਵੰਜੇ)— ਮੁਥਾਜੀ ਗਰੀਬੀ ਬੁਰੀ ਦੁੱਖ ਦਾਤੀ,
ਧਰਮ ਨੂੰ ਲਗੇ ਹੋਇਕੇ ਤੇਜ਼ ਕਾਤੀ,
ਮਨੁਖ ਦਾ ਪਸੂ ਕਰਕੇ ਛੱਡੇਏਪਾਪਨ,
ਵੈਰੀ ਹੋ ਖਾ ਜਾਏ ਹੈ ਸੁਖ ਸਾਂਤੀ ।
ਏ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤੇ ਫਿਰੇ ਹੈ ਵਿਗਾਨੀ,
ਗਰੀਬੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਸਿਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ।

ਕਿਤੇ ਅਨਖ ਨੂੰ ਲਾਜ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ,
ਕਿਤੇ ਬੂਠ ਛਲ ਵਲ ਏ ਸਿਖਲਾ ਰਹੀ ਹੈ,
ਬਿਦੇਸੀਂ ਲਿਜਾਕੇ ਰੁਲਾ ਹਾ ਰਹੀ ਹੈ,
ਕਿਤੇ ਕੈਦ ਖਾਨੇ ਪਵਾ ਏ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਰੁਲਾਯਾ ਗਿਰਾਯਾ ਤੇ ਮੰਗਤ ਬਨਾਯਾ,
ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਵੰਸੇਂ ਹੈ ਟੁੱਕਰ ਮੰਗਾਯਾ ।

(ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ)— ਹੇ ਸਰਕਾਰ ! ਆਪਦਾ ਸਖੀ ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ ਆਯਾ
ਹਾਂ ਆਪਦੇ ਦਰੋਂ ਕੁਛ ਮੇਹਰ ਹੋਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਬੱਚੇਨੂੰ
ਮੈਂ ਲੈ ਲਵਾਂ ਤੇ ਪਾਲ ਦਿਆਂ, ਕੰਗਾਲ ਹਾਂ ਖਰਚਬੱਲ

ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਖੋਰਲ ਨਾ ਦੇਂਦਾ।

ਸਰਦਾਰ—(ਮੁਸਾਹਬਾਂ ਵੱਲ) ਹਾਏ ਅਨੁਰ । ਕੋਈ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ । ਅਜ ਕਿਸ ਚੰਦਰੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲਗੇ ਹਾਂ ਕਿਸੁਆਦ ਕਿਰਕਿਰਾ ਹੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਏਹ ਭਾਰਾ ਹਾਤਮ ਆਯਾ ਹੈ ਲੀਰਾਂ ਵਗਦੀਆਂ ਤਾਂ ਵੇਖੋ, ਤਰਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਾਤਾ ! ਓਏ ਮੂਰਖਾ ਮੱਥੇ ਦੀਰੇਖ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ? ਉਸਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਹਾਰਨਾ ਤੇ ਰੁਲਨਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ਮੈਟਣ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਮੈਂ ਮਦਦ ਕਰਾਂ ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਟੁਕੜ ਗਦਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈਠੇਕਾ ਲੈ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜੇ ਕੰਗਾਲ ਹੈ ਸਭ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਆ ਚੜ੍ਹੇ । ਫੇਰ ਰਤਾ ਅਕਲ ਨਹੀਂ, ਪਾਦਰੀ ਅਨਮਤੀਏ, ਓਹ ਯਤੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੀ ਪਾਲੀਏ, ਅਨਮਤੀਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਕੇ ਅਨਮਤੀਏ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਨਿਕਾਲ ਦਿਓ ਧੱਕੇ ਮਾਰਕੇ । ਪਹਿਰੇ ਦਾਰ ਨੂੰ ਜਰੀ-ਮਾਨਾ ਲਾਓ, ਜਿਸ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸੁਆਦ ਖੱਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ॥

[ਧੱਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ]

ਸਰਦਾਰ—(ਨੁਕਰ ਵਲ ਤਕਰੇਮੀਰ ਨੂੰ) ਓਸ ਨੁਕਰੇ ਕੌਣ ਖੜਾ ਹੈ ? ਇਸ ਨਵੇਂ ਬਨਮਾਣੂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਗਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਰੇ ਲੈ ਆਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਬੀ ਬਾਹਰ ਕਰੋ।
ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ—(ਕੋਲ ਜਾਕੇ) ਸੁਣਾਓ ਮੁੰਡਾਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਕੁਛ ਤਰਾਨਾ, ਠਮਰੀ, ਧ੍ਰੁਪਦ, ਟੱਪਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ? ਆਓ ਸੁਣਾਓ !
(ਭੋਲੀ ਜੇਹੀ) ਇਨਾਮੋਂ ਮਿਲੇਗਾ । ਪਰ ਬਈ ਅਧੋ ਅਧ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧੱਕੇ ਪੈਂਦੇ ਵੇਖ ਹੀ ਲਏ ਨੀ। ਕੋਈ ਹੀਰ ਦਾਚੋਂਦਾ ਚੋਂਦਾ ਟਪਾ । ਹੈਂ ਉਸਤਾਦ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਤਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਜੋ ਚੋਂਦਾ ਚੋਂਦਾ ਚੇਤੇ ਹੈ ਸੁਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ।

[ਕੋਲ ਆਕੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ]

ਕਿਸਮਤ ਜੇ ਕੌਮ ਕੋਈ ਭੋਗੇ ਤੇ ਚਾਹੁਲਾਵੇ
 ਪਹਿਲੇ ਓਹ ਗੁਣ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਆਣਕੇ ਮਿਟਾਵੇ ।
 ਰਹਿੰਦੇ ਹੁਨਰ ਨਾ ਕੋਈ ਉਡਜਾਣ ਖੂਬੀਆਂ ਸਭ
 ਆਖੇ ਅਕਲ ਨਾ ਲੱਗਣ ਧਰਮੋਂ ਪਵਨ ਭੁਲਾਵੇ ।
 ਖੁਆਰੀ ਤੋਂ ਡਰਨ ਨਾਹੀਂ ਪਤ ਦੀ ਨਾ ਲੋੜ ਜਾਣਨ
 ਨਰਕੋਂ ਨਾ ਖੌਫ ਖਾਵਨ ਬੈਕੁੰਠ ਨਾ ਲੁਭਾਵੇ ।
 ਬੁਰਾਈ ਬੁਰੀ ਨਾ ਜਾਣਨ, ਵਰਜਤ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਨਾ
 ਬਦਨਾਮ ਪੰਥ ਹੋਇਆ ਐਸੇ ਚਲੇ ਦਿਖਾਵੇ ।
 ਦੌਲਤ ਦਾ ਮੂੰਹ ਡਿੱਠਾ ਮਗਰੇ ਉਜਾੜ ਆਈ
 ਐਥਾਂ ਨੇ ਚੰਗ ਲਾਯਾ ਬਰਕਤ ਪਈ ਨਸਾਵੇ ।
 ਕਾਢੇ ਨੂੰ ਖੰਭ ਨਿਕਲੇ ਜਾਣੇ ਹੈ ਮੌਤ ਆਈ
 ਪੈਸੇ ਜੇ ਸਿਖ ਪਾਏ ਜਾਣੇ ਹੋ ਨਾਸ ਜਾਵੇ ।
 ਉੱਚਕੇ ਜੋ ਹੋਣ ਗੁੰਭੇ ਕੋਈ ਨਾ ਪਾਸ ਖੜਦਾ
 ਬਣਦੇ ਓਹ ਯਾਰ ਪਿਆਰੇ ਐਸੀ ਹੈ ਧੁਨ ਸਮਾਵੇ ।
 ਧੌਕੇ ਕਰਨ ਤੇ ਆਏ ਵੀਟੇ ਲਹੂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ
 ਵਿਸ਼ਯਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਕੇ ਫਿਰ ਕੌਣ ਮੋੜ ਲਿਆਵੇ ?
 ਕਿਧਰੇ ਮਰਾਸੀਆਂ ਨੇ ਭੋਗਾ ਹੈ ਆ ਜਮਾਯਾ
 ਗਨਕਾ ਦੇ ਹੱਥ ਉੱਲੂ ਬਣ, ਘਰ ਕੋਈ ਲੁਟਾਵੇ ।
 ਛੇਕੜ ਜਾਂ ਮਾਲ ਮੁਕਾ ਪਿੰਨਣ ਲਗੇ ਤੇ ਖਾਵਣ,
 ਮਾਰੇ ਗਏ ਘਰਾਣੇ ਜੋ ਸੋਫਲੇ ਤੇ ਸਾਵੇ ।
 ਘਰ ਘਾਟ ਵਿਕ ਗਿਆ ਹੈ ਚਲਦੇ ਹਨ ਖਾਕ ਅੰਦਰ
 ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਹਾਇ ! ਜਗੀਰਾਂ ਲੁੱਟ ਚੁਕੀਆਂ ਕੁਥਾਵੇਂ ।
 ਕਟੜੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੇ ਜੋ ਵਸਦੇ,
 ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸੀਗ ਸਾਰੇ ਸਾਰੇ ਗਏ ਗਵਾਏ ।
 ਖੋਟੀ ਅਕਲ ਹੈ ਹੋਈ ਖੋਟੀ ਪੜ੍ਹਨ ਏ ਪਟੀਆਂ
 ਖੋਟਾ ਨਾ ਮੰਗ ਛੱਡਦੇ ਕਿੰਨਾਂ ਕੋਈ ਸੁਝਾਵੇ ।
 ਬੋਤਲ ਹੈ ਦੀਨ ਹੋਯਾ ਦੁਨੀਆਂ ਸਰੰਗੀ ਅੰਦਰ
 ਮੁਜਰੇ ਹੈ ਜਾਨ ਰੱਚੀ ਖਾਣੇ ਕਬਾਬ ਖਾਵੇ ।

ਪੁੰਨੋਂ ਹੈ ਸ਼ਰਮ ਆਵੇ ਦਾਨੋਂ ਹੈ ਹੱਥ ਰੁਕਦਾ
 ਸੁਣਕੇ ਗਰੀਬ ਆਹੀ ਹਿਰਦਾ ਨਾ ਰਹਿਮ ਖਾਵੇ ।
 ਰਹਿਨਾ ਸਦਾ ਹੈ ਬਾਂਕੇ ਰਹਿਨਾਂ ਦਿਖਾਵਿਆਂ ਵਿਚ
 ਗਫਲਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੋਣਾਂ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਗਾਵੇ ।
 ਹਾਇ ਲੁਟੀ ਹੈ ਲੋਕੋ ਏ ਕੌਮ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ
 ਜੇਧਾ ਤੇ ਬੀਰ ਪਿਆਰੀ, ਆਪੇ ਪਈ ਲੁਟਾਵੇ ।
 ਕੋਈ ਨਾ ਵਾਹਰੂ ਹੈ, ਬੇਲੀ ਨਾ ਹਾਇ ਕੋਈ
 ਇਸਨੂੰ ਜੇ ਆ ਬਚਾਵੇ ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਜਾਵੇ ।
 ਇਕ ਵੇਰ ਨੈਣ ਭਰਕੇ ਹਿੰਬੂ ਵਗਾਕੇ ਵੇਖੋ
 ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵਹਬਤ ਕਿਵੇਂ ਰੁਲਾਵੇ ।
 ਜੇ ਵੇਖ ਰੁਲਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਜੇ ਨ ਜਾਗੇ
 ਹੋਊਗਾ ਖਾਕ ਸ਼ਾਹੀ ਹੋਣੀ ਨਜ਼ਰ ਏ ਆਵੇ ।
 ਖਾਵੇ ਕਬਾਬ ਨਾਹੀਂ, ਗਮ ਪੰਥ ਦਾ ਜੀ ਖਾਵੇ
 ਪੀਵੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਹੀਂ, ਝੁੱਗਾ ਖਰਾਬ ਜਾਵੇ ।
 ਪੀਵੇ ਨਸ਼ਾ ਦਹਲਦਾ, ਸੇਵੇ ਏ ਪੰਥ ਅਪਨਾ
 ਗਾਵੇ ਜੇ ਗੀਤ ਇਸਦੇ ਬੋੜਾ ਗੁਰੂ ਬਚਾਵੇ ।

ਮੀਰ— (ਗਿਰੀ ਵੜਕੇ ਬਾਹਰ ਧੱਕਦਾ ਹੈ) ਓ ਬਦਕਿਸਮਤ ! ਤੈਨੂੰ
 ਗੋਣ ਕਿਹਾ ਸੀ ਸੁਣਾ ਕਿ ਮਰਸੀਏ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ
 ਸੀ ? ਚਲ ਦੂਰ ਹੋ ॥

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਕੇ) ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਇਕ ਨੂੰ ਕੀਹ
 ਰੋਨੀਏ ਉਤਗਿਆ ਆਵਾ । ਅੰਤ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ? ਅਮੀਰ
 ਗਾਫਲ ਪਏ ਹਨ, ਗਰੀਬ ਗਰੀਬੀ ਨੇ ਮਾਰਲਏ ਹਨ ।
 ਵਿਚਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਪੰਥ ਵਿਚ ਹਨ
 ਨਹੀਂ, ਸੁਧਾਰ ਕੀਕੂੰ ਹੋਵੇਗਾ ? ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰਹੋਂ ਇਸ
 ਗਰੀਬ ਭਾਰ ਦਾ ਵਾਹਰੂ ਹੈਂ । ਤੂੰਹੋਂ ਇਸ ਦਾਸ ਨਿਕਾਰੇ
 ਦੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ॥

ਅੱਛਾ ਚਲੋ, ਜੇ ਕਿਸਮਤ ਹੋਰ ਦਿਖਾਵੇ ਵੇਖੀਏ !

ਨਾਵੀਂ ਝਾਕੀ—

ਇਕ ਧਰਮਸਾਲਾ ਜੋ
ਘਰ ਬਨ ਗਈ ਹੈ ।

[ਆਯਾ]

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਧਰਮਸਾਲੀਏ ਦੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ) ਕਿਉਂ ਜੀ ਏ ਮਕਾਨ
ਕਿਸਦਾ ਹੈ ? ਕੋਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਏਥੇ ਰੰਹਦੇ ਹਨ ?
ਨੌਕਰ— ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਲੱਦ ਗਏ, ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੇ
ਕੋਈ ਧਰਮ ਵਿਦਯਾਲਯ ਬੋੜਾ ਬਨਾਯਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ਯਾ
ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਈ
ਸਾਹਿਬ ਪਦਾ ਹੋ ਜਾਣ । ਹਾਂ, ਟੁੱਟੇ ਖੁੱਬੇ ਧਰਮਸਾਲੀਏ
ਰੰਹਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇੱਲ ਦਾ ਨਾ ਕੋਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਪਰ
ਕਹਾਂਦੇ ਗੰਥੀ ਸਿੰਘ ਹਨ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ।

ਨੌਕਰ— ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਬੀ ਤਰ ਜਾਓਗੇ । ਆਓ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਲੁਕਾਕੇ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖ ਲਓ
ਫੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ।

[ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਨੁਕਰੇ ਲੁਕਕੇ ਖੜੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਨੌਕਰ— (ਭਾਈ ਜੀ ਵਲ) ਗੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤਲਬ ਦੇ ਪੈਸੇ
ਦੇ ਦਿਓ ਤੂੰ ਮਹੀਨੇ ਸੜ ਗਏ, ਕਿੰਨਾਕੁ ਚਿਰ ਕੋਈ
ਸੁੱਕੇ ਟੁੱਕਰਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਰਹੇ ?

ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਜੀ— ਹਰਾਮ ਖੋਰ ! ਕੰਮ ਖੋਰ ਤੇ ਲਟੇਰ ! ਕੱਖ
ਭੰਨਕੇ ਦੁਹਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਤਲਬਾਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ ?
ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਖਪਦਿਆਂ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ (ਕੁਠੇ ਵੇਚ)
ਝਟਕਈਆਂ ਤੇ (ਪਾਲੀ ਰਲਾ) ਕਲਾਲਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜਾਕੇ
ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਰਕਮ ਓਗਾਹ ਲਿਆ । ਗਿਆ ਹੈਂ ?

ਨੌਕਰ— ਛੱਡੀ ਤੇਰੀ ਛਾਹ, ਸਾਨੂੰ ਕੁਤਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ । ਮੈਂ ਨੌਕਰੀ
ਕੀਤੀ ਹੈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿ ਮੰਗਤਾ ਬਣਨ ਨੂੰ ? ਸੇਵਾ

ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਭਿਖਯਾ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ।
 ਫੇਰ ਦਸਵੰਧ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਲੋਕੀ ਇਸ
 ਲਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ
 ਲਾਓ ਕਿ ਆਪ ਗੁਲਛੌਰੇ ਉਡਾਓ ਤੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ
 ਭੁੱਖਿਆਂ ਮਾਰੋ । ਮੈਂ ਨਾਲੇ ਭਿਖ ਮੰਗਾਂ ਨਾਲੇ ਆਪਣੀ
 ਤਨਖਾਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚੋਂ ਲਵਾਂ ਫੇਰ ਲੱਭੇ ਉਹ
 ਬੀ ਨਾਂ । ਭਲੀ ਤੁਹਾਡੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ । ਮੇਰੇ ਕਹੇਲਗੋ
 ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੀ ਹੱਕ ਹਲਾਲ ਦਾ ਖਾਯਾ ਕਰੋ । ਧਰਮ ਦਾ
 ਪੈਸਾ ਧਰਮ ਅਰਥ ਲਾਯਾ ਕਰੋ, ਏ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ
 ਅੰਸ ਵਿਹੁ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਟੁਕਾ ਹੋਯਾ ਭਾਈ—ਚਲ ਓਏ ਗਏ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਬਣਕੇ ਆਯਾ
 ਹੈਂ ? ਦੂਰ ਹੋ ਬੇਈਮਾਨ !

ਨੌਕਰ—(ਮੀਸਣੀ ਸੂਰਤ ਬਣਾਕੇ) ਸਿੰਘ ਜੀ ! ਮੈਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਂ, ਪਰ
 ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥੀਸਿੰਘ ਜੀਨੇ
 ਸਾਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਕੰਮ
 ਕਰਨ ਨੂੰ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਮਸਾਂ ਟੁਕਰ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ
 ਲੱਭਦੇ ਹਨ, ਦਸਵੰਧ ਕਿਥੋਂ ਕੱਢੀਏ ? ਇਕ ਹੋਰ ਗਿਰਾਂ
 ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕੰਹਦੇ ਹਨ ਭਾਈ ਜੀ ਕਹ ਗਏ ਸਨ
 ਕਿ ਮਾਯਾ ਕਾਕ ਵਿਸ਼ਟਾ ਤੁਲ ਜਾਣਕੇ ਤਿਆਗ ਦਿਓ
 ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਰੱਬ ਹੋ । ਸੋ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮ
 ਰੂਪ ਹਾਂ, ਦਸਵੰਧ ਕਿਸਦਾ ਕੱਢੀਏ ਤੇ ਕਿਸਨੂੰ ਦੇਵੀਏ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਓਥੇ ਰੋਪਿਆ ਕਿ ਆਪਦੀਕਿਸਮਤ
 ਹੀ ਕੁਛ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਜਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਫੇਕਾ
 ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਘੋਟਦੇ ਹੋ, ਸੋ ਲੋਕੀ ਯਾ ਨਿਕਾਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
 ਹਨ ਯਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਰੀਕ । ਨੌਕਰੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਗਈ, ਤੁਸੀਂ
 ਰੱਖਣ ਲਗੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਪਿਛਲੀ ਤਲਬ ਬੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਲਗੇ,
 ਪਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸੱਚੀਆਂ ਤਾਂ ਸੁਣਾ ਲਵਾਂ। ਪੈਸੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਖੋਹ

ਵੇਵੇ ? ਧਰਮਸਾਲਾ ਨੂੰ ਘਰ ਬਣਾ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਜਿੱਥੇ ਪਿੰਡ ਦੇ
 ਕਾਕੇ ਪੜ੍ਹਾਨ ਦਾ ਮੁਖ ਕੰਮ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਡੰਗਰ ਬੱਝਦੇ ਹਨ, ਤੇ
 ਰੱਸੇ ਸਾਂਭੀਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਢਾਈ ਫੁਟ ਥਾਂ ਤਖਤ ਪੋਸ਼ ਤੋਂ ਛੁਟ
 ਸਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾੜੇ ਦੇ ਰਖੀ ਹੈ । ਵਿਦਯਾ
 ਤੁਸੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੋ, ਰਹਿਤ ਤੁਹਾਡੀ ਨਹੀਂ, ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ
 ਤੁਹਾਡੇ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਿਖੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ, ਘਰ ਘਰ ਈਸਾ-
 ਈਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਫਿਰ ਨਿਕਲੇ, ਆਰਯਾਂ ਨੇ ਫੇਰੇ ਪਾ ਘੱਤੇ,
 ਸਿੱਖਾਂ ਸਿਰ ਮੁਨਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਾਜ਼ੀ ਡਾਂਗ
 ਸੋਟੀ ਘਰ ਘਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਤੁਸੀ ਕਿਸ ਰੋਗ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹੋ,
 ਅਸ਼ਟਾਮਾਂ ਤੇ ਸਹੀਆਂ ਪਾਣ ਲਈ ਤੇ ਕਚੈਹਰੀਆਂ ਵਿਚ
 ਉਗਾਹੀਆਂ ਭਰਨ ਲਈ? ਸਿੱਧੀ ਪਗ ਤੋਂ ਛੁਟ ਦਿਲ ਤੋਂ ਲੈਕੇ
 ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਤਕੋ ਖਾਂ ਕੋਈ ਗਲ ਯਾ ਥਾਂ ਵਿੰਗ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ ?
 ਗਰੀਬ ਨੌਕਰਾਂ ਤਕ ਦੀ ਤਲਬ ਮਾਰ ਬੈਠਦੇ ਹੋ । ਫੇਰ ਹਿਕੇ
 ਤਾਂ ਮੁਰਦਾ ਬੋਲੇ ਨਾਹੀ, ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਖੱਫਲ ਪਾੜੇ । ਯਾ ਤਾਂ ਜੀਭ
 ਘੁਘੁਵਟ, ਜੇ ਬੋਲੇਗੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਝੂਠੀ ਹੈ, ਰੁਪਯੇ ਸੁਟਦਿਓ
 ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਅਰੂੜੀ ਦਾ ਥਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਪਾ ਜਾਓ । ਯਾ ਇਹ
 ਕਿ ਤੁਸੀ ਸਾਰੇ ਰੱਬ ਹੋ । ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਆਖੋਗੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ
 ਨਾ ਪੜ੍ਹੋ, ਕਿਉਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਲੋਕੀ ਆਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
 ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਲੋੜ
 ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ । ਬਸ ਕੁਛ ਹੋਰ ਬੀ ਆਪਦੇ ਪੱਲੇ ਹੈ ? ਗੁਰੂ
 ਜੀ ਨੇ ਪਿੰਡ ੨ ਧਰਮਸਾਲ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਬਨਾਈ ਸੀ
 ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
 ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਸਤਸੰਗ ਬਣਦਾ, ਪਾਪ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਦਾ ਤੇ
 ਵਾਸੀ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ । ਸੱਚ ਦੱਸੋ ਖਾਂ ਤੁਸਾਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਕੀ ਹ ਬਣਾ
 ਕਢੀ ਹੈ ? ਇਹ ਮਾਈ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ “ਅਗੇ
 ਕਰਣੀ ਕੀਰਤ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ” ।
 ਉੱਥੇ ਕੀਹ ਕਰੋਗੇ ਜਿਥੇ “ਬਾਇ ਨ ਪਾਇਨ ਕੂੜਿਆਰ ਮੁਹ
 ਕਾਲੈ ਦੋਜਖ ਚਾਲਿਆ” ।

ਤੁਹਾ ਹੋਯਾ ਭਾਈ — (ਤਮਕਕੇ) ਉਂ ਪਾਪੀ ਦੁਸ਼ਟ ਆ ਤੇਰੇ ਡੱਕਰੇ
ਕਰਾਂ ।

[ਸੋਹਾ ਲੋਕੇ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਕਢਦਾ ਹੈ ।



ਦੱਸਵੀਂ ਝਾਕੀ— ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਡੇਉਰੀ

[ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ ਭਾਈ ਜੀ, ਲੁਕਕੇ ਖੜੋਤਾ ਹੈ ਰਾਜਾ,
ਆਏ ਇਕ ਪੰਡਤ ਜੀ ਤੇ ਇਕ ਟੁਟੇ ਖੁਬੇ ਸੰਤ ਜੀ]

ਪੰਡਤ— ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਮੈਂ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਸੁਣਕੇ
ਸਿਖ ਬਣਨ ਦਾ ਇਛਾ ਧਾਰੀ ਹੋਯਾ । ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਕਿ
ਇਹ ਧਰਮ ਸਿੱਧਾ, ਸਾਫ ਤੇ ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ ਹੈ, ਭੁਗਤ
ਤੇ ਮੁਕਤ ਕਰੇ ਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆ ।
ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੀ ਕਈ
ਫਿਰਕੇ ਹਨ ਸੋ ਮੈਂ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਅਪਨੀ
ਕੁਲ ਦਾ ਮਾਨ ਮਾਰਕੇ ਬੀ ਸਿਖ ਹੋਯਾ ਤੇ ਫੇਰ ਤਰਿਆ
ਬੀ ਨਾ ਤਾਂ ਕੀਹ ਸੁਆਦ ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਤੋਂ ਸੁਭ
ਮਤ ਲੈਣ ਆਯਾ ਹਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਤੇ ਸੰਤ
ਜੀ ਚਲਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਓ ।

ਭਾਈ ਜੀ — ਕਿਸਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਕੇ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਏ ਸੋ ?

ਪੰਡਤ— ਨਾਮ ਤਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰੇਲ ਵਿਚ ਇਕ ਗ੍ਰਹਸਤੀ
ਹੀ ਲਗਦੇ ਸਨ, ਭਲੇ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਤਸੰਗ ਦੀ
ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ
ਕਥਾ ਕਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਭਾਈ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਲਗੀ ਸੀ । ਜੋ
ਕੁਛ ਮੈਂ ਸਿਖੀ ਦਾ ਰੰਗ ਉਸ ਵੇਲੇ ਡਿੱਠਾ ਤੇ ਰਸ

ਚੱਖਿਆ, ਉਹ ਹੀ ਤਾਂ ਫੱਟ ਗਿਆ। ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ, ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਾ ਪੁੱਛ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਨੂਰ ਬਰਸਦਾ ਸੀ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਫੁਲ ਕਿਰਦੇ ਸਨ, ਅੱਖਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮਸਤ ਸਨ। ਜੋ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਨ ਨਿੱਕੇ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਅੰਦਰ ਸਿੰਜਰਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਹੁਣ ਜਦ ਮੈਂ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਘਬਰਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸੰਤ ਜੀ ਕੁਛ ਹੋਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਲੰਮੇ ਜਿਹੇ ਮਿਲੇ ਸਨ ਉਹ ਕੁਛ ਹੋਰ ਕਹਿ ਗਏ, ਨਿਆਂ ਆਪ ਪਾਸ ਆਯਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੱਲ ਕਰੋ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਜੋ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਡਿੱਠਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਦਿਖਾਓ।

ਭਾਈ— ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਸਦੀ ਤੁਸੀਂ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕੋਈ ਸਿੰਘਸਫੀਆ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਮਿਣ ੨ ਗੱਲਾਂ ਉਹੋ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੈਨ ਉਹ ਚੰਗੇ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਬੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਸਿਖੀ ਚੰਗੀ ਫੈਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੇਵਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਬੀ ਹਛਕੇ ਹੀ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਮਾਨੀ ਹਨ, ਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਤੇ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਾਰ ਘਟ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਅਸਲੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦੇ ਭੇਤੀ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਹੀ ਗੁਰਪੁਰੀ ਦੇ ਭੇਤਾਂ ਦੇ ਜਾਣੂ ਹਾਂ॥

ਸੰਤ— ਆਪੋ ਮੈਂ ਰੱਜੀ ਪੁੱਜੀ ਆਪੋ ਮੇਰੇ ਬਚੇ ਜੀਉਣ। ਅਪਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮੀਆਂ ਮਿਠੂ, ਜੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬੀ ਹੈ ?

ਭਾਈ— ਰੁਪ ਰਹੋ, ਇਸਤਰਾਂ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਦੀ।

ਸੰਤ— (ਲੱਠ ਘੁਕਾਕੇ) ਉਏ ਕੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ! ਯਾਦ ਰਖ ਗੋਰੀ ਦਾ ਪਰਬਤ ਪੀਹ ਸੱਟੇਗਾ। ਮਲੇਛ !

ਭਾਈ— ਉਇ ਮੂਰਖ ਅਨਪੜ੍ਹ ਗਏ ! ਤੇਰੀ ਗਤ ਬਨਾਵਾਂ।

ਸੰਤ— ਓ ਦੁਸ਼ਟ ਆ ! ਤੇਰੀ ਮਿੱਥ ਕੱਢਾਂ, ਮਲੇਛ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ,

ਤੇਰਾ ਪਿਓ ।

ਭਾਈ - ਢਲ ਓਏ ਟੁਕੜ ਗਦਾਈ ਗਿੱਦੜ ਰੰਗੇ ! ਨਿਕਲ
ਬਾਹਰ ਹੋ ।

[ਭਾਈ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਬਾਹਰ ਧੱਕਦਾ ਹੈ ਦੋਵੇਂ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਸੜਕ ਤੇ
ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਗਰੋਂ ਰਾਜਾ ਆ ਇਕਲਵੰਜੇ ਖੜੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
[ਆਏ, ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ

ਪੁਲਸ ਦਾ ਇਨਸਪੈਕਟਰ - ਓਏ ਘੁਰਕਾ ਸਿੰਘਾ ! ਫੜ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ
ਲੈ ਜਾ ਹਵਾਲਾਤ ਖਲਕਤ ਦੇ ਅਮਨ ਵਿਚ ਕਲੇਸ਼ ਪਾ
ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਚਾਰ ਭਲੇ ਮਾਨਸ ਆਏ, ਓਥੇ ਹੀ
ਫਸਾਦ ਮਚਿਆ ।

[ਸਿਪਾਹੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਮਾਯਾ ਇਕ ਪਾਦਰੀ ਤੇ ਦੁਪ ਦੁਪਾਟਾ ਨੌਕਰ, ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਹੀ

ਇਕ ਪਾਦਰੀ—(ਪੰਡਤ ਨੂ) ਵਾਹ ਪੰਡਤ ਜੀ ਤੁਸੀ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ
ਲਗੇ ਹੋ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੀ ਹੈ ? ਪੁਜਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਅਪਨੀ ਲੁਟ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ ਉੱਮਤ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ
ਲੁਟ ਲੈ ਜਾਏ । ਸਾਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਠ ਬਾਜ਼ੀ, ਡੇਰੇ
ਬਨਾਣ, ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਤੇ ਰਈਸ ਬਣਨ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ
ਹਨ, ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਉਜਾੜਕੇ ਘਰ ਬਨਾਏ
ਹਨ, ਧਰਮ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਰੰਗ ਤੇ
ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹਨ । ਕੀਹ ਧਰਿਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਪਾਸ ? ਆਸ਼ਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਾਰੀਗਰੀ ਵਪਾਰ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ, ਸਾਂਝੇ ਫੰਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ,
ਜੇ ਆਪ ਵਿੱਕੋਲਿੱਤਰੇ ਹਨ, ਓਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕੀਹ
ਜੋੜਨਗੇ ? ਜੇ ਆਪ ਕੰਗਲੇ ਹਨ, ਓਹ ਕਿਸੇ ਦੀ
ਪਾਲਨਾ ਕੀ ਕਰਨਗੇ ? ਜੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਓਹ ਕੀਹ
ਵਿਦਯਾ ਦਾਨ ਕਰਨਗੇ ? ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ
ਨਾ ਪਿਆਰ । ਆਓ ਮੇਰੇ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚਾ ਤੇ
ਕਾਮਯਾਬ ਤ੍ਰੀਕਾ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਜਾਓ

ਰੁਪੈ ਕਮਾਓ, ਨੌਕਰੀ ਪਾਓ, ਸੈਰਾਂ ਕਰੋ । ਚੰਗੇ ਲੋਕਾਂ
ਵਿਚ ਵਰਤੋ । ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤੁਹਾਡੀ ਮੋਦਦ ਕਰਾਂਗੇ ।

[ਬਏ, ਪਾਦਰੀ ਤੇ ਪੰਡਤ

ਨੌਕਰ— ਹਾਇ ਅਨਰਥ ! ਏਹ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਤੇ ਏ ਸਾਡੇ ਸਾਧੂ !
ਪਾਦਰੀ ਜੀ ਜ਼ਰਾ ਮੈਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇਂਦਾ ਤਾਂ ਘਰ ਪੂਰਾ
ਕਰਕੇ ਦੱਸਦਾ । ਆਯਾ ਵਡਾ ਨੌਕਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ
ਉਚਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਰ ਕੋਈ ਕੀਹ ਕਰੇ? ਅੰਦਰ
ਪੈਣ ਕੁੜਲਾਂ ਤੇ ਬਾਹਰ ਬੇਸੀ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕੀਕੂੰ
ਹੋਣ । ਚਲੋ ਕਿਤੇ ਹੋਰਥੇ ਬਟ ਟਪਾਈਏ । ਏਥੇ ਰਹਿਕੇ
ਤਾਂ ਬੂਠ ਕਪਟ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ।

[ਗਿਆ ਨੌਕਰ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਕੋਈ ਕਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਜਲੀ ਹੀ ਭੇਜ ਦੇਵੇ

ਵਡਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਮੇਟੂ, ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਟ ਲੇਵੇ ।
ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਗੁਰ ਨੇ, ਨੋਕੀ ਦੀ ਪੰਡ ਰੱਖੀ,
ਕੈਸੀ ਨਿਬਾਹ ਦਿਖਾਈ, ਕੋਲੂ ਵਿਖੇ ਜਿਉਂ ਪੇਵੇ ।
ਦੇਖੋ ਏ ਸਿਖ ਅਯਾਲੀ, ਅੱਯੌੜ ਦੀ ਸਾਂਭ ਕਰਦੇ,
ਪੱਥਰ ਮਲਾਹ ਹੈ ਬਣਿਆ, ਬੇੜੀ ਹੈ ਖੂਬ ਖੇਵੇ,
ਹਾਇ ਬੁਰੀ ਹੈ ਹਾਲਤ, ਲੁਟਦੇ ਹਾਂ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ,
ਆਪੇ ਲੁਟਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਡਾਢੇ ਬੁਰੇ ਹੋਂ ਦੇਵੇ ।

ਹਾਇ ਕਹਿਰ ! ਏਹ ਉਸ ਪੰਥ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ
ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਰਾਜਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਦਿਨੇ
ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਪਰ ਸਮੇਂ ਨੇ ਪੰਥ
ਦੀ ਬੇੜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹੋਰ ਪੁੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਵਾਹ ਵਾਹ
ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਦੇਵ ਜਨੋਂ ! ਜ਼ਰਾ ਤੌਕੋ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਇਹ
ਉਸ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਉੱਮਤ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਉੱਮਤ
ਉੱਤੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਵਾਰ ਘੱਤੇ ਸਨ, ਜਿਸਨੇ ਰੂਹਾਂ
ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਖਾਤਰ ਆਪਾ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਹਾਇ! ਅਜ

ਉਸੇ ਉੱਮਤ ਦੀ ਗਰਕਾਬੀ ਉਸਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ
 ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ! ਵਾੜ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ
 ਕੀਹ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਹ, ਬਲਾ ਤੋਂ, ਘੋਲ ਘੱਤਿਆ
 ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਜੁਤੀ ਤੋਂ ਜੇ ਇਕ ਧਰਮ ਦਾ ਜਗਜਾਸੂ, ਇਕ
 ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਸ ਦਾ ਆਤਮਾ, ਇਕ ਸੱਚਾ ਢੰਡਾਉ
 ਔੜ ਪੈ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀਹ ਮਤਲਬ ਕਿ ਗੁਰੂ
 ਜੀ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਆਏ ਸਨ, ਯਾ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਦੇ ਹਲਵੇ ਮੰਡੇ ਟੋਰਨ ਆਏ ਸਨ । ਏਹ ਲੋਕ ਆਗੂ
 ਹਨ, ਭਾਈ ਹਨ, ਗੰਥੀ ਹਨ, ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ, ਸੰਤ ਹਨ,
 ਉਪਦੇਸ਼ਟਾ ਹਨ ਕਿ ਰਸਤੇ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ? ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਦੇ ਸਦਾਚਾਰ ਨੇ ਕੌਮ ਠਲ੍ਹਣੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਨੇ
 ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਾ ਹੈ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ੇ, ਕੀਹ ਇਹ
 ਫੇਰ ਉਹੋ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ:—

ਖੁਦੀ ਬਖੀਲੀ ਤਕੱਬਰੀ ਖਿੰਚੇਤਾਨ ਕਰੇਨਿ ਧਿਛਾਣੇ ।
 ਸਚ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿਗਿਆ ਖਹ ਮਰਦੇ ਬਾਹਮਣ ਮਉਲਾਣੇ ।
 ਸਿਰੋਂ ਨਾ ਮਿਟੇ ਆਵਣ ਜਾਣੇ । (ਵਾ: ਭਾ: ਗੁ: ੧. ੩੧)

ਜਿਥੇ ਸਾਂ, ਤੇਲੀ ਦੇ ਬੈਲ ਵਾਂਗ ਮੁੜ ਘਿੜਓਥੇ। ਜਿਸ
 ਜਾਹਰ ਪ੍ਰਸਤੀ, ਵੈਰ ਡਾਹ, ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਚਕਰ, ਮਤ-
 ਮਤਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਫਾਹ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ
 ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਓਥੇ ਦੇ ਓਥੇ । ਚਾਰ ਸਦੀਆਂ
 ਟੁਰੇ, ਅੰਤ ਕੋਲੂ ਦੇ ਗਿਰਦੇ, ਉਸੇ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ । ਵਾਹ
 ਵਾਹ ਸਾਡੇ ਭਾਗ !

ਧਰਮ ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖੀ,
 ਜਿਨ੍ਹੇ ਹੁੱਬ ਦੀ ਸਾਫ ਮੇਲੀ ਸੀ ਅੱਖੀ,
 ਜਿਹਨੇ ਉਪਰੇ ਵੀਰ ਸੱਕੇ ਬਨਾਏ,
 ਜਿਹਨੇ ਵੈਰ ਦੀ ਭੰਨ ਘੱਤੀ ਕੁੜੱਕੀ,

ਜਿਨ੍ਹੇ ਈਰਖਾ ਦਾ ਸੀ ਬੇੜਾ ਡੁਬਾਯਾ,
 ਜਿਨ੍ਹੇ ਨੀਚ ਤੇ ਉਚ ਸੀ ਇਕ ਕਰਾਯਾ ।

ਹਾ ! ਦੇਖੋ ਕਿ ਕੀਨੇ ਨੇ ਭੀਨੇ ਹੈ ਸੀਨੇ !
 ਭਾਹ ਤੇ ਬਖੀਲੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਕਮੀਨੇ,
 ਹੈ ਫੁਟ ਨੇ ਮਚਾਈ ਓ ਅੰਧੇਰ ਗਰਦੀ,
 ਗੰਦੇ ਤਲਾ ਜੋ ਸੇ ਸੁੱਚੇ ਨਗੀਨੇ ।

ਹੈ ਦੁਰਲੱਭ ਦੁ ਸਿੱਖ ਲੱਭ ਲੈਣੇ ਸੁਹੇਲੇ,
 ਜੋ ਖਿੜ ਜਾਣ ਜਦ ਹੋਣ ਆਪੋ 'ਚਮੇਲੇ ।

ਅਸੀ ਵੀਰ ਸੱਕੇ ਸਾਂ 'ਭਾਈ' ਬਨਾਏ,
 ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਕਰਦੇ ਦੁਖ ਵੰਡਾਏ,
 ਇਕ ਦੂਸ੍ਰੇ ਪਯਾਰ ਪ੍ਰੇਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ,
 ਫਿਕਰ ਪੰਥ ਦੇ ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮਾਏ ।

ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਜਮਾਂਦੇ,
 ਸਤਗੁਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੱਚ ਦੇ ਤਾਂ ਕਹਾਂਦੇ ।

ਨ ਭੁਲਦੇ ਗੁਰੂ, ਵਾਕ ਸੁਪਨੇ ਕਦਾਈਂ,
 ਕਿ ਸੱਕੇ ਭਿਗ ਹਾਂ ਅਸੀ ਪੰਥ ਭਾਈ,
 ਭਾਈ ਜੇ ਭਾਈ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਐਦਾਂ,
 ਤਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿੱਤ ਸਾਡਾ ਸਹਾਈ ।

ਨ ਬੇੜੇ ਅਸਾਡੇ ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਤਬਾਹੀ,
 ਫਕੀਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਭੋਗਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ।

[ਗਿਆ



ਯਾਹਰਵੀਂ ਝਾਕੀ— ਰਸਤਾ ।

ਆਯਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਗਾਉਂਦਾ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੁਲੀ ਹੈ ਸਾਰੀ ਕੀਕੂੰ ਬਚੇਗੀ ਪਜਾਰੀ !
ਖੇਤੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਉੱਗੀ, ਵਿਹੁ ਦੀ ਖਿੜੀ ਹੈ ਕਜਾਰੀ ।
ਆਏ ਦੋ ਮਾਰਵਾੜੀ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮੇ ਠਿਓਂ ।

[ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਇਕਲਵੰਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸੇਠ— (ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ) ਝਾਰ ਸੇਠ ਜੀ ! ਇਸ਼ਾ ਉਤਾਵਲਾ ਉਤਾਵਲਾ
ਕਹੀਂ ਜਾਵੇ ਛੋ ?

ਮਾਰਵਾੜੀ— ਰਾਮ ਰਾਮ ਸ਼ਾ ਸੇਠ ਜੀ ਕਈ ਬਤਾਉਂ। ਮੂੰ ਆਜ ਕਲ
ਘਨਾ ਕਸ਼ਟ ਮੇਂ ਹੋਂ, ਕਈ ਜਾਨੇ, ਈਸਰ ਮਨੇ ਕੇ
ਬਸਤੀ ਸੇ ਕਦ ਨਿਕਾਲੇਗ । ਮੂੰ ਤੋਂ ਮਾਰਵਾੜ ਛੋੜਏ
ਉਠੇ ਈਂ ਵਾਸਤੇ ਆਯਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਇੰਠੇ ਕਮਾਈ ਚੋਖੀ
ਵੇਗੀ, ਸੇ ਭਈ ਰਾਮ ਝੂਠ ਨਾ ਬੁਲਾਏ, ਕਮਾਈ ਚੋਖੀ
ਹੋਏ, ਲੋਗਾਂਨੇ ਉਧਾਰ ਵਧਾਰ ਦੇ ਸੂਦ ਬਜਾਜ ਚੜ੍ਹਾ
ਔਨੇ ਪੌਨੇ ਕਰ ਸੈਂਕੜੇ ਕੇ ਘਰ ਨੀਲਾਮ ਕਰਾ ਡਾਲੇ,
ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਸ਼ਰਦਾਰੋਂ ਛੇ ਜਾਇਦਾਦ ਮੋਲ ਲੇਲੀ, ਪਰ
ਨਿਤ ਦੁਖ ਯਿਹ ਬੁਰਾ ਲਾਗੇ, ਕਿ ਮੂਰਾ ਬਟਾ ਛੋਰਾ
ਸ਼ਰਦਾਰ ਗੁਲਛੋਰਾ ਸਿੰਘ ਕੰਨੇ ਸੋਹਬਤ ਲਾਗੇ, ਨਿਤ
ਬਿਗੜਾ ਜਾਏ ਛੇ । ਦਾਰੂ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੀਵਾ ਲਾਗ ਰਾਜੇ
ਛੇ ਮਾਸ ਨਿਆਰਾ ਖਾਏ ਛੇ, ਭਗਸ਼ਾਨ ਮੇਂ ਨਿਆਰਾ
ਜਾਵੇ ਛੇ ਸੇ ਭਾਈ ਮੇਂ ਤੋਂ ਆਹ ਰਾਮ ਨੇ ਛੋੜੂ ਤੇ
ਭਲਾ ਨਹਿ ਯਿਹ ਮੂਰਾ ਸਜਾਂ ਭਾਈ ਛੂਰਾ ਤੇ ਬਿਗੜ
ਕਰ ਅਪਨਾ ਅਸ਼ਾਂ ਕੰਗਾਲ ਬਨਾਵੇਂਗੇ ।

ਸੇਠ— ਆਪ ਤੋਂ ਬੇਂਡਾ ਹੋ । ਛੂਰਾ ਨੇ ਤੋਂ ਕਾਬੂ ਮੇਂ ਕਰੋ,
ਪਰੰਤ ਗਾਂਵ ਮਤ ਛੋੜੋ ਇਠੇ ਕਮਾਈ ਚੋਖੀ ਹੈ,
ਸਿਖਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਤੇ ਬਿਆਜ ਚੋਖਾ ਮਿਲੇ, ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ

ਜਾਨੇ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਚਾਹਾ ਸੋਇਆ, ਜੋ ਚਾਹਾ ਲਿਖ ਲਿਆ
ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਰਹੇ ਤੇ ਆਦਮੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ । ਬਜਾ
ਜਾਕੀ ਦੁਕਾਨ ਚੋਖੀ ਚਲੇ ਛੇ, ਏਕ ਕੇ ਮਜਾ ਮੇਂ ਚਾਰ
ਚਾਰ ਬਣੇ ।

[ਗਏ ਦੋਵੇਂ ਮਾਰਵਾੜੀ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ — (ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਵਾਹ ਮੇਰੇ ਭਾਈਓ, ਖਾਲਸਾ
ਬਹਾਦਰੋ ! ਵਾਹ ਕਰਤੂਤਾਂ । ਬਨੀਏਂ ਬੀ
ਟਿਚਕਰਾਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਬਦੀ ਦਾ ਭੂਤ ਸਮਝਦੇ
ਹਨ । ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ? ਮੂਰਖ ਬਣੇ, ਘਰ ਲੁਟਾਯਾ,
ਫੇਰ ਲੁਟੇਰੇ ਹੀ ਕੰਹਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਗਤ ਸਾਡੇ
ਪੁਤਰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ?
ਆਖਦੇ ਸੱਚ ਹਨ । ਇਸ ਭੁੱਲ ਤੇ ਅਵਿੱਦਯਾ ਤੇ ਮੂਰ-
ਖਤਾ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਨੂੰ ਕੌਣ ਠੱਲੇ ? ਭਲਾ ਪੰਥ ਦੇ
ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ, ਪੰਥ ਦੇ ਪੰਡਤ ਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਅਮੀਰ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਹਨ, ਪੰਥ ਦਾ ਕੁਛ
ਨਹੀਂ ਸੁਧਾਰ ਸਕਦੇ, ਤੇ ਜੇ ਨਹੀਂ ਸੁਧਾਰਦੇ ਤਦ ਕੀਹ
ਪਾਪ ਦੇ ਭਾਗੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਨ ?

{ ਗਜਾ ਅਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਪਾਦਰੀ
ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਸਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਝੰਡੇ—(ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਹਾਇ ਭਾਗ ! ਮਾਪੇ ਮਰ ਗਏ, ਏਥੋਂ
ਲੱਦ ਗਏ, ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ । ਲੋਕੋ ! ਰੱਬ ਏਹ ਦਿਨ ਨਾ
ਦਿਖਾਏ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਠੇਢੀ ਛਾਂ ਨ
ਹਟਾਏ । ਹਾਇ ! ਮੈਂ ਕਿਸਨੂੰ ਜਾਕੇ ਆਖਾਂ ‘ਮਾਂ
ਨੀ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖੀਰ ਖੁਆ’ । ਹਾਇ ! ਮੈਂ ਕਿਸਦੇ ਗਲੇ
ਜਾ ਲਟਕਾਂ ਤੇ ਆਖਾਂ—‘ਬਾਪੂ ਜੀ ਬੂਟ ਲੈ ਦਿਓ’ ਕੌਣ
ਅੱਗੋਂ ਕਹੇ ‘ਹੱਛਾ ਲਾਲ ਜੀ !’ ਲਾਲਜੀ ਕਿਨ ਕਹਣਾ ਹੈ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਧਰਮ ਨਾਲ ਬੀ ਨਾਤਾ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ? ਮੇਰਾ
ਪੈਟ ਖਾਲੀ । ਦੋ ਦਿਨ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ । ਟੁੱਕ ਤੱਕ ਨਹੀਂ

ਲੱਝਾ । ਪੇਟ ਦਾ ਮਾਰਿਆ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਧਰਮਨੂੰ ਵੇਚ
 ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਹਾਇ ਪਿਆਰੇ ਕੇਸ, ਆਹ ਮੇਰੇ ਕੇਸ, ਜੋ
 ਮਾਂ ਮੱਖਣ ਤੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਸੰਵਾਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਨੂੰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਧੋਲੇ ਦੀ ਦਹੀਂ ਨਹੀਂ ਲੱਝੀ, ਢੱਕਣ
 ਲਈ ਗਜ਼ ਲੀਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਆਪ ਅਜ ਥੀ ਚੱਲੇ।
 ਹੇ ਪੇਟ ਜ਼ਾਲਮ ! ਤੇਰਾ ਸੱਤਯਾਨਾਸ, ਏਹ ਕੌਮੀ ਦਾਤ
 ਥੀ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਹੁਣ ਵਾਰੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਕੇ
 ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਯਾ ਮੂੰਹ ਮਾਸ ਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਨੀਰ
 ਉਤੇ ਲਾਲਾਂ ਵਗਾਏਗਾ, ਪਰ ਕੀਹ ਕਰਾਂ ? ਹਾਇ ਪੇਟ !
 ਮੈਂ ਭੁੱਖ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ । ਅੰਮੀਂ ਜੀ ! ਰੋਜ਼ ਪਾਠ ਕਰਾਂਦੇ
 ਸਾਓ, ਆਓ ਵੇਖੋ ਤੁਹਾਡਾ ਲਾਲ ਅਜ ਇਕ ਟੁੱਕਰ
 ਬਦਲੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਵੇਚਦਾ ਜੋ ! ਕੋਈ ਕਾਜ਼ੀ
 ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਧਰਮ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਰਿਹਾ,
 ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਤਾਰਾ ਆਪੇ ਇਕ ਟੁੱਕ ਬਦਲੇ
 ਧਰਮ ਟੁਕੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂ, ਪਰ ਧਰਮ
 ਨਾ ਹਾਰਾਂ । ਕੋਈ ਕਤਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਪਰ ਇਸ
 ਭੁੱਖ ਦਾ ਦੁਖ ਝੱਲਕੇ ਕੁਸ ਕੁਸ ਕੇ ਕਿਕੂੰ ਮਰਾਂ ? ਏਹ
 ਮੌਤ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਕਰੜੀ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਹਾਇ ! ਕਿੱਥੇ ਗਏ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ !
 ਆ ਬਣੀਆਂ ਤੇ ਬਹੁੜਨ ਵਾਲੇ । ਜਾਨਾਂ
 ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ । ਅਜ ਤਾਂ ਇਕ ਬੱਚਾ
 ਇਕ ਚੱਪਾ ਟੁੱਕਰ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰੂ
 ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ? ਇਕ ਟੁੱਕ ਤੋਂ ਇਕ
 ਲਾਲ ਗੁਆਚਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕੀਹ ? ਸਿਖ ਰਾਜੇ
 ਹਨ, ਸਿਖ ਸਰਦਾਰ ਜਗੀਰਦਾਰ ਹਨ, ਸਿਖ ਗ੍ਰੰਥੀ
 ਪੁਜਾਰੀ, ਭਾਈ, ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਤ ਹਨ, ਸਿਖ ਕਿਰਤੀ,
 ਵਕੀਲ, ਵਪਾਰੀ ਡਿਪਟੀ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਹਨ, ਪਰ

ਇਸਦੇ ਭਾਣੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮਰ ਗਏ, ਇਸਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ
ਇਕ ਟੁੱਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ।

ਮੁੰਡਾ—ਆਹ ਮੇਰਾ ਪੇਟ, ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪੇਟ ਜੋ ਨਗਾਰੇ ਵਾਂਗੂ
ਵੱਜਦਾ ਸੀ, ਹਾਇ ! ਸੁੱਕਕੇ ਬੱਲੇ ਲਹਿ ਗਿਆ ।
ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਇਹ ਜ਼ਾਲਮ ਪੇਟ ਮੇਰੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭੀ
ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਨਿੱਘਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ ।

(ਹੋਕੇ) ਹਾਇ ਕੇੜੀ ਮੁਸੀਬਤ ਹੈ ਆਈ,
ਮਰ ਗਏ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭੈਣ ਭਾਈ ।
ਠੰਢੀ ਛਾਉਂ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਿਧਾਈ,
ਲੁਕਕੇ ਤੁਰਗਈ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਮਾਈ ।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਹੈ ਹਾਇ ਹਾਇ !
ਕੈਸੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰੇ ਮੌਤ ਆਈ !

ਪਾਦਰੀ—ਬਚੂ ਕਿਉਂ ਚਿੱਲਾਟਾ ਹੈਂ, ਦੇਰੇ ਧਰਮ ਕੇ ਲੋਗੋਂ
ਕੋ ਕਹਾਂ ਫੁਰਸਤ, ਬਹੁਤ ਕਾਮ ਕੇ ਆਦਮੀ ਹੈਂ,
ਅਪਨੀ ਜੂਤੀ ਪੇਜ਼ਾਰ ਸੇ ਕਿਸੀ ਕੋ ਫੁਰਸਤ ਹੈ ਕਿਆ ?
ਯਾ ਅਪਨੀ ਐਸ਼ ਸੇ ਕੁਛ ਵਕਤ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਕਿਆ ?
ਹਮ ਟੁਮ ਕੋ ਜਬਰ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ, ਹਮ ਤਰਸ ਕਰਤਾ
ਹੈ, ਸਮਝੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮੁੰਡੇ । ਚਲ ਦੇਖ ਯਿਸੁ ਜੀ ਕੀ
ਦਰਬਾਰ, ਤੁਮਕੋ ਆਰਾਮ ਮਿਲੇਗਾ, ਲੜਕਾ ਲੋਗ !

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ! ਏਹ ਕੀਹ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੋ ਗਾਢਲ ! ਤੂੰ ਕੱਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ
ਕੀਹ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਏਂਗਾ, ਕਹਿਰ ਟੁੱਟੇ ਤੇਰੇ ਉਤੇ, ਤੂੰ ਏਹ
ਕਹਿਰ ਕਿਕੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? ਹੋ ਲਖ ਲੁਟ ! ਤੂੰ ਤਾਂ
ਉਮਰਾ ਕਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਜਾਂ ਪਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ, ਸ਼ਰਾਬ
ਤੇ ਕਬਾਬ ਵਿਚ ਮੌਜ ਮਾਣੀ, ਤੈਨੂੰ ਕੀਹ ਖਬਰ ਜੋ
ਅਜੇਹੇ ਕਿਤਨੇਕ ਬੱਚੇ ਰੁਲ ਚੁੱਕੇ, ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਪਤਤ
ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ? ਤੇਰੀ ਰਾਤ ਰਾਗ ਚੰਗ ਵਿਚ ਲੰਘਦੀ
ਹੈ, ਐਸੇ ਕਿੰਨੇਕੁ ਬੱਚੇ ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਅੱਡੀਆਂ ਰਗੜ

ਰਗੜ ਕੇ ਦਿਨ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ! ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ਹੈ, ਕਾਸ਼ ! ਕਦੇ ਮੇਰੀ ਜਾਗ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ । ਮੈਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜੋ ਦੁਕ ਖੁਣੋਂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਅਪਨੀ ਅਮੀਰੀ ਦੇ ਠਾਠ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਰਹੋਂ ਹੀ ਫੁਲੀ ਰਹੀ, ਭੰਗ ਭੁਜਦੀ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੀਹ ਖਬਰ ? ਸ਼ੋਕ ਮੇਰੀ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ ਤੇ:-

ਜੇ ਗੁਜ਼ਰੀ ਸੋ ਐਵੇਂ ਗੁਜ਼ਰੀ, ਗੁਜ਼ਰੀ ਐਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ,
ਜੇ ਗੁਜ਼ਰੀ ਦਾ ਮਹਿਰਮ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਪਾਪਣ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ।
ਜੇ ਹੁਣ ਅਗੋਂ ਚੰਗੀ ਗੁਜ਼ਰੇ, ਗੁਜ਼ਰੇ ਫਿਰ ਜੇ ਗੁਜ਼ਰੇ,
ਜਾਗਣਭਾਗ, ਪਵਣ ਪੈਂਬਾਰਾਂ, ਅਗਲੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੁਜ਼ਰੇ ।

[ਗਜਾ ਪਾਦਰੀ ਵਲ ਅਯੋ ਵਧਦਾ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ - ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀ ਮਹਿੰਮਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪੰਥਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਮੈਂ ਆਪ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ।

ਪਾਦਰੀ - ਆਪ ਯਹਾਂ ਕੇ ਰਹਿਣੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਮਾਲੂਮ ਡੇਟੇ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਾਲ ਪੜੇ ਮੇਂ ਹਮ ਯਹਾਂ ਸੇ ਕੋਈ ਪਚਾਸ ਹਿੰਡੂ ਸਿਕ ਮੁਹੱਮਡੀ ਬਚੇ ਲੇ ਗਿਆ, ਕਿਸੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਠਕ ਫਰਜ਼ ਕੋ ਨਹੀਂ ਡੇਖਾ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ - ਸੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਅਪਨਾ ਕੌਮੀ ਯਤੀਮਖਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਅਰ ਇਹ ਜਿੰਦੜੀ ਮੈਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰੋ ।

ਪਾਦਰੀ - ਬਹੁਤ ਅੱਚਾ ਹਮ ਕੋ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਡ ਨਹੀਂ । ਯੇਹ ਪਕੜੋ ਇਸਕੀ ਬਾਜ਼, ਪਰ ਡੇਖੋ ਜ਼ਬਾਨ ਪੂਰੀ ਕਰਨਾ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਬਾਂਹ ਵਝਕੇ) ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ, ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ
ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

[ਗਏ]



ਬਾਹਰਵੀਂ ਝਾਕੀ—

ਨਦੀ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ

[ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਆਖਾ ਰਾਜਾ ਇਕ ਭਲੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲਿਖਾਸ ਵਿਚ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— (ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਯਤੀਮ ਲਾਈ) ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਧੰਨ
ਹੈਂ, ਕੈਸੀ ਠੰਢੀ ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਪੈਲ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ ।

(ਵਿਧਵਾ ਵਲ ਤੱਕਕੇ ਅਪਨੇ ਆਪ)—ਹੈਂ ! ਇਹ ਮੁਟਿਆਰ ਕੌਣ ਹੈ ?
ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਿਉਂ ? ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਦੁਖੀਆ ?
ਅਨੋਖੀ ਗਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਮੇਰੀ ਪਰਜਾ ਮੇਰੇ
ਵਾਂਝ ਸੁਖ ਨਾਲ ਸੌਂਦੀ ਹੈ । ਹਾਇ ਸ਼ੋਕ !
ਜ਼ਰਾ ਲੁਕਕੇ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕੀਹ ਗਲ ਹੈ ।

ਵਿਧਵਾ—(ਅਕਾਸ਼ ਵਲ) ਹੇ ਕਾਲੇ ਪਰਦੇ, ਪਾਟ ! ਅਰ ਪਰਕਾਸ਼
ਕਰ, ਹੇ ਕਦੀ ਨਾ ਪਾਟਣ ਵਾਲੇ ! ਵੈ ਹੀ ਪਓ ਜੋ ਤੂੰ
ਬੀ ਮਿਟੇਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੀ ਅਲਖ ਚੁਕੇ । ਵਿਧਵਾ !
ਨਾਂਉ ਸੁਣਾਇਆਂ ਕੰਨ ਪਾਟਦੇ ਹਨ ! ਫਟ ਹੇ
ਨਿਰਦਈ ! ਫਟ ਅਰ ਡਿੱਗ ! ਭਲਾ ਕੌਣ ਡਿੱਗੇ ?
ਦੁਖੀਆਂ ਤੋਂ ਮੌਤ ਬੀ ਡਰਦੀ ਹੈ, ਲੇਖਾਂ ਸੜਿਆਂ ਨੂੰ
ਜਮ ਬੀ ਨਹੀਂ ਮੇਟਦੇ ।

ਹਾਇ ਕੈਸੀ ਮੁਸੀਬਤ ਹੈ ਆਈ
ਮੇਰੇ ਲੇਖਾਂ ਨੇ ਪੱਟੀ ਮਿਸਾਈ ।
ਜਿਸਨੂੰ ਆਦਰ ਸੀ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ
ਜਿਸਨੂੰ ਲਿਆਯਾ ਸੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸੇਹਰੇ,

ਜੇੜੀ ਡੋਲੇ ਤੇ ਸੀ ਬੈਠ ਆਈ,
 ਪੈਦਲ ਤੁਰਦੀ ਸੀ ਨਾਲ ਲੁਕਾਈ,
 ਅਜ ਭਾਰੂ ਧਰਾ ਤੇ ਹੈ ਹੋਈ,
 ਉਸਦਾ ਵਾਹਰੂ ਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕੋਈ।
 ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਓਂ ਨੇ ਡੋਲੇ ਸੀ ਪਾਯਾ,
 ਅਜ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਓਸ ਭੁਲਾਯਾ।
 ਜੇਹੜੀ ਸੱਸ ਕਰੇਂਦੀ ਸੀ ਛੰਦੇ,
 ਅਜ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਸੋ ਸੋ ਓ ਮੰਦੇ।
 ਹੱਥੀਂ ਛਾਵਾਂ ਕਰੇਂਦੇ ਸੇ ਸਾਰੇ,
 ਅਜ ਹਰ ਇਕ ਪਿਆ ਦੁਰਕਾਰੇ।
 ਏ ਹੈ ਜੀਵਨ ਕੇ ਮੌਤੋਂ ਬੁਰਾ ਹੈ,
 ਏ ਹੈ ਜਮ ਹਥ ਤਿੱਖਾ ਛੁਰਾ ਹੈ।
 ਦੁਖ ਮਿਟਦੇ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਮਿਟਾਂ ਮੈਂ,
 ਹੋ ਨਦੀ ਤੋਂ ਵਿਖੇ ਆ ਲਿਟਾਂ ਮੈਂ।

ਹਾਇ ! ਉਫ !

ਲੋਕੋ ! ਪਰ ਲੋਕ ਏਥੇ ਕੌਣ ਹੈ ? ਹੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ
 ਲਈ ਨੇਉਤਾ ਦੇ ਰਹੇ ਨਦੀ ਦੇ ਤੰਗੇ । ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ
 ਵੈਰੀ ਮਨੁਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਲੁਕਿਆ ਬੈਠਾ
 ਮਨ ਹੈ । ਹੁਣ ਜਦ ਮੈਂ ਛਾਲ ਮਾਰਕੇ ਇਕ ਛਿਨ
 ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸੱਕਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਪੀ ਮਨ ਜੋ
 ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਸੜਕੇ ਆਯਾ ਸੀ, ਮਰਨੋਂ ਮਚਲ
 ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਹੇ ਮਨ
 ਪਿਆ ਪਿੱਟ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ । ਉਠ ਹੇ ਦੁਖੀਆ
 ਮਾਰ ਛਾਲ, ਹੁੰਬਲੇ:—

(ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਛਾਲ ਮਾਰਦੀ ਨੂੰ ਦੌੜਕੇ ਵੀਠੀ ਤੋਂ ਵੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਖਬਰਦਾਰ ਕਾਕੀ ! ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।

ਵਿਧਵਾ—ਹੇ ਮੇਰੇ ਸੜੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਦਾਰ ! ਕਿਸੇ ਦੁਖੀਆ
 ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਮੈਣੋਂ ਕਿਉਂ ਟੋਕਦਾ ਹੈਂ । ਜਾਹ ਤੈਨੂੰ

ਪ੍ਰਾਈ ਕੀਹ ਪਈ ਹੈ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ — ਆਤਮ ਘਾਤ ਪਾਪ ਹੈ । ਕਾਕੀ ! ਇਹ ਨਾ ਕਰ ।

ਵਿਧਵਾ — ਪਾਪ ਹੈ ? ਆਤਮਸਾੜ ਜੀਵਨ ਪਾਪ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ — ਆਤਮ ਸਾੜ ਆਪਨਾ ਸਹੇੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਇਰ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪਾ ਸਾੜ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ।

ਵਿਧਵਾ — ਵਾਹ ਪੰਡਤ ਜੀ ! ਏ ਅਭਾਗ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਏ ਕਰਮ ਸੜੀ ਧਰਤੀ ਹੈ । ਪੰਡਤ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਨ । ਚਰਖੇ ਬੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਬੋਲਦੇ ਤੇ ਤੱਕੜੀਆਂ ਬੀ ਹਰ ਹਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਭ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਹੈ । ਹੈਂ ! ‘ਆਤਮ ਸਾੜ ਆਪਨਾ ਸਹੇੜ ਹੈ’ । ਕੈਸਾ ਰੰਗਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ । ਕਾਇਰਤਾ ਹੈ ? ਠੀਕ ਕਾਇਰਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਕੋਈ ਕਾਇਰ ਦਾ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹਾਣ ਵਾਲਾ, ਦੁਖ ਵੰਡਾਣ ਵਾਲਾ ਸਚੀਮੁਢੀ ਦਾ ਦਰਦੀ ਬੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹੈ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ — ਦੁੱਖ ਦਸ ਕਾਕੀ ! ਉਪਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਕਠਨ ਹੈ । ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕੁਛ ਸੇਵਾ ।

ਕਾਕੀ — (ਗਲ ਟੁੱਕਕੇ) ਹੱਥ ਛੱਡ ਦੇਹ ਤੇ ਛੁੱਬਣ ਦੇਹ । ਕਦੇ ਸੁੱਕੇ ਹਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ — ਗੁਰੂ ਜੀ ‘ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰਿਆ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਕਾਕੀ — ਇਹ ਬੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:—

ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਬਾਵਲ ਹੋਈ
ਸਾਲਕ ਮਿਤ ਨ ਰਹਿਆ ਕੋਈ
ਭਾਈ ਬੰਦੀ ਹੋਤ ਚੁਕਾਇਆ
ਦੁਨੀਆ ਕਾਰਣਦੀਨਗਵਾਇਆ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ — (ਇਕਲਵੰਜੇ) ਸਿਖ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ।

ਕਾਕੀ — (ਸੁਫਕੇ) ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਧੀ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨੂੰਹ ਹੈ,

ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮੋਂ ਸਿਖਜਾ ਲੈਕੇ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸਿੱਖ ਹੋਕੇ ਵਿਧਵਾ ? ਅਨੋਖੀ ਗਲ ਹੈ !

ਕਾਕੀ—ਤੇ ਜੇ ਸਿੱਖ ਨੱਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਿਰਾ ਸੌਂਹ
ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਫੇਰ ਰਾਜਾ ਪਾਸ ਫਰਯਾਦ !

ਕਾਕੀ—ਰਾਜਾ ਪਾਸ ! ਕੇਹੜੇ ਰਾਜਾ ਪਾਸ ? ਭੁੱਖੀ ਤਦ ਜੇ
ਸਾਹ ਨਾ ਆਯਾ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਆਖਰ ਫਰਯਾਦ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ।

ਕਾਕੀ—ਰਾਜੇ ਕੋਲ ? ਰੱਬ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਭਾਵੇਂ
ਕੋਈ ਪਹੁੰਚ ਪਵੇ । ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਚੰਦਨ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ
ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕਠਨ ? ਜਿਸਦੇ ਸੌਣਦਾ
ਪਲੰਘ ਸੱਤਵੀਂ ਅਟਾਰੀ ਤੇ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਦਰਬਾਨ ਤੇਕੁੱਤੇ
ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਪੱਲਾ ਧੁਹਣ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ
ਸਾਡੀ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਰਾਜਾ ਆਪ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ?

ਕਾਕੀ—(ਹੱਥ ਛੁਟਕਾ ਕੇ) ਹੇ ਅਪਨੇ ਲਿਖੇ ਧਰਮੀ ! ਛੱਡ ਮੈਂਮਰਾਂ,
ਤੂੰ ਨਿਰਦਈ ਹੈਂ ਜੋ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਟਿਚਕਰਾਂਕਰਦਾ ਹੈਂ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਟਿਚਕਰਾਂ ! ਸੱਚ ਜਾਣ ਕਾਕੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਦਰਦ
ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਕਾਕੀ—ਭੋਲਿਆ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਪਣੀਆਂ ਗਣੀਆਂ ਗਤਾਂ
ਤਾਰੇ ਗਿਣ ੨ ਕੇ ਕੱਟਣ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀਹ ਦਰਦ
ਵੰਡਣ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਕਿਉਂ ?

ਕਾਕੀ—ਰਾਜੇ ਰਾਜ ਭੋਗਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਯਾ ਗਰੀਬਾਂ
ਦੇ ਦੁਖ ਵੰਡਣ ਵਿਚ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਅਪਨੇ ਸਿਰ
ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ? ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਰ, ਸ਼ਿਕਾਰ,

ਤਮਾਸ਼ੇ ਆਨੰਦ ਬੋਝੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਹ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਫੋਲਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕੱਢਣ ਤੇ ਬਾਉਲੇ ਹੋਈ ਫਿਰਨ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਨਹੀਂ ਕਾਕੀ ! ਤੂੰ ਭੁਲਦੀ ਹੈਂ, ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਲੁਕ ਲੁਕ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਤੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਹਾਲ ਆਪ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅਰ ਪਰਜਾ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣਕੇ ਦਰਦ ਵੰਡਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਾਕੀ—ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆਂ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਨਹੀਂ, ਠੀਕ ਹੈ।

ਕਾਕੀ—ਚੰਗਾ ਫੇਰ ਹੋਊ, ਛੱਡੋ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਪੈਂਡਾ ਖੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਕਾਕੀ ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਧੀ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗਾ।

ਕਾਕੀ—ਆਪਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਸਦਕੇ, ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਤੇਰੀ ਮਦਦ ਰਾਜਾ ਆਪ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਮੈਂ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਜੀ ਅਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਬੇਫਿਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੌਮ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਹੈ, ਦੇਖ ਮੈਂ ਔਹ ਯਤੀਮ ਬੀ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਚਲ ਤੇਰੀ ਬੀ ਇਸੇ ਵਾਂਗ ਦਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੇਰੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ !

ਕਾਕੀ—(ਇਕਲਵੰਜੇ) ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ ਹਨ !

(ਪ੍ਰਭ) ਹੇ ਸਿਖ ! ਮੈਂ ਸਿਖ ਜਾਣਕੇ ਤੇਰਾ ਇਤਬਾਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੀਂ।

[ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਦੂਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਗਾਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਕੈਸੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਰਾਤ ਕਾਲੀ, ਅਮਾਵਸ ਦੇ ਕੁੜ ਦੀ।

ਚੰਦਾ ਪਾਵੇ ਨਾ ਝਾਤ, ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ ਸੱਚਦਾ ਨੱਸਕੇ ।
 ਸਿਖੀ ਹੋਈ ਖਆਰ, ਕੋਈ ਨਾ ਰਾਖਾ ਰਿਹਾ ਜਾਗਦਾ ।
 ਖੇਤੀ ਖਾਂਦੀ ਏ ਵਾੜ, ਰਾਖੇ ਕਰਨ ਚੋਰੀਆਂ ਠੱਗੀਆਂ ।

[ਆਯਾ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਇਕ ਕੈਦੀ ਹਥਕੜੀ ਲੱਗਾ ।]

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸੰਤਰੀ ਜੀ ! ਜ਼ਰਾ ਠਹਿਰਨਾ ।

ਸੰਤਰੀ—ਸਰਦਾਰ ਜੀ ! ਕੀਹ ਹੁਕਮ ਹੈ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਇਸ ਸਿਖ ਨੂੰ ਹਥਕੜੀ ਕਿਉਂ ਲਾਈ ਹੈ ?

ਸਿਪਾਹੀ—ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਕਿਉਂ ?

ਸਿਪਾਹੀ—ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਸੂ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸਿਖ ਹੋਕੇ ਚੋਰੀ ?

ਕੈਦੀ—ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਝੂਠ ਕੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸੱਚ ਕੀ ਹੈ ?

ਕੈਦੀ—ਜੀ ਮੈਂ ਤਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਓਨ
 ਠਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਓਨ ਝੂਠੇ ਉਗਾਹ ਲਿਖਾਕੇ ਮੈਨੂੰ
 ਸਜ਼ਾ ਦੁਆ ਦਿਤੀ । ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ
 ਸੇਵਾ ਹੈ—ਮੇਰੇ ਪਿਉ ਦਾਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਨ—
 ਮੈਂ ਕਦੇ ਐਸਾ ਪਾਪੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਪਿੰਡੋਂ ਮੇਰੀ
 ਸਾਖ ਪੁੱਛੀ ਜਾਵੇ ।

[ਗਏ ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਕੈਦੀ]

ਇਕ ਭੀੜ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਆਈ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਖਾਲਸਾ ਜੀ ! ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਹੋ ?

ਸੋਹਰੀ—ਕੁਫਰ ਕਚੈਹਰੀ ਤੋਂ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋ ?

ਸੋਹਰੀ—ਹੁਣ ਕਾਹਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਕਿਉਂ ਬਈ ?

ਮੋਹਰੀ—ਸਰਦਾਰ ਜੀ ! ਈਸਥ ਗੋਲ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਫੋਲ । ਆਹ
ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਵੇਖੋ, ਪੱਠੇ ਨਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਮੂਰਤ
ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਜੇ । ਜੇਹੜਾ ਬੂਠ ਬੋਲੇ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ,
ਕੀੜੀ ਨਾ ਦੁਖਾਵੇ ਦੇ ਵਰਹੇ ਕੈਦ । ਕਾਹਦੀਆਂ
ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੇ ਕਾਹਦੇ ਨਿਆਂ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਾ ਜੀ ਪਾਸ ਅਪੀਲ ਕਰੋ ।

ਸਾਰੇ—(ਹੱਸਕੇ) ਰਾਜਾ ਜੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਬੋਰਾ
ਕਾਹਦਾ ਸੀ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੀ ਨਾਉਂ ਹੈ ? ਠਾਣੇਦਾਰ ਦਾ
ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ? ਇਸ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀ ਨਾਉਂ ਹੈ ?

ਮੋਹਰੀ—ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾ ਮੁਰਾਦ ਪੁਰਾ ਹੈ, ਠਾਣੇਦਾਰ ਲਾਲਚ
ਬੋਗ ਹੈ, ਤਸੀਲਦਾਰ ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਦਾਸ ਹੈ, ਇਸ
ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਏ ਹੀਰਾ
ਹੈ । ਹਾਂ ਸਚੀਂ, ਹਾਕਮ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੰਪਟ ਸਿੰਘ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਅਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਚੰਗਾ ਵੇ ਦੁਕਾ ਹੈ ।

(ਭੀੜ ਵਲ) ਹੱਛਾ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ । ਵਾਹਿ-
ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ।

ਭੀੜ— ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ !

[ਸਾਰੇ ਲੰਘ ਗਏ]

(ਵਿਧਵਾ ਤੇ ਯਤੀਮ ਗ਼ਮ ਦੇ ਗੋਭੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਇਕਲਵੰਜੇ)

ਮੇਰੀ ਗਫਲਤ ਬੁਰੇ ਫਲ ਲਿਆਈ,

ਮੇਰੀ ਭੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਾੜੀ ਖਿੜ ਆਈ ।

ਦੁਖ ਫੈਲਿਆ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ

ਸੁਖ ਮਾਣਿਆਂ ਮੈਂ ਹਾਇ ਮੇਰੇ !

ਇਕ ਤਾਂ ਪੰਥ ਸੀ ਸਿਖਰੋਂ ਡਿੱਗਾ

ਦੂਜੇ ਪਰਜਾ ਦਾ ਰੁੜ ਗਿਆ ਬੁੱਗਾ ।

ਤੰਦ ਕੀ, ਏਥੇ ਵਿਗੜੀ ਹੈ ਤਾਣੀ
 ਉਤ ਆਵਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਵਿਹਾਣੀ;
 ਐਪਰ ਦੋਸ ਹੈ ਸਾਰਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ।
 ਜਿਸਨੇ ਕੀਤਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਫੇਰਾ ।
 ਹੋਕੇ ਸੇਵਕ ਨਾ ਉੱਮਤ ਸੰਭਾਲੀ
 ਹੋਕੇ ਮਾਲਕ ਨਾ ਪਰਜਾ ਮੈਂ ਪਾਲੀ ।
 ਮੈਂ ਸਾਂ ਰਾਖਾ ਸੋ ਸੁੱਤਾ ਮਹੱਲੀਂ
 ਚੋਰਾਂ ਤਾੜੀ ਘੜੀ ਏ ਸਵੱਲੀ,
 ਉੱਮਤ ਗੁਰ ਦੀ ਲੁਟੀ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ,
 ਮੇਰੇ ਬੈਠਿਆਂ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਧਾੜੇ ।

(ਆਏ ਚਾਰ ਕਹਾਰ ਇਕ ਮੰਜਾ ਚੁਕੀ ਇਕ ਬੁਢੀ ਨਾਲ ਰੋਂਦੀ ਅਉਦੀ ਹੋ)

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਮਾਈ ! ਸੁਖ ਤਾਂ ਹੈ ?

ਮਾਈ—ਵੀਰਾ ! ਲੁਟੀ ਗਈ, (ਢਿੱਡ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਕੇ) ਲੋੜਾ ਵੇ,
 ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ !

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਮਾਈ ! ਹੋਇਆ ਕੀ ਹੈ ?

ਮਾਈ—ਲੋਂਧੀ, ਸਿਰੋਂ ਨੰਗੀ, ਨਿਖੱਫਣੀ ਦਾ ਇਕੋ ਪੁਤ, ਅੱਜ
 ਪੱਤੀਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੱਟ ਤੋਂ ਖੁਠਸਕੇ ਮਾਰ
 ਘੱਤਿਆ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ - ਮਰ ਹੀ ਗਿਆ ?

ਮਾਈ—ਨਹੀਂ ਮੋਇਆ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਊ ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਹੈ ਕਿੱਥੇ ?

ਮਾਈ - ਆਹ ਵੇਖਾਂ ਮੰਜੇ ਪਾਈ ਹਸਤਪਤਾਲ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ,
 ਮਗਰ ਸਿਪਾਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ?

ਮਾਈ - ਭੱਜ ਗਏ ।

ਸਿਪਾਹੀ—ਬੁਢੀਏ ਖੜੇ ਰਹੀ ਹੈਂ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਮੈਂ ਅਟਕਾਇਆ ਸੀ, ਹੋਇਆ ਕੀ ਹੈ?

ਸਿਪਾਹੀ—ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਲਗੇ ਲੜ ਪਏ, ਇਹ ਕੱਲਾ ਸੀ,
ਦੂਏ ਬਾਹਲੇ ਸਨ, ਛਵੀਆਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਕਢਿਆ ਨੇ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਬਚੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ?

ਸਿਪਾਹੀ—ਉਮੈਦ ਤਾਂ ਹੈ, ਸਿਰ ਦੀ ਸੱਟ ਕਰੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਡਾਕਟਰ
ਸਿਆਣਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਕ ਆਦਮੀ ਰੱਬ ਦੇ ਭੈ ਵਾਲਾ
ਸਾਡੇ ਬੀ ਆ ਰਿਖਾ ਹੈ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਏਹ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਹਨ?

ਸਿਪਾਹੀ—ਹੋਰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਸਾਹ ਸੱਤਿਆ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।
ਡਾਕੇ ਤੇ ਖੂਨ ਜਾਂ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਪਠਾਣ ਯਾ ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ
ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਬਹਾਦਰ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਡਾਕੇ ਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਨਾ ਜੁੜ
ਗਿਆ ਹੈ?

ਸਿਪਾਹੀ—ਕਰਤੂਤਾਂ ਜੋੜਦੀਆਂ ਹਨ ਕੇ। ਘਰ ਬਾਹਰ ਛੱਡ
ਬਾਰ ਵਿਚ ਗਏ ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਕੇਹੜੇ ਦਲੇ ਹਨ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਘਾਟੇ।

ਸਿਪਾਹੀ—ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬੀ ਕੀਹ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ?

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਕਿਉਂ?

ਸਿਪਾਹੀ—ਲੜਾਈ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਲਾੜੀ ਹੈ। ਜੇ ਬਾਹਰੋਂ ਵੈਰੀ ਆ
ਪਵੇ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ, ਸਿਖਾਂ ਰਲਕੇ
ਮਾਰ ਲਿਆ। ਜੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਲੋੜ ਰਹੀ ਤਾਂ ਲੜਾਈ
ਅੰਦਰ। “ਖਾਲਸਾ ਸੋ ਜੋ ਕਰੇ ਨਿਤ ਜੰਗ” ਭਾਵੇਂ
ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨਾਲ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸੰਤਰੀ! ਤੇਰੀ ਗਾਇ ਸਿਖਾਂ ਬਾਬਤ ਬੜੀ

ਖਗਬ ਹੈ ।

ਸਿਪਾਹੀ—ਗੱਲ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ ਜੀ ! ਮੈਂ ਕੋਈ ਝੂਠ ਤਾਂ ਨਹੀਂ
ਆਖਦਾ, ਤੇ ਆਪ ਕੇਹੜਾ ਮੈਂ ਨਾਵੁ ਖਾਂ ਸਰਾਫ ਹਾਂ,
ਮੈਂ ਭੀ ਤਾਂ ਇਸੇ ਗੱਲੇ ਦੀ ਇਕ ਮੁਕਾਲੀ ਭੇਡ ਹਾਂ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਭੇਡ ।

ਸਿਪਾਹੀ—ਸਿੰਘ ਜੀ (ਗਹੁਕਾ ਲੈਕੇ) ਸਿੰਘਉ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੰਘ ਗਏ,
ਹੁਣ ਤਾਂ:—

ਸ਼ੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਵਿਚ ਅੱਧੜਾਂ ਦੇ,
ਵਾਂਝ ਬੱਕਰੀ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਂਵਦਾ ਹੈ;
ਲੜਦਾ ਕੁੱਕੜਾਂ ਵਾਂਝ ਹੈ ਆਪ ਵਿਚੀਂ,
ਬਿੱਜੂ ਵਾਂਝ ਕੁਧਾਨ ਨੂੰ ਖਾਂਵਦਾ ਹੈ;
ਛਾਲੀਆ ਲੁਮੜੀ, ਲੰਪਟ ਹੈ ਵਾਂਝ ਹਾਥੀ,
ਸੱਪਨੀ ਵਾਂਝ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਦਿਸਾਂਵਦਾ ਹੈ;
ਹੁਣ ਤਾਂ ਗਿੱਦੜੇਂ ਹੋਇ ਨਖਿੱਧ ਰਿਹਾ,
ਐਵੇਂ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਸਦਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਜਿਸਦੀ ਧਾਕ ਤੋਂ ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਕੰਬੇ,
'ਸਿਖੜਾ' ਆਖਕੇ ਲੋਕ ਬੁਲਾਂਵਦੇ ਹੁਣ।
ਜਿਸਦੇ ਧਰਮ ਨੇ ਧਰਤ ਅਹਿੱਲ ਕੀਤੀ,
ਜੇਲਖਾਨੀਆ ਲੋਕ ਕੁਆਂਵਦੇ ਹੁਣ ।
ਭੁਬਦੇ ਪਾਰ ਕੀਤੇ ਜਿਸਨੇ ਹੱਥ ਦੇਕੇ,
ਤੂੰਗ ਚੱਪਣੀ ਓਸ ਭੁਬਾਂਵਦੇ ਹੁਣ ।
ਰਿਸ਼ੀ ਬੀਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਪਕਾਰੀ,
ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿੰਘ ਸਦਾਂਵਦੇ ਹੁਣ ।

ਮਾਣੀ—ਵੀਰੋ ! ਬੋਲੀਆਂ ਫੇਰ ਪਾਯਾ ਜੇ, ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਤਾਂ
ਖੇੜਾ ਸ਼ਹੁ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਮਾਣੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਜਾਓ ਕਹਾਰੋ, ਜਲਦੀ
ਜਾਓ । ਖਬਰੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਬੀ ਖਬਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ

ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਏ ।

ਮਾਈ—ਜਾਹ ਵੀਗ ! ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਸੌਂ, ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੇਕੰਨ
ਨਾ ਹੋਏ ਕੋਈ ਸਿਆਹੀ ਚੱਟ ਕਾਗਤਾਂ ਦੇ ਪੜਦੇ ਹੋਏ ਜੋ
ਹਵਾ ਵਿਚੋਂ ਨਮੀ ਦੂਸ ਲੈਣਗੇ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਰੋਕੇ) ਸੱਚ ਹੈ ।

[ਗਏ]

(ਬਿਭਲਵੰਜੇ) ਹਾਇ ! ਹਾ !! ਅੰਧੇਰ ਜੀ, ਅੰਧੇਰ ਕੈਸਾ ਛਾਗਿਆ,
ਓ ਪੰਥ ਦੂਲਾ ਮੁਕਤ ਵਾਲਾ, ਕਾਂਪ ਕੈਸੀ ਖਾ ਗਿਆ,
ਜੋ ਵੀਰ ਵੀਰ ਕੁਆਂਵਦਾ, ਆਪਾ ਭਰਾਵੇਂ ਵਾਰਦਾ,
ਹੁਣ ਵੱਟ ਤੋਂ ਖਿਚ ਡਾਂਗ ਮਾਰੇ, ਵੀਰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਂਵਦਾ,
ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਲਾ ਬੈਠਦਾ, ਦੀਵਾਨ ਸੋਹਣੇ ਜੋੜਦਾ,
ਹੁਣ ਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੇਲਖਾਨੇ, ਜਾਂ ਕਲਾਲਾਂ ਲੋੜਦਾ,
ਹੈ ਬੀਰਤਾ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ, ਆਪ ਵੱਟੇ ਲਾ ਰਿਹਾ,
ਹੈ ਘੁਲਕੜ ਵੀਰ ਮਾਰੇ, ਦਾਓ ਪੁੱਠਾ ਪਾ ਰਿਹਾ,
ਹੈ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦੌੜ ਲੱਗੀ ਲੋਕ ਨੱਠੇ ਜਾ ਰਹੇ,
ਏ ਪਿਆ ਬੋਤਲ ਲਹਿਰ ਅੰਦਰ, ਸਮੇਂ ਹਾਇਬਿਲਾਰਹੇ।
ਨਾ ਧਰਮ ਨੇੜੇ ਆਂਵਦਾ, ਵਿੱਦਯਾ ਨਾ ਫੇਰਾ ਪਾਂਵਦੀ,
ਹੈ ਗਿੱਲ ਸੁਕਦੀ ਪੰਥ ਦੀ, ਬੇੜੀ ਰੁੜ੍ਹੀ ਹੈ ਜਾਂਵਦੀ।
ਸਭ ਮੇਰਦੇ ਬਰ ਆਪਣਾ, ਆਏ ਭਿੜਨਵਿਚਲਗਰਹੇ।
ਹਾਂ ਦੇਖਦੇ ਨਾ ਪੰਥ ਹਾਨੀ, ਝੱਖੜ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਵਗ ਰਹੇ।
ਸਾਂਝੀ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਪਈ, ਸਾਂਝੇ ਦੁਖਾਂ ਨੇ ਘੇਰਿਆ,
ਸਾਂਝੀ ਅਕਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੇ ਚਾਹੇ ਪਾਸਾ ਫੇਰਿਆ,
ਸਾਂਝੀ ਸਮਰਥਾ ਲੋੜੀਏ, ਸਾਂਝੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਦਲਨ ਨੂੰ,
ਇਕ ਜਾਨ ਹੀਲਾ ਲੋੜੀਏ, ਸਾਂਝੇ ਸਫਰ ਦੇਚਲਨ ਨੂੰ।
ਆਪਾ ਧੜਾਪੀ ਹੈ ਪਈ, ਕੀ ਹੋਇਗਾ ਭਗਵੰਤ ਜੀ ?
ਹੈ ਤੁਸਾਂ ਪਾਇਆ ਕੰਮ ਭਾਰਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬਲਵੰਤ ਜੀ।
ਆ ਆਪ ਤੁਠੋ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਬਚਾਵੇ ਸੁੱਤ ਏ,
ਜੋ ਆਪ ਗੋਦੀ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਹਿੰਦੇ 'ਪਯਾਰਾ ਪੁਤ ਏ'।

ਨਿਜ ਜਾਏ ਜਿਸਤੋਂ ਵਾਰਕੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਹਾਏਵਾਕਸੀ,
 'ਲਖ ਬੇਟਿਓਂ ਮੈਂ ਵਾਰ ਸੱਟੇ, ਆਪਨੇ ਸੁਤ ਚਾਰ ਜੀ'
 ਅਜ ਓਸ ਪਯਾਰੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਰੱਖੀਓ,
 ਔਗੁਣ ਮਿਟਾਕੇ ਓਸਦੇ, ਕਿਰਪਾ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਤੱਕੀਓ ।



ਤੇਹਰਵੀਂ ਝਾਕੀ-- ਦਰਬਾਰ

ਆਯਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਯਤੀਮ ਬਚੇ ਤੇ
 ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਣੇ ਅਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ

ਵਜੀਰ— ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ । ਲਖ ਲਖ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ, ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ
 ਹੋਏ ।

ਸੇਨਾਪਤ— ਘੋਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ
 ਐਥੇ ਆਂਦਾ ।

ਦੀਵਾਨ— ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਤੜਫਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਆਮਿਲੀ ਹੈ।

ਉਪਮੰਤਰੀ— ਸਰਕਾਰ ਮੈਂ ਸੁੱਖਣਾਂ ਸੁਖੀ ਸੀ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰਦੇਦਰਸ਼ਨ

ਹੋਣ ਤਾਂ ਰਾਗ ਰੇਗ ਦਾ ਇਕ ਜਲਸਾ ਉੱਡੇਗਾ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਅਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਹਾਇ! ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੁੱਖਣਾਂ ਬੀ

ਪਾਪ ਭਰੀਆਂ ।

ਮਖੋਲੀਆ— ਵਾਹ ਵਾਹ ਸੱਚ ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਰੁਝੁ ਤੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਪੱਚ,

ਵਾਹ ਵਾਹ ਹੀਰੇ ਕਰਨੇ ਕੱਚ ।

ਅੱਖਾਂ ਹੱਸਣ, ਅੰਦਰ ਗੱਚ,

ਵਾਹ ਵਾਹ ਬਿਬਕਣ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਨੱਚ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ— ਮੰਤ੍ਰੀ ! ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਛ ਨਕਸ਼ੇ

ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਤਿਆਰ ਹੋਕੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ। ਇਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵੱਸੋਂ (ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ) ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਨਿਸਬਤ ਗੇਣਤੀ ਦੀ ਹੈ ?

ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਸਿਖ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ, ਵਪਾਰ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ ? ਪੜ੍ਹੇ ਵੀ ਸਦੀ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ?

ਦੋ ਨਕਸ਼ੇ ਖਾਸ ਅਪਨੀ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਕਿ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ? ਕਿੰਨੇ ਮਦਰੱਸੇ ਹਨ, ਕਾਰੀਗਰੀ ਸਿਖਲਾਣ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ? ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕਿੰਨੇ ਹਨ, ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ? ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਆਚਰਨ ਬਾਬਤ ਆਮ ਰਾਇ ਕੀ ਹੈ ?

ਜੇਲ ਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕਿੰਨੇ ਹਨ, ਕਿਸ ਕਿਸ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਸਿਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਜ਼ਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੀਹ ਤਦਬੀਰਾਂ ਜੁਰਮ ਦੇ ਘਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ?

ਇਕ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਉਹਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਰਵਿਸਬੁਕ (ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਤੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਹਾਲ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਕਤਾਬ) ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਦਰਜ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿਓ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾਇਬ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲਾਇਕ ਹੋਵੇ, ਅਪਨੀਆਂ ਸਨਦਾਂ ਅਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭੇਜੇ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਲਾਇਕ ਸਿੱਖ ਕਿੰਨੇਕੁ ਹਨ। ਜਾਓ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਹੁਣੇ ਤਾਮੀਲ ਕਰਕੇ ਨਤੀਜੇ ਸਮੇਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ।

[ਵਜੀਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਉਦਾਸੀ
ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਭ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਵੈਠਦੇ ਹਨ।]

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—(ਭੈਰਵੀ ਦੀ ਦੁਖ ਭਰੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਗਾਂਵਦਾ ਹੈ)

ਦਿਲ ਭਰ ਆਯਾ ਪੰਥ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਰੇਸ਼ਾਂ ਦੇਖਕੇ,
ਨੈਨ ਰੋਂਦੇ ਲਾਇ ਛਹਬਰ ਹਾ ! ਉਜਾੜਾਂ ਦੇਖਕੇ ।
ਦਿਹੁਰੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਏ ਕੀ ਸਿਖਯਾ ਹਨ ਦੇ ਰਹੇ,
ਕੁਛ ਸਿੱਖ ਲੈ ਪਿਛਲੇ ਹੀ ਖੰਡਰ ਤੇ ਵਿਗਨਾਂ ਦੇਖਕੇ ।
ਉਲਟਕੇ ਵਰਕੇ ਕਦੀ ਇਤਹਾਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹ ਸਮਝਣੇ,
ਪੂਰਨੇ ਕੀਹ ਵਾਹ ਗਏ ਵਡੇ ਜ਼ਮਾਨਾਂ ਦੇਖਕੇ ।
ਬਲਬੁਲ ਖਿਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰੋਂਵਦੀ, ਚੇਤੇ ਬਸੰਤ ਰੁਆ ਰਹੇ,
ਹੋਸ਼ ਕਰ ਲਓ ਮਿੱਤਰੇ ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਹਾਂ ਦੇਖਕੇ ।
ਅੱਜ ਮਿਟੀ ਰੁਲ ਰਹੀ ਅਪਨੀ ਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕੰਗਲੀ,
ਸੂਰਜ ਕਦੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇਜ਼ ਸਾਡਾ ਦੇਖਕੇ ।
ਦਿਲ ਤਾਂ ਲੋਚਾਂ ਲੋਚਦਾ ਉਠੇ ਕਿਵੇਂ ਏ ਕੌਮ, ਪੈ
ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਸੱਜਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਮਾੜਾ ਦੇਖਕੇ ।
ਕੀ ਕੁਈ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਰੋਵੇ, ਜਦ ਨਾ ਸਮਝੇ ਕੌਮ ਏ,
ਅਪਨੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੇ ਉਜਾੜਾ ਦੇਖਕੇ ।
ਹੋ ਕਰਾਮਤ ਕੌਮ ਪਲਟੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਹਾਲ ਨੂੰ,
ਜਾਗ ਉਠੇ ਤੁਬਕ ਮਾਨੋਂ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਕੇ ।
ਹਾਰ ਹਿੰਮਤ ਤੂੰ ਨਾ ਭੋਲੇ ਕੌਮ ਪਿਆਰੇ ਸੱਜਨਾਂ !
ਬਨ ਕੰਡੈਲਾ ਤੇ ਵਡੇਰਾ ਤੇ ਹਨੇਰਾ ਦੇਖਕੇ ।

ਆਯਾ ਮੁੜਕੇ ਵਜੀਰ

ਵਜੀਰ—ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਨਕਸ਼ੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਅੱਛਾ ? ਸੁਨਾਓ ।

ਵਜੀਰ—ਹਜ਼ੂਰ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ
ਰਜਾਸਤ ਵਿਚ ੫ ਲੱਖ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ

ਤਿੰਨ ਚੌਥਾਈ ਸਿਖ ਹਨ। ਮਦਰੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖ
 ਸੈਂਕੜੇ ਪਿਛੇ ਚਾਰ ਪੜਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਨਿਆਂ
 ਤੇ ਜੇਲਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ੫੦ ਫੀ ਸਦੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 ਵਪਾਰ ਤੇ ਕਾਰੀਗਰੀ ਦੇ ਸਭ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਸਿਖਾਂ
 ਤੋਂ ਛੁਟ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ
 ਮਜ਼ੂਰ, ਕੋਠੀਆਂ ਬੰਕਾਂ ਦੇ ਚਪੜਾਸੀ, ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਅੜਦਲੀ
 ਗੁਦਾਮਾਂ ਦੇ ਪਹਿਚੇਦਾਰ ਤੇ ਕਾਮੇ ਸਾਰੇ ਲਗ ਭਗ ਸਿਖ
 ਹਨ। ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ
 ਪਰ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਯਾ ਟੁੱਟੇ ਖੁੱਥੇ ਭਾਈ ਹਨ, ਪਰ ਜੂਏ ਖਾਨੇ
 ਤੇ ਕਲਾਲ ਖਾਨੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਟੁਰੇ ਰਗੜੀ ਹੋਈ ਭੰਗ
 ਦੀਆਂ ਵਿਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ
 ਸਿਖ। ਸਿਖ ਤਕੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪਰ
 ਵਿਦਯਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਜੇਲਖਾਨੇ
 ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਗਰੀਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੁਟ ਮਾਰ ਕਰਕੇ
 ਜੇਲਖਾਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਜੁਰਮ ਘਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ੩੦ ਕ੍ਰੋੜ ਵਿਚੋਂ
 ੨੨ ਲਖ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਕਦੇ ੫੦ ਲਖ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ
 ਰਾਜ ਗਰਦੀ ਵੇਲੇ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਘਟ ੨ ਕੇ ਏਤਨੇ ਰਹਿ
 ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਮਲ ਨਕਸ਼ੇ ਹੁਣੇ ਹਾਜ਼ਰ
 ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਮ ਹਾਲਤ ਉਹੋ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਤੇ
 ਅਵਿਦਯਾ ਦਾ ਘਰ ਘਰ ਡੇਰਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ੨੨ ਕੁ ਲਖ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰੇ
 ੬੩੫੫੯ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣੂ ਹਨ। ਜੇ
 ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ੧੪੧ ਸਿਖਾਂ
 ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਉਚੀ ਤਾਲੀਮ ਵਲ ਤੱਕੀਏ
 ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੇਵਲ ੧੨ ਐਮ. ਏ. ਹਨ। ਪੰਜਾਬ
 ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ੩੧੮ ਨਿਜ ਦੇ ਸਕੂਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ
 ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ੩ ਹਾਈ ੫ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹਨ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ--ਅਰਜੀਆਂ ਆਈਆਂ ?

ਵਜ਼ੀਰ-ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਸੌ ਚਾਰ ਆਈਆਂ ਹਨ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ--ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ ?

ਵਜ਼ੀਰ--ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਹਨ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ--ਓਹ ਦੋਵੇਂ ਸੁਣਾਓ ।

ਵਜ਼ੀਰ--ਸਤ ਬਚਨ ਹਜ਼ੂਰ ! ਪਹਿਲੀ ਅਰਜੀ ਇਉਂ ਹੈ:-

ਸਾਡੇ ਸਿਖੀ ਦੇ ਸਚੇ ਮਲਾਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ !

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਪਾਸ ਇਕ ਨਾਇਬ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ੪੦੦) ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਖਾਲੀ ਹੈ । ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਪਰਵਰੀ ਕਰਕੇ ਏਹ ਦਾਤ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਚਾਂਦ੍ਰਕੀ ਮਿਸਲ ਵਿਚੋਂ ਹਾਂ ਅਰ ਸਰਖੰਡ ਵਾਸੀ ਸ਼ੇਰਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਦੀ ਸਾਲੀ ਦੇ ਦੁਹਤਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ । ਖਾਨਦਾਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋਕੇ ਏਸ ਹਾਲ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ । ਟੱਬਰ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਵਿਦਯਾ ਹੁਨਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਰੀਰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ਛੋਟੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਗਤਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਫੁਟਬਾਲ ਵਿਚ ਤਾਕ ਹਾਂ । ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਖਾਨਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਪਰਵਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਇਹ ਅਸਾਮੀ ਬਖਸ਼ਕੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਵੇ ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਰੀਫ ਘਰਾਣੇ ਨੂੰ ਬਚਾਓ, ਕੰਮ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦਾ ਇਕ ਬਾਬੂ ਨੌਕਰ ਰਖਕੇ ਚਲਾ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਦਾਸ--ਗੜਬੜ ਗੁਸੈਲ ਸਿੰਘ ਅਲ ਰੰਗੀਲੇ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਮਹੱਲਾ ਮਸਤਾਂ, ਸ਼ਹਿਰ ਬੇਪਰਵਾਹੀ

ਦੂਸਰੀ ਅਰਜ਼ੀ ਇਹ ਹੈ:-

ਹੇ ਹਾਤਮ ਤੇ ਨੌਸ਼ੇਰਵਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇ ਸਿੱਟਣ ਵਾਲੇ
ਪਾਤਸ਼ਾਹ !

ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਸੁਣਕੇ ਆਯਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ
ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਆਯਾ ਹਾਂ। ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਮਾਪੇ ਮਰ ਗਏ,
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਦਾਲਤ ਨਹੀਂ ਕਰ
ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਚੈਹਰੀ ਕਰਨੀ ਲਾਲਿਆਂ ਦਾ
ਕੰਮ ਹੈ। ਵਜ਼ਾਰਤ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੈ, ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਖਾਸ
ਮਾਦਾ ਜਬਹੇ ਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਲੇਖਾ ਕਰਨਾ
ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸੋ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲਖਾਂ ਤੇ ਕਲਮ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਨੀਬ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਜ
ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਉਹ ਆਨੰਦ
ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਕਵੀ ਮਾਤ ਰਹੇ। ਹੋਰ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ
ਸ਼ੌਂਕ ਦੇ ਰਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਸ ਹਰਤਰਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰ
ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਪਤ ਫਨ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ
ਧਨ ਸਾਰਾ ਏਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਵਜ਼ੀਰੀ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਿਖੇ
ਸਿਖਾਏ ਦਾ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਹਜ਼ੂਰ ਅਪਨੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ
ਸਮਰਪਨ ਕਰਾ ਲੈਣ।

ਦਾਸ-ਕੁਮਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਲਬਦਨੀਆਂ,

ਗਲੀ ਨਾਜ਼ੋਕੀ, ਸ਼ਹਿਰ ਸੋਹਣੀ ਵਾਲਾ

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ - (ਅਪਨੇ ਆਪ ਨਾਲ) ਸ਼ੌਂਕ ! ਪਿਆਰੀ ਖਾਲਸਾ
ਕੌਮ, ਕਿਥੇ ਆ ਪਈ ਹੈ ? ਕੀਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਕਾਂਸ਼ੀ
ਜਾਕੇ ਵਿਦਯਾ ਪਾਠ ਵਾਲੇ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ
ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁੱਚੇ, ਜਤੀ ਸਤੀ ਤੇ ਬੀਰ ਹੋਣ ਦੀ
ਮਹਿੰਮਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਕਿਸ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਤਿਲਕ ਪਏ।

[ਗਗ ਸੋਹਣੀ ਵਿਚ ਵੇਗਾਗ ਕਰਦਾਹੈ—

ਦੁਲ ਗਈਹੈ ਕੌਮ ਪਿਆਰੀ, ਕੌਮ ਪਿਆਰੀ ਦੁਲ ਗਈ,
 ਰੋਣ ਆਵੇ ਹਾਲ ਤੇ ਹੈ ਹਾਇ ਸੋਹਣੀ ਭੁਲ ਗਈ !
 ਅਨਖ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਤ ਦਾ ਰਿਹਾ ਨਾ ਧਯਾਨ ਹੈ,
 ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਆ ਪਈ ਤੇ ਮਾਨ ਇਜ਼ਤ ਦੁਲ ਗਈ।
 ਦਰ ਬਦਰ ਧੌਕੇ ਮਿਲਨ ਤੇ ਪੈਨ ਫਿਟਕਾਂ ਸਾਰਿਓਂ
 ਮਾਨ ਮੋਤੀ ਭੁਲ ਪਏ ਹੈ ਗੰਢ ਸਾਰੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ।
 ਵਿਦਯਾ ਨ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਕਾਰੀਗਰੀ ਨਹੀਂ ਆਂਵਦੀ,
 ਆਵੇ ਵਿਹਾਰ ਨ ਜਾਚ ਹੈ ਪਿਛਲੀ ਕਮਾਈਘੁਲਗਈ।
 ਕੱਸੇ ਰਹੇ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ, ਘਟੀਆ ਬਨੇ ਹਰਕਾਰਹਾਂ
 ਮੁੱਲ ਕੌਡੀ ਪੈ ਰਿਹਾ, ਹੈ ਕਦਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਲ ਗਈ ।
 ਧਰਮ ਗੁਰ ਦਾ ਵੇਚਿਆ ਵੱਟਾ ਲੁਆਯਾ ਰੱਜ ਕੇ,
 ਇਤਹਾਸ ਪਿਛਲਾ ਦਾਗਿਆ; ਪਟੀਲਿਖੀਸੀਘੁਲਗਈ।

ਮਖੌਲੀਆ— ਸਰਕਾਰ ਕਿਉਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ? ਸਾਡੀ ਕੌਮ
 ਕਿਸਤੋਂ ਪਿਛੇ ਹੈ ? ਕੋਈ ਮੁਲ ਵਿਚ ਵਭਾ ਕੋਈ ਤੋਲ
 ਵਿਚ ।

ਹੈ ਚਾਹ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਕੀਹ ਕਾਣ ਹੈ ।
 ਬਦਨਾਮ ਹੋਇਆਂ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ, ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹਾਣ ਹੈ ।
 ਦੇਖੀਏ ਹੋਰਨਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੈਸਾ:—

ਲੋਕੀ ਦੱਸਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਜੋਹਰ,
 ਸਿਖ ਪਿਛਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਦੱਸਦੇ ਨੇ,
 ਹੋਰ ਹੋਣ ਕੰਗਾਲ ਤਾਂ ਰਿਜਕ ਭਾਲਣ,
 ਸਿਖ ਦੋਸ਼ ਨਸੀਬ ਸਿਰ ਥੱਪਦੇ ਨੇ ।
 ਲੋਕੀ ਵੇਚਦੇ ਮਾਲ ਸੌਦਾਗਰੀ ਦਾ,
 ਘਰ ਬਾਰ ਏ ਵੇਚਕੇ ਨੱਸਦੇ ਨੇ ।
 ਲੋਕ ਲੈਨ ਵਜਾਜ, ਏ ਭਰਨ ਭੋਲੇ,
 ਲੁੱਟਣ ਹੋਰ ਲੁਟਾ ਏ ਖੱਪਦੇ ਨੇ ।

ਭੋਆਂ ਮੂਲ ਲੈਂਦੇ ਲੋਕੀ ਮਾਲ ਖੱਟਣ,
 ਸਿਖ ਵੈਚ ਬਿਦੇਸ਼ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੋਏ।
 ਹੋਠੋਂ ਉਠ ਲੋਕੀ ਉਚੇ ਬਾਉਂ ਆਵਣ,
 ਸਿਖ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਡਿਗਕੇ ਚੂਰ ਹੋਏ।
 ਹੋਰ ਜੁੜੇ ਇਕ ਮੁੱਠ ਇਕ ਵਾਕ ਹੋਏ,
 ਸਿਖ ਵੈਚ ਕਮਾਇ ਚੰਜੂਰ ਹੋਏ।
 ਅਕਲ ਮੂਰਖਾਂ ਸਿਖ ਕੇ ਔਜ ਪਾਏ,
 ਸਿਖ ਪੀ ਦਾਰੂ ਬੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ।

[ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਲੇ ੧ ਦੁਰਦਾ ਹੈ, ਗ਼ਮ ਨਾਲ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋਕੇ
 ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਦਰਬਾਰੀ ਦੌੜਕੇ ਛਿਟੇ ਮਾਰਕੇ ਹੋਸ਼ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ - ਉਫ਼! ਕੀਹ ਸੀ? ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ!

(ਉਪਰ ਤੌਕਕੇ) ਹੇ ਸਾਂਈ ਦੇ ਪਜਾਰੇ! ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ ਮੇਰੇ ਹਾਲ
 ਤੇ ਤਰਸ ਕਰੋ। ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਚਿਖਾ ਤੋਂ ਉਠਾਓ,
 ਪੰਥ ਦੇ ਦਰਦਨਾਕ ਹਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਜੋਗਾ
 ਨਾ ਛੱਡਿਆ।

ਭੁੰਘੀ ਭੁੰਘੀ ਨਦੀਓਂ ਤੇ ਤੁਲਹਾ ਪੁਰਾਣਾ,
 ਵੰਝ ਨਾ ਲਭਦਾ ਨਾ ਵਾਹਰੂ ਮੁਹਾਣਾ,
 ਮਾਂ ਮਨਤਾਰੂ ਤਰ ਬੀ ਨਾ ਜਾਣਾ,
 ਆਪੇ ਆ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇ ਸੁਜਾਣਾ!

ਇਕ ਅਵਾਜ਼ ਹੋਕੇ ਇਕ ਦਮ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

[ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਉਠਕੇ ਹੇਠਾਂ ਆਕੇ ਅਦਬ ਕਰਦਾ ਹੈ]

ਸੰਤ— ਹੇ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਖੁਸ਼
 ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਵਹਿਬਤਾਂ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ।
 ਘਬਰਾ ਨਹੀਂ, ਪੰਥ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇਰੀ ਮੋਹਨਤ ਤੇ
 ਦਾਨਾਈ, ਖਿਮਾ ਤੇ ਧੀਰਜ ਵਿਚ ਹੈ। ਗੰਭੀਰ ਆਸ਼ਾ
 ਹੋਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰ। ਕੁੱਜੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਚੀਚੀ
 ਉਤੇ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਇਕ ਅੱਖ ਦੇ ਤਿਲ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਹੈ,

ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਇਕ ਗਲ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ । ਜੇ ਪੰਥ ਦਾ
ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਹਈ ਤਾਂ ਹੋਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਵਿਦਯਾ
ਦਿਹ, ਵਿਦਯਾ ਦਿਹ, ਵਿਦਯਾ ਦਿਹ, ਧਰਮ ਸਿਖਾ,
ਧਰਮ ਸਿਖਾ, ਵਿਦਯਾ ਨਾਲ ਧਰਮ ਸਿਖਾ । ਐਉਂ ਤੇ
ਕੇਵਲ ਐਉਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ
ਲੈ ਤੇ, ਖੁਸ਼ ਹੋ:-

ਰੋਗ ਅਵਿਦਯਾ ਕੌਮ ਫਾਥੀ, ਫਸ ਗਈ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ।
ਦੱਮ ਨ ਬਾਕੀ ਦਿਸਦਾ, ਵਿਚ ਤਜਾਰੀਆਂ ਬੀਮਾਰ ਹੈ ।
ਵਿੱਦਯਾ ਦੀ ਮੰਗ ਸਾਰੇ, ਹਰ ਪਟਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹੈ,
ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਪੁੱਛ ਸਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਰਕਾਰ ਹੈ,
ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਇਸ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ,
ਤੋਪ ਨਾ ਬੰਦੂਕ ਵਿਚ ਏਡਾ ਕਦੀ ਬਲਕਾਰ ਹੈ ।
ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਸਰ ਸਭੀ,
ਏ ਕਰਾਮਤ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਰੇਲ ਡਾਕਾਂ ਤਾਰ ਹੈ ।
ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਪੈਂਦ, ਪਾਣੀ, ਬਿੱਜਲੀ,
ਰੱਬ ਸੰਦੇ ਭੇਤ ਅੰਦਰ ਵਿੱਦਯਾ ਉਪਚਾਰ ਹੈ ।
ਮੁਲਕ, ਦੌਲਤ, ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ।
ਧਰਮ ਵਾਲੀ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਗੁਣਕਾਰ ਹੈ ।

ਸੁਣ !

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ! ਇਕ ਲਖਦਾਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ
ਉਂਨ ਐਵੇਂ ਪਦਾਰਥ ਲੁਟਾਯਾ ਸੀ,
ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੋਕੇ
ਪੈਸੇ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸੀ ।
ਤੂੰ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ਬਖਾਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਹੈਂ,
ਅਪਨੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਪਰ ਲਗਾ ਦੇਹ,
ਫੇਰ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਾ ਸਖੀ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵੇਂ ।

ਦੁਨੀਆਂ ਮਰੇਗੀ ਪਰ ਤੂੰ ਜੀਵੇਂਗਾ ।
ਹਾਂ ਚੇਤੇ ਰਖ, ਦਾਸ ਬਣੀ, ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੀਂ,
ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੌਕਰ ਬਣਕੇ ਕਰੀਂ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ—ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ! ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ
ਬਰਕਤ ਨੇ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ, ਗੋਬਰ ਦੇ ਕੀੜੇ
ਨੂੰ ਖੰਭ ਦੇਕੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਬਿਠਾਯਾ, ਬਲ ਦੇਹ ਜੋ ਮੇਰਾ
ਸਾਰਾ ਬਲ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ, ਬਲ ਦੇਹ ਜੋ
ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਵਿੱਦਯਾ ਪਰ ਖਰਚ ਹੋਵੇ, ਬਲ ਦੇਹ ਜੋ
ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਮਨ ਵਿੱਦਯਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ।

ਬਲ ਦੇਹ ਕਿ ਸਿਖ ਲਈ ਥਾਂ ਥਾਂ ਧਰਮਦੀਤਾਲੀਮ
ਸਮੇਤ ਮਦਰੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹਾਂ, ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿਆਂ,
ਕਾਰੀਗਰੀ ਦੇ ਮਦਰੱਸੇ ਜਾਰੀ ਕਰਾਂ, ਵਪਾਰ ਵਧਾਵਾਂ
ਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਆਚਰਣ ਉੱਚਾ ਕਰਾਂ ॥

ਸਾਈਂ ਲੋਕ—ਸੁਣ ਲਖਦਾਤੇ ਸਿੰਘ ! ਏਹ ਲੁਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਐਸ਼ ਕਢ । ਐਸ਼ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੋ ਵੈਰਨਾਂ
ਹਨ ।

ਲੁਕ ਛਿਪਕੇ ਕਿ ਪਰਗਟ ਐਸ਼ ਥੋਂ ਹਥ ਧੋ ।
ਨਿਰਮਲ ਹੋ, ਦਰਬਾਰ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰ ।
ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰ ।

ਰਾਜ ਮਦ ਨੂੰ ਮਗਜ਼ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ।

ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਕੌਮ ਤ੍ਰੀਕੇ ਸਿਰ ਲਿਆ ।

ਕੌਮ ਦਾ ਜੋਗੀ ਬਣ, ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਿੰਗ ਵਜਾ, ਤੇ
ਦਰਬਾਰ ਭਿਖਯਾ ਮੰਗ ।

ਕੌਮ ਨੂੰ ਜਗਾਦੇਹ, ਕੌਮ ਨੂੰ ਉਹ ਰਾਗ ਸੁਣਾਦੇਹ ਕਿ
ਨੀਂਦ, ਗਫਲਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਹੋ ਜਾਏ ।

ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਪਾ ਵਾਰ ।

ਗਾਲਾਂ ਸੁਣ, ਮੇਹਣੇ ਸਹਾਰ, ਝਾੜਾਂ ਖਾਹ,
ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਜਾਹ, ਅਰ ਧੁਨ ਨਾ ਭੁਲਾ,
ਧੱਕਿਆ ਜਾਹ ਪਰ ਬਾਣ ਨਾ ਛੱਡ ।
ਐਉਂ ਅਰ ਐਉਂ ਜਦ ਪੂਰੇ ਉਤਰੋਗੇ, ਤਦ:-
“ਖਰੇ ਖਜਾਨੇ ਪਾਈਐ” ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ — ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਤੇ ਤੇਰੀ
ਦਇਆ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਲ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇ ।

(ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਵਲ) ਮੇਰੇ ਮਦਦਗਾਰੇ ਤੇ ਮੇਰੀਓਂ ਬਾਹਵੇਂ! ਮੈਂ ਹੁਣ
ਲਖਦਾਤਾ ਨਹੀਂ, ਕੌਮ ਦਾ ਭਿਖਾਰੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੁਣ
ਹਾਕਮ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਢਾਢੀ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਬਣੋਂ ।
ਸ਼ਰਾਬ ਗਈ, ਮੰਗਲਾ ਮੁਖੀਆਂ ਪਤਾਲ ਲੱਥੀਆਂ,
ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਗੰਮ । ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਜਾਗ ਦੀ ਬਿਭੂਤ
ਰਮਾਓ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਟੁਰੋ । ਜਿੱਥੇ ਅਸਾਂ
ਮੌਜਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਹੁਣ ਵਾਹਿ-
ਗੁਰੂ ਦਾ ਰਾਜ ਬਣੇਗਾ । ਬੋਲੋ ਕੌਣ ਕੌਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ
ਛਾਲ ਮਾਰੇਗਾ ।

ਸਾਰੇ — ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਰੇ, ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ।

(ਸਿਤਾਂ ਵਲ) ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ! ਮੇਹਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਅਰ
ਸਾਨੂੰ ਬੀ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਧੋਈ ਜਾ ।

ਸਿਤ — ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਹਰ ਕਰੇ ।

ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ — ਵਿੱਦਯਾ, ਵਿੱਦਯਾ, ਵਿਦਯਾ, ਅਰ ਧਰਮ
ਵਿਦਯਾ । ਮੇਰੀਓਂ ਬਾਹੋਂ ਤੇ ਬਾਜੂਓਂ, ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ
ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਆਹ ਦੇਖੋ ਵਿਧਵਾ
ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਯਤੀਮ ਮੈਂ ਅਪਨੀ ਗੋਦ ਲਏ ਹਨ, ਇਸੀ
ਤਰਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਹਦੇਦਾਰ ਅਨਾਥਾਂ ਤੇ ਨਮਾ-
ਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਈ ਬਾਪ ਹੋਣਗੇ । ਆਓ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੀਏ
ਤੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਉੱਮਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਜ

ਤੋਂ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਅਰਪਨ ਕਰ ਦੇਵੀਏ ।

ਸਾਰੇ (ਰਲਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ)

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਫੇਗ ਪਾਯਾ,
ਸਾਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਨ ਜਗਾਯਾ ।
ਐਸੀ ਬੀਨਾ ਪਿਆਰੇ ਬਜਾਈ,
ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਆਲਸ ਗਵਾਯਾ ।
ਆਈ ਜਾਗ ਸੁਭਾਗੀ ਹੈ ਆਈ,
ਜਿਸਨੇ ਵਿਦਯਾ ਵਨੇ ਮਨ ਲਗਾਯਾ ।
ਜਾਗੋ ਭਾਈ ਕਰੋ ਖੂਬ ਤਿਆਰੀ,
ਦੇਵੇ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ।
ਵਿਦਯਾ ਪਾਈ ਜਿਨੇ ਸਫਲ ਹੋਯਾ,
ਆਵਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਫਲਾ ਕਰਾਯਾ ।
ਵਿਦਯਾ ਕੱਟੇਗੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁਖੜੇ,
ਇਸਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀਆ ਕਰਾਯਾ ।
ਪਾਓ ਵਿਦਯਾ ਤੇ ਦੇਵੇ ਬੀ ਵਿੱਦਯਾ,
ਵਿੱਦਯਾ ਵਿੱਦਯਾ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾਯਾ ।
ਭਿੱਗੀ ਉੱਠੇਗੀ ਏਹ ਕੌਮ ਦੂਲੀ,
ਪਰਚਾ ਵਿੱਦਯਾ ਦਾ ਘਰ ਘਰ ਜੇ ਪਾਯਾ ।
ਸਾਡੀ ਹਿੰਮਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਜਾਓ,
ਕਰਕੇ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਅਪਨੀ ਹੀ ਦਾਯਾ ।

ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ

ਸੁੰਦੀ, ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ, ਲਹਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ, ਬਾਬਾ ਨੌਧ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਮੌਤੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ੈ ਨਿਕਲੀ ਹੈ:—“ਕਲਗੀਧਰ

ਚਮਤਕਾਰ’ ਇਹ ਮਾਨੋਂ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਗ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ੨੫ ਯਾ ੩੦ ਵਰਹੇ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਰਚਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਨ, ਇਸਤਰਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੜੀਬੱਧ ਜੀਵਨ—ਪ੍ਰਸੰਗਲੀ ਮਾਨੋਂ ਪੂਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਫੇ ਦੀ ਛਪੀਹੋਈ ਪੋਥੀ ਹੈ, ਜਿਲਦ ਸਾਰੀ ਵਲੈਤੀ ਕਪੜੇ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਵਿਚ ਤ੍ਰੈ ਖੂਬਸੂਰਤ ਰੰਗਦਾਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਕੀਮਤ ਕੇਵਲ ੫) ਹੈ।

ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ !

ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਇਕ ਨਵੀਂ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਆਤਮਾਂ ਵਿਚ ਅਨਭਵ ਕੀਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਹਨੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਸਫਰਾਂ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਪਿਨਸਲਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖ ਛੋੜਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਛਾਪੇ ਦਾ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਪਹਨਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਟੀਕ ਪੇਪਰ ੨੦ x ੩੦ ਅੰਠਵੇਂ ਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਛਪੀ ਹੈ, ਸਫੇ ੧੨੫ ਜਿਲਦ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੋਖ ੫) ਡਾਕ ਮਹਸੂਲ ਵੱਖਰਾ।

ਮਿਲਨ ਦਾ ਪਤਾ—

ਮੈਨੇਜਰ ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਕਰਤਾ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਵਿਚੋਂ ਪਬਲਿਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਪੁਸਤਕ 'ਰਾਜਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ'
ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਮੋਖ ੧।)
ਡਾਕ ਖਰਚ ਵਖਰਾ



ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗੰਥਾਵਲੀ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ
ਪ੍ਰਯਾਵਾਂ, ਟੂਕਾਂ, ਟਿਪਣੀਆਂ ਤੇ ਉਧਾਰਾਂ ਸਮੇਤ
ਛਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧੂਆਂ, ਸੰਤਾਂ, ਪੰਥ ਦੇ
ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਗੁਣੀਆਂ ਗਿਆਨੀਆਂ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ
ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕੀਮਤ ਆਦ ਦਾ
ਪਤਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਕਰੋ:-

ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਇਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿਚ ਜੋ ਕੰਮ “ਰਾਣਾ ਸੂਰਤਸਿੰਘ ਜੀ” ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਜੋ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਠਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਲਮ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਨਜ਼ਮ ਤੇ ਨਸਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਧਕੇ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵੀਂ, ਪੁਰ ਅਸਰ ਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਤਨੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੋ ਜਹੇ ਦਿਲੀ ਖਿੱਚ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਇਕ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਕਈ ਕਈ ਵੇਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹਰ ਵੇਰ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਸ਼ਾਦ ਤੇ ਅਕੈਹ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ, ਸੁੰਦੀ ਤੇ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਹਰ ਸਾਲ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਨਿਕਲਣ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਰਸ, ਕੌਮੀ ਪਯਾਰ, ਸਦਾਚਾਰ, ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੂਕਣ ਵਾਲੇ ਜਜ਼ਬੇ ਇੰਨੇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਜਾਂ ਬੱਚੀ ਆਮ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਬੱਚਾ ਬੱਚੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜਾਦੂ ਨਗਾਰ ਲਿਖਣੀ ਦੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੋਣ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸੁਭੀਤੇ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਹਾਂ:-

ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਪੁਸਤਕ

ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ—ਮੂਰਤਾਂ ਵਾਲਾ
ਮੁਜ਼ਿਲਦ ਮੋਖ ੧੦)
ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ—ਮੂਰਤਾਂ ਵਾਲਾ
ਵਧੀਆ ਜ਼ਿਲਦ ਮੋਖ ੧੫)
ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਵਲੈਤੀ ਜਿ: ੨੦)
ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ (ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਵਿਰੰਗ)
ਵਲੈਤੀ ਵਧੀਆ ਕਾਗਜ਼, ਮੁਜ਼ਿਲਦ ੫)
ਲਹਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ, ਮੁਜ਼ਿਲਦ ੩)
ਸੁਭਾਗ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਜਿ: ੩)
” ” ਮੁਜ਼ਿਲਦ ੪)
ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਟੀਕ ੨)
ਸੁੰਦੀ ੧=)
ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ੧੧=)
ਰਾਜਾ ਲਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ ੧।)

ਭਰਥਰੀ ਹਰੀ ਜੀਵਨ ਤੇ
ਨੀਤੀ ਸ਼ਤਕ ੧।)
ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਭਾਗ ੧ ੧-)
ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਮੁਜ਼ਿਲਦ ੫।)
” ” ” ਵਧੀਆ ੧੫)
ਚਮਕਦਾਰ ਯਾ ਖੁਰਦਰਾ ਕਾਗਤ ੧੫)

ਛਪ ਰਹੇ ਪੁਸਤਕ

(੧) ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਿਰਹੇ,
ਪਯਾਰ, ਉਸਤਤੀ ਤੇ ਸਤੋਤੀ ਗੀਤ
(੨) ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ । ਮਾਨੋ
ਲੈਹਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਭਾਗ
(੩) ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ
(੪) ਅਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ
(੫) ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ
(੬) ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ—ਦੂਸਰਾ ਭਾਗ

ਮਿਲਨ ਦਾ ਪਤਾ:- ਸਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਯਾ

ਮੈਨੇਜਰ-ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ